

VÄSTNYLÄNSK ÅRSBOK 2021

Fyrtiofjärde årgången



Västnyländska kultursamfundet r.f.

Artikelredaktör & årskrönikör

Christoffer Holm

Denna årsbok har utgivits med bidrag av
Svenska kulturfonden och Raseborgs stad.

Layout och ombrytning, bildredaktör:

Annette Ström

Omslagsbild: Dansskolan Hurja Piruetti. Foto: Chris Senn

Bilder bakpärmen: Chris Senn, Jenny Nyman, Monica Henriksson och privat arkiv

© Västnyländska kultursamfundet r.f.

Waasa Graphics Oy 2021

ISSN 0356-9063

Västnyländska kultursamfundet r.f.

www.vastnylandskakultursamfundet.fi

INNEHÅLL

Förord	4
Ekenäs seminarium – en förlorad värld av <i>Magnus Cederlöf</i>	6
Sinnessjukvårdarutbildningen i Ekenäs var unik av <i>Tove Virta</i>	22
Musik för livet av <i>Monica Henriksson</i>	32
Finlands unika konstundervisning av <i>Lasse Garoff</i>	40
Teaterskolan Konfetti – ett viktigt tillskott av <i>Charlotta Eriksson</i>	46
Hangö sommaruni i ett nostalgiskt skimmer av <i>Håkan Eklund</i>	54
En anrik yrkeshögskola - Novia campus Raseborg av <i>Eva Sandberg-Kilpi & Mats Lindholm</i>	64
Västra Nylands folkhögskola och den fria pedagogiken av <i>Kerstin Romberg</i> ...	75
Med distans till distansundervisningen av <i>Esbjörn Hägerstedt</i>	84
Västnyland år 2020 av <i>Christoffer Holm</i>	92
1. Från kommunerna	94
2. Samhälle	103
3. Arbete och näringsliv	126
4. Västnyland och omvärlden	134
5. Kultur	140
6. Sport och idrott	149
7. Väder och klimat	156

FÖRORD

Utbildning, skolning och bildning, i alla dess former, är temat för den fyrtiofjärde årgången av Västnyländsk årsbok. I år dyker vi ner i både hur utbildningen i vår region utvecklats genom åren, och hur bildningssektorn möter olika utmaningar idag.

Spekret är brett. Vi får en inblick i distansundervisning under år 2020 likväl som seminarieverksamhet under sent 1800-tal. Ett flertal artiklar berör den starka kopplingen mellan bildning och kultur. Kultur och utbildning hör nämligen utan tvekan ihop. För att förstå världen behöver man en inblick i kulturen, och för att kunna ta kulturen till sig på bästa sätt behövs ofta utbildning. Konst och kultur i ung ålder ger dessutom en mängd fördelar för både inläring och förståelse, läs- och språkkunskaper, liksom kreativitet och motivation. Konst och kultur gläder, uppmuntrar och sporrar.

Förutom kultur bjuder den fria bildningen i Västnyland på kompetenser inom en mängd ämnen, tillgängliga för alla vid sidan av annan utbildning, arbete eller annan fritidssysselsättning. I Västnyland kan vi vara tacksamma och stolta över att vi förutom en bred utbildning och kulturuppföstran i grundskolorna även i praktiken kan få en första inblick i och utbilda oss inom kulturfältet på ett flertal sätt inom olika instanser. Den nya Teaterskolan Konfetti är ett exempel, musikskolorna ett annat, för att inte tala om de många kurser som erbjuds exempelvis via medborgarinstitutet. Dessutom har vi en egen folkhögskola och en lång historia av utbildning på många nivåer.

I årets årsbok berättar Magnus Cederlöf om Ekenässeminariet som i närmare 100 år var en betydelsefull läroinstans för både Ekenäs och Finland. Tove Virta presenterar en annan utbildningsinstans med anrika traditioner, nämligen sjukvårdsskolan i Ekenäs.

Monica Henriksson ger en personlig inblick i både musikskolornas utveckling i regionen och hennes egen syn på musikens betydelse i vardagen, medan den grundläggande konstundervisningen presenteras både teoretiskt och på en nationell nivå av Lasse Garoff. Charlotta Eriksson ger därefter ett praktiskt och regionalt exempel på konstundervisningen från nygrundade Teaterskolan Konfetti.

Håkan Eklund presenterar Hangö Sommaruni som för många blivit en tradition varje sommarsemester, medan Eva Sandberg-Kilpi och Mats Lindholm redogör för vår unika regionala yrkesutbildning, med avstamp i yrkeshögskolan Novias verksamhet.

Västra Nylands Folkhögskolas historia och framtid är ämnet för Kerstin Rombergs artikel, medan Esbjörn Hägerstedt slutligen ger en inblick i hur de digitala möjligheterna utvecklats inom den kommunala utbildningen, och avslutar med hur regionens skolor bemötte coronapandemin år 2020.

Årsboken avslutas med den traditionella årskrönikan. Sammanställningen präglas i år oundvikligen av coronapandemin, men trots att både diskussionerna vid kaffebordet och i medierna under så gott som hela 2020 präglats av viruset och dess konsekvenser, har även mycket annat hänt både i Västnyland och världen.

I och med pandemin handlar krönikan ändå i ännu större mån än vanligt om hur Västnyland påverkas av sin omvärld, hur varje individ och lokalsamhälle idag ofrånkomligt är en del av något större. Krönikan ämnar måla upp brytningskedan, processer och andra viktiga händelser som har lyfts fram i både traditionella och sociala medier, men även vad västnylänningen på gatan diskuterat och berörts av under året. Enskilda nyheter, diskussionsämnen och frågor förs samman till helheter. Även vid sidan av pandemin har mycket smått och stort, liksom positivt och negativt, skett i Västnyland under det på många sätt unika året 2020. Västnyland fortsätter överraska, ibland positivt, ibland negativt. År 2020 var återigen ett händelserikt år i vår region.

Hangö, 4.1.2021
Christoffer Holm

Christoffer Holm

är doktorand i historia vid Åbo Akademi och frilansande skribent med historia, kultur och samhällsinformation som specialområden. Född och uppvuxen i Hangö med ett intresse för hela Västnylands varierande och fascinerande historia, kultur och utveckling.



Ekenäs seminarium – En förlorad värld

Text: **Magnus Cederlöf**



Seminariet enligt ett träsnitt som publicerades i Suomen Kuvalehti år 1875. Konstnären har tagit sig friheter visavi seminariets närmaste omgivning. Direktorsbyggnaden som färdigställdes samtidigt som huvudbyggnaden skymts av skogsdungen till vänster.

Ekenäs seminarium invigdes år 1871, närmare bestämt den 12 oktober. Valet av datum för invigningsceremonin var ingen slump – 12 oktober var folkskolefaderns Uno Cygnaeus födelsedag. Symboliken kan knappast vara tydligare – Ekenäs seminarium var sist och slutligen Cygnaeus skapelse. Nedläggningen av seminariet drygt hundra år senare var nästintill ett dråpslag för Ekenäs. Snart 50 år efter förlusten och 150 år efter grundandet av stadens främsta kulturinstitution är det dags att kasta en tillbakablick på seminariets öden genom åren.

Nederlaget i Krimkriget i mitten av 1850-talet fick den ryska ledningen att gå in för en reformvänlig politik som utsträckte sig också till Finland. Kejsar Alexander II besökte Finland på våren 1856 och fick då tillfälle att presentera sina planer. Vid senatens sammanträde drog han upp riktlinjerna för de förnyelseprogram som var aktuella för Finland. I förteckningen över aktuella reformer ingick även grundandet av flera skolor för folkets förkovran.¹

Zacharias Topelius presenterade för sin del i april 1856 i *Helsingfors Tidningar* ett program för hur Finland skulle utvecklas efter kriget. Det gällde att arbeta för landets och folkets välbefinnande. Topelius tog fasta på vikten av att höja folkets bildning. Han kom med ett upprop: *Låtom oss alla lämna en skärv till inrättande av ett seminarium för folklärlärinnor!* Höjningen av folkbildningen förutsatte kompetenta lärarkrafter.

Hur man skulle organisera den blivande folkskolan och utbildningen av de lärare som behövdes visade sig vara en knäckfråga. Före kriget hade tanken varit att knyta folkskolorna och deras lärare intimt samman med kyrkan. Folkskolan skulle enligt denna modell ha blivit en förberedelse för skriftskolan. Diskussionen var alltså inne på ett spår som mera handlade om religiös uppfostran än folkbildning.²

Uno Cygnaeus kastade sig in i folkskoledebatten i slutet av 1850-talet. Med sina gedigna inlägg bidrog han till att få in folkskolefrågan på en rimlig kurs. Hans utgångspunkt var en folkskola och en lärarutbildning som var fristående från kyrkan. Han vann senatens förtroende och fick nya uppdrag för att utveckla folkskolväsendet.

Seminarier börjar grundas

Som förebilder för det första seminariet i Jyväskylä hade Cygnaeus framförallt de seminarieinrättningar han hade bekantat sig med i Tyskland och Schweiz. Cygnaeus fick axla ansvaret som dess första ledare, direktor, då seminariet i Jyväskylä inledde sin verksamhet år 1863. Jyväskylä var ett sammansatt seminarium, det vill säga det bestod av en kvinnlig och en manlig avdelning. Dessa var dock på alla tänkbara sätt avgränsade från varandra.³

.....
1 Kalleinen 2001, s. 266

2 Cavonius 1988, s. 14–15

3 Nurmi 1988, s. 109

Undervisningen vid Jväsckylä seminarium skedde på finska. Detta beredde stora svårigheter för elever som kom från svenskbygderna i landet. En sådan var exempelvis landets första kvinnliga magister Emma Irene Åström som inledde sin lärarbana vid Jväsckylä seminarium. Hon skulle senare fungera som en av de mest uppburna lärarna vid Ekenäs seminarium.

Så småningom fick tanken på ett svenskspråkigt seminarium understöd i ansvariga kretsar. Till förespråkarna hörde dock inte Cygnaeus. Han hyste oro över att ett svenskspråkigt seminarium skulle inverka skadligt på hans skapelse i Jväsckylä genom att beröva de dugligaste eleverna. Enligt Cygnaeus farhågor skulle bara bondflickor och gammelpigor söka sig till hans kära Jväsckylä om ett svenskspråkigt alternativ stod till buds. Chefen för ecklesiastikexpeditionen, det vill säga motsvarigheten till vår tids undervisningsminister, Johan Philip Palmén insåg dock behovet av att grunda ett svenskspråkigt seminarium.

Frågan om placeringen av seminariet blev genast föremål för debatt. I detta ärende var Ekenäsborgarna tidigt ute. Redan år 1867 erbjöd man från Ekenäs sida byggnaderna på Ladugårdens marker för det eventuella seminariets disposition.⁴ Det handlade alltså om den gamla kungsladugården som staden hade köpt på 1830-talet. Det skulle visa sig vara en framsynt anskaffning med tanke på stadens fortsatta utveckling.

Då diskussionen om det svenskspråkiga seminariet antog mera konkreta former under de därpå följande åren förnyade Ekenäsborna år 1870 sitt erbjudande mera generöst utformat. Nu erbjöds såväl byggnader som mark för seminariets behov. Därtill anslogs 5 000 mk för upprustning av byggnaderna. Borgerskapet i staden hade sytt ihop ett minst sagt attraktivt erbjudande för att få seminariet placerat i Ekenäs.

Placeringen av seminariet avgörs

Ekenäs anbud för placeringen av det tilltänkta seminariet blev ingalunda det enda. Flera städer i svenskbygderna kvicknade till då det gick upp för dem att en seminarietablering var aktuell. I Österbotten kom Nykarleby, Vasa och Kristinestad in med anbud, i Nyland erbjöd Borgå och Lappfjärd sina tjänster. Cygnaeus hade

.....
4 Ekenäs stads historia III, s. 551

svårt att godta tanken på två enkelseminarier, han såg ett sammansatt seminarium som det enda rimliga. Med tanke på sakens utgång var det avgörande att Palmén föredrog en lösning baserad på två enkelseminarier. Nykarleby seglade upp som en stark österbottnisk kandidat i hans resonemang om placeringen. Palmén ansåg i ett tidigt skede att det manliga seminariet skulle placeras i Nykarleby medan det kvinnliga passade i Ekenäs. Cygnaeus mjuknade efter hand då det gällde frågan om ett separat svenskt seminarium men höll dock konsekvent fast vid att det var ett stort misstag att spjälka upp seminariet för att ta hänsyn till lokala intressen som han uttryckte det. Men regionpolitiken dikterade villkoren för skolpolitiken redan på 1870-talet.⁵

Ekenäs fick genast ställningen som klar favorit i Nyland: i Ekenäs skulle seminariet ligga intill en liten stad men ändå i omedelbar kontakt till landsbygden. Detta var enligt Cygnaeus en idealisk placering. Den gamla kungsladugården uppfyllde på pricken placeringskraven. Cygnaeus som officiellt var bosatt i Ekenäs under åren 1858 till 1863 (trots långa vistelser på annan ort) kände väl till Ladugården och miljön däromkring liksom förhållandena i Ekenäs i övrigt.⁶ Cygnaeus tanke var att seminariet för att blomstra upp borde inta ställningen som ortens kulturella centrum.

Den svenska seminariefrågan kom till senatens behandling i början av år 1871. Det konstaterades att två sammansatta seminarier egentligen skulle ha varit att föredra men då resurserna var begränsade fick två enkelseminarier förslås. Vid valet av Ekenäs och Nykarleby som förläggningsorter betonades att seminarierna där kunde förläggas på landsbygden i stadens närhet. Man kan alltså fästa sig vid att det som vi numera kallar seminarieområdet på 1870-talet fortfarande uppfattades som landsbygd.

Senatens avgörande behandling ägde rum i februari 1871. Den kejsrerliga kungörelsen i saken kom den 17 maj, och enligt den skulle verksamheten i Ekenäs inledas redan samma år. I Nykarleby kom verksamheten igång först två år senare.

Bestämmelserna i den kejsrerliga kungörelsen följde det erbjudande Ekenäs hade kommit med för det fall att seminariet skulle placeras invid staden. Byggnaderna och marken skulle alltså upplåtas till seminariets disposition ”sålänge det quar-

5 Cavonius 1988, s. 50

6 Ekenäs stads historia III, s. 537

blefwe härstädes”. Detta förbehåll skulle visa sig betydelsefullt drygt hundra år senare. De garvade och förutseende Ekenäsborgarna visste att ingenting är evigt här i världen.⁷ Kungörelsen stipulerade också hur internat skulle inrättas och en övningsskola grundas. Vidare skulle seminariet utvidgas med en klass årligen under sin inkörningsperiod.

Seminariets invigning den 12 oktober 1871

Då de nödvändiga besluten var fattade vidtog ett hektiskt arbete för att få området och byggnaderna i skick i tid. Endast två byggnader stod till seminariets förfogande. Det var den gamla karaktärsbyggnaden som senare skulle fungera som internat samt den gamla och mindre stenbyggnaden, stadens nästäldsta byggnad efter kyrkan. I dessa utrymmen inledde seminariet sin verksamhet på hösten 1871. Inledningsvis var det frågan om bara en klass vilket minskade utrymmesbehovet. Inträdesförhör ordnades under sommaren och 31 elever antogs till seminariets första klass. Till seminariets första direktor utsågs A.W. Floman och till första föreståndarinna Evelina af Enehjelm.

Vid seminariets invigning den 12 oktober 1871 var festsalen i huvudbyggnaden (internatet) utsmyckad och på väggen hade man hängt valspråket *Bed och arbeta!* Här föll man alltså tillbaka på benediktinernas *Ora et labora*, något som för tankarna till en klostermiljö. Det skulle visa sig vara en devis som stämde väl överens med verkligheten på seminariet under en lång tid.

Invigningen av seminariet var enligt senare krönikor en högtidlig tillställning som kröntes av att Cygnaeus själv hade infunnit sig. Han agerade ceremonimästare genom att hålla tal och installera Floman i sitt direktorsämbete. Seminariet hade välsignats med en snabbt hopkommen kör som nu uppträdde för första gången. Därtill upplästes en dikt av Topelius som han hade skrivit enkom för invigningsakten. Ekenäs stad hade givetvis sänt sina representanter till ceremonin.⁸

.....
7 Ekenäs stads historia IV, s. 455

8 Ekenäs seminarium 50 år, s. 34

Nya utrymmen tillkommer

Under det första läsåret 1871–1872 var utrymmesbristen vid seminariet akut trots att elevantalet inledningsvis var begränsat. I praktiken fick så gott som hela seminariet lov att rymmas in i den gamla karaktärsbyggnaden i två våningar. Där fungerade alltså förutom undervisningen också ett internat för eleverna. Av eleverna fick tio plats på internatet det första året. Dessutom var direktorns och föreståndarinnans bostäder inhysta i huset, men arrangemanget med att tränga in hela ”seminariefamiljen” i ett och samma hus var naturligtvis ohållbart i längden. Det gamla stenhuset fungerade som ekonomibygnad och kosthåll.

Redan år 1872 inleddes ett utbyggnadsprogram som fortsatte i olika etapper fram till sekelskiftet. Seminariets huvudbyggnad som inrymde fyra rymliga lärosalar och en gymnastiksal började uppföras på våren 1872. Samtidigt byggdes direktorsbostaden som till sitt arkitektoniska utförande var en kopia i mindre skala av huvudbyggnaden. De nya byggnaderna kunde tas i bruk under hösten 1873. Byggnadsprogrammet omfattade också ändringar i den gamla karaktärsbyggnaden så att sammanlagt 30 interner skulle få plats där.



Interiör från internatet i början av 1900-talet. Elevernas rum var s.k. genomgångsrum med minimala möjligheter till privatliv. Rummen hade egna namn såsom Forum, Pinorum och Bellevue.

År 1884 färdigställdes övningsskolans byggnad vid nuvarande Raseborgsvägen (då Perspektivet). Vidare tillkom ett simhus nere vid Ormnässtranden. År 1900 kunde seminariet ta i bruk ett nytt kosthåll liksom en gymnastiksal i form av en tillbyggnad av huvudbyggnaden. Då det gamla kosthållet i stenhuset togs i bruk som spelsal för musikundervisningen fick den snabbt smeknamnet Monaco. År 1908 kunde man bygga en bostad för trädgårdsmästaren och ett växthus i anslutning därtill. Sedan tog det ända till 1950-talet innan flera nybyggen kom till. År 1953 kunde den nya övningsskolan invigas vid Höijersvägen som en del av skolkomplexet där. En så kallad laboratoriebyggnad med specialsalar som uppfördes mot Raseborgsvägen år 1963 var det sista nybygget innan seminariet drogs in år 1974. Trots att seminariets byggnadsbestånd växte kännbart i omfång, led inrättningen ändå av en mer eller mindre kronisk utrymmesbrist.

Undervisningen

Uno Cygnaeus hade fått inspiration till sina pedagogiska tankegångar genom att bekanta sig med bland annat den schweiziska pedagogen Pestalozzis idéer. Utmärkande för Pestalozzis pedagogiska program var att sätta eleven i centrum och utgå ifrån vars och ens egna förutsättningar. Cygnaeus syn på undervisning och skola präglades också av en egalitär syn på bildningens uppgift. Skolan var till sin funktion en klassutjämnare i den meningen att folkskolan i enlighet med sitt namn skulle finnas till för alla oberoende av social bakgrund.⁹

Då seminarier började grundas i landet från 1860-talet omsattes en stor del av Cygnaeus grundprinciper för lärarutbildningen i praktiken. Till dessa hörde att seminarieeleverna skulle bo på ett internat. Vistelsen på internatet var en väsentlig del av lärarutbildningen. Vidare ingick i Cygnaeus program att praktiska ämnen som slöjd, handarbete, teckning och gymnastik skulle ingå i utbildningen. Också för de mera teoretiska ämnenas del betonade Cygnaeus deras praktiska tillämpningar.¹⁰

Till egenheterna i Cygnaeus pedagogik hörde att han ansåg att de blivande lärarna behövde färdigheter också i vården av småbarn. I Ekenäs kom detta till uttryck så att en barnkrubba inrättades i samband med internatet. Omvårdnaden om

9 Ekenäs seminarium 50 år, s. 80

10 Cavonius 1988, s. 35



Fotografi taget i samband med seminariets 50-årsjubileum år 1921. Två av seminariets mest uppburna lärare, dvs. Emma Irene Åström och Hedvig Sohlberg blir här bokstavligen uppburna. I mitten på bilden direktor Carl Poppius, känd också som en tidig fotbollsentusiast.

krubbans spädbarn var seminarieinternernas uppgift. Barnkrubban fungerade fram till mitten av 1890-talet.

Den läroplan som togs i bruk vid seminarierna i Finland hade sin upprinnelse i tyska modeller för hur seminarieundervisningen skulle organiseras. Det var ett ambitiöst timschema som sattes i verket vid Ekenäs seminarium från och med år 1871. Antalet veckotimmar uppgick till 48, en uppseendeväckande hög siffra. Utmärkande för timfördelningen var betoningen av religion, modersmål samt praktiska ämnen såsom musik, teckning, gymnastik och handarbete. Trädgårdsläran introducerades på läroplanen i början av 1900-talet. Däremot var undervisningen i finska blygsamt tilltagen och främmande språk (inkl. ryska) lästes överhuvudtaget inte. De tre första åren var uppbyggda enligt detta schema men från klass IV vidtog övningsundervisningen i övningskolan. Därmed hade klass IV ett betydligt färre antal veckotimmar med undervisning i klass.¹¹

.....
11 Cavonius 1988, s. 91

Det räckte inte länge innan en diskussion om överansträngning bland seminarieelevanterna kom igång och med tanke på det höga antalet veckotimmar kan det knappast ha kommit som någon överraskning. Till de långa arbetsdagarna bidrog också att eleverna skulle hjälpa till med praktiska göromål som städning och uppvärmning av utrymmena. I detta avseende kom de så kallade externerna lättare undan. De bodde inackorderade i staden och vistades bara dagtid på seminariet, men också de hade skyldighet att delta i praktiska sysslor.

Seminarieledningen tillstod efter påtryckning att timantalet var orimligt högt. En reviderad timfördelning med ett betydligt lägre antal veckotimmar togs i bruk några år senare. Till sitt innehåll torde läroplanen också ha varit mycket krävande för de seminarieelever som hade enbart folkskolebakgrund. Alla kunde inte heller fullfölja sina studier vid seminariet, till det kunde förutom de högt uppskrivade kraven också ekonomiska orsaker bidra. Från 1890-talet antog man elever med studentexamen till seminariet. För dessa hospitanter räckte det med en betydligt kortare utbildning för att uppnå folkskollärarkompetens.¹²

Seminariet var fyraårigt ända till år 1916 då det som en följd av förryskningspolitiken blev femårigt. Den direkta orsaken till förlängningen var myndigheternas krav på att ryskan skulle införas i läroplanen och tilldelas ett betydande antal timmar. Läroplanen svällde i sin helhet så pass mycket att den inte längre kunde genomföras på fyra år. Förordningen om saken utfärdades i augusti 1916 och måste ha kommit som en rejäl överraskning för seminarieelevanterna i klass I som vid terminsstarten märkte att de hade fem veckotimmar ryska på schemat. Ryskan avfördes från läroplanen i och med samhällsomstörtningen i Ryssland, men seminariekursen förblev femårig. I den läroplan som gällde från början av självständighetstiden hade finskan helt strukits, de naturvetenskapliga ämnena stärkt sin position och de praktiska ämnena hållit sina ställningar. Pedagogikens och anmärkningsvärt också psykologins betydelse ökade klart vid denna tid. Ett nytt ämne på schemat var hälso- och nykterhetslära, nog så tidstypiskt.

Under de första decennierna av landets självständighet var utbildningen vid seminarierna föremål för många utredningar och kommittébetänkanden. Redan på 50-talet stod det klart att folkskolläroplanen för eller senare måste ges

.....
12 Ekenäs seminarium 50 år, s. 103

en nivåhöjning och inlemmas i den akademiska utbildningsapparaten. I praktiken kom detta för de svenskspråkiga seminariernas del att förverkligas först på 1970-talet. Ett etappmål nåddes dock 1958 då nya författningar om seminarieutbildningen såg dagens ljus. De nya bestämmelserna öppnade möjligheter för folkskollärarna att specialisera sig i vissa ämnen. Språken fick också ökad betydelse, finskan hade redan i ett tidigare skede återtagit sin plats på schemat.¹³

Vid Ekenäs seminarium grundades från och med år 1959 studentklasser för sökande med studentexamen, här försökte man närma sig tanken på en lärarhögskola. Huvudregeln blev att de sökande till seminarieutbildningen skulle ha mellanskolan avklarad. Under 1960-talet höjdes allt oftare röster för att en svenskspråkig lärarhögskola måste grundas för att trygga utbildningens kvalitet. Finlands svenska folktung var den centrala plattformen för de diskussioner som fördes i frågan.¹⁴

Debatt och utrymmesbrist

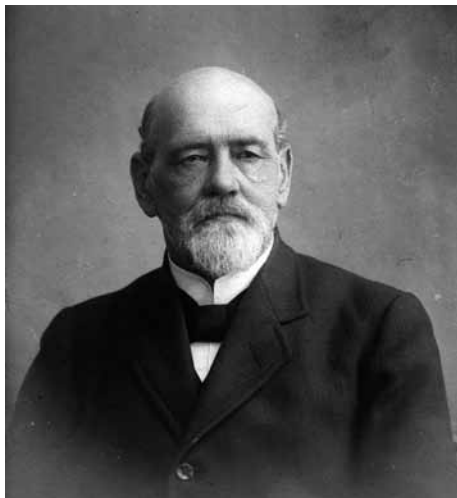
Från slutet av 1870-talet förekom i tidningspressen med jämna mellanrum inlagor där skribenterna mer eller mindre rättframt anklagade seminariet för att uppfostra de blivande lärarinnorna i en fennomansk anda. Det påstods att det existerade ett ”iltaseura” vid seminariet där man föredrog texter ur Kalevala framom mer nordiska tongångar. Inledningsvis var det mera frågan om skämtsamma gliringar, men efter hand fick skrivierna en mera allvarsam ton. Kommunerna i svenskbygderna varnades för de ulvar i fårakläder som sändes ut från seminariet med sitt fennomanska budskap. Beskyllningarna mot seminariet gick så långt att direktor Floman utpekades som den ytterst ansvariga för den fennomanska kampanjen. Rabaldret dog så småningom ut, men kan ha bidragit till att Floman ganska snart därefter avsåg sig direktorstjänsten.¹⁵

Tio år senare uppmärksammades förhållandena vid seminariet på nytt i pressen i mindre smickrande ordalag. *Vestra Nyland* tog i ett par artiklar i februari 1889 upp frågan om frikyrklig verksamhet vid seminariet. Tidningen kände oro för att seminarieeleverna offrade av sin knappa tid till sekterismen. Man uttalade en förhoppning om åtgärder från de ansvarigas sida innan seminariet förvandlades till

.....
13 Cavonius 1988, s. 167

14 Ekenäs stads historia IV, s. 452

15 Ekenäs seminarium 50 år, s. 84



Direktor Fredrik Wilhelm Sundwall som tvingades att avgå som en följd av sekelskiftets förryskningspolitik. Sundwall hade tidigare fungerat som direktor vid Nykarleby seminarium och hörde till Uno Cygnaeus förtrogna.

ett kloster. För den ökade frikyrkliga aktiviteten i Ekenäs stod till stor del den mångsidigt begåvade och energiska Waldemar Lönnbeck. Hans hjärta klappade varmt för både väckelserörelsen och nykterheten. Ekenäsborna fick i rikligt mått ta del av hans budskap i bägge dessa frågor. Från år 1890 övertog han *Vestra Nyland* och efter det maktskiftet kunde man knappast längre förvänta sig några anklagelser från lokaltidningen om för mycket frikyrklighet vid seminariet.¹⁶

Kring sekelskiftet 1900 var frågan om en ny och mera ändamålsenlig internatsbyggnad aktuell efter att man lyckats driva igenom

bygget av kosthället och gymnastiksalen. Tidpunkten för detta projekt visade sig dock olycklig i och med att den sammanföll med den allt hårdare förryskningspolitik som sattes i verket under Bobrikovs ledning. Frågan om internatet hade redan avancerat i senaten då Bobrikov drog i bromsen. Han ansåg sig inte ”kunna bevilja statsmedel för att förbättra betingelserna för en anstalt vars personal enligt fullt tillförlitliga uppgifter tager en verksam del i den regeringsfientliga agitationen”. Adressen var klar och nu satt direktor Sundwall löst i stolen. Hösten 1903 tvingades han avgå. Orsaken till avgången beskrivs i källorna som en följd av hans manliga hållning i motståndet mot förryskningsåtgärderna. Hur denna manliga hållning kom till uttryck i praktiken är inte närmare känt.¹⁷

Något nytt internat blev det alltså inte trots svår utrymmesbrist. Däremot lyckades man utverka medel för en grundrenovering av den gamla internatsbyggnaden.

.....
16 Nordström 1951, s. 71

17 Ekenäs seminarium 50 år, ss. 91, 96

Reparationerna genomfördes år 1904. Noteras kan att det inte heller senare blev någon ny internatsbyggnad. Därmed fortgick den situation som hade rått ända från seminariets första år: eleverna var uppdelade i interner på det trångbodda internatet och externer som hyrde rum i staden.

Krigen når seminariet

Under inbördeskriget låg verksamheten vid seminariet nere från början av februari till början av maj 1918. De elever som kunde åkte hem under denna krigsvår, österbottningarna var dock avskurna från sina hemtrakter och fick lov att hålla till godo med internatet. Under den röda regimen i Ekenäs lämnades seminariet i stort sett i fred. Seminariets trädgårdsmästare Oskar Backlund hörde till ortens skyddskårister. De blev tagna på säng av det röda maktövertagandet. Bättre fly än illa fåkta var deras motto då de via en samlingspunkt på seminariet drog sig ur staden i upprorets inledningsskede. De anslöt sig senare till den så kallade Sigurdsåren i Kyrkslätt. Backlund hörde till de kårmedlemmar som blev tillfångatagna och inspärrade på Svenska Reallcéet i Helsingfors. Då tyskarna anlände till Ekenäs i april 1918 användes seminariets utrymmen under en kort tid för inkvartering.¹⁸

Den ordinarie verksamheten vid seminariet påverkades och kringkars naturligtvis av de senaste krigen, såväl vinter- som fortsättningskriget. Utdimmitering av lärare kunde trots allt ordnas alla år utom 1940. Under vinterkriget förlades en befolkningsskyddscentral till seminarieområdet. Befolkningsskyddscentralens stab var inhyst i den östra delen av seminariets internatsbyggnad. På gården utanför hade man byggt ett skyddsutrymme. Under fortsättningskriget fick seminarieområdet ännu större betydelse då ortskommendantens stab placerades där. Den leddes av Bengt Bengtström, ledande skyddskårist i Ekenäs. Kanslifunktionerna var nu placerade i seminariets huvudbyggnad. I internatet verkade en luftskyddscentral. Ekenäs hade blivit en frontstad som en följd av närheten till det utarrenderade Hangöområdet. Det rådde stor aktivitet på seminarieområdet, där bland annat en bespisningscentral under lottornas ledning fungerade i samband med kosthållet.¹⁹

.....
18 Lindholm 2015, s. 138; Lindeberg & Lindholm 2008, s. 115

19 Ekenäs stads historia IV, s. 173

Livet på seminariet

Vid uppstarten blev seminariet beskyllt för att påminna om ett kloster. Då man läser ordningsreglerna för internatet är klosterliknelsen inte så långsökt. Reglerna fastställdes av lärarkollegiet och måste betraktas som både minutiösa och stränga. Klockan 6 på morgonen var det uppstigning och klockan 8 inleddes lektionerna. Under de första åren försökte man sig på att inleda lektionerna redan 7. Dagens sista lektion slutade klockan 18. Därefter var det kvällsmål och aftonbön. Klockan 22 skulle det vara mörkt och tyst i internatet. Den personliga hygienien skötte internerna med ett tvättfat bakom en skärm i sina sovrum, bastu var det en gång i veckan. Internerna hade turvis så kallade hushållsveckor då de skulle delta i serveringen av måltider och andra hushållsbestyr. I sängen fick man ligga dagtid enbart om man var sjuk. Läsning i säng var strängt förbjuden. Klassrummen skulle städas och eldas av såväl interner som externe.

Både interner och externe behövde tillstånd av direktor eller föreståndarinna om de skulle besöka något offentligt nöje. Dessutom skulle eleven åtföljas på detta nöje av lärarinna eller annan person som ledningen godkänt. Utan att anmäla till föreståndarinnan fick internerna inte lämna seminarieområdet. Om man hade tillstånd att avlägsna sig måste man återvända senast klockan 22 då ytterdörrarna stängdes. Till det yttre skulle seminarieeleverna iakttäta enkelhet då det gällde frisyr och klädedräkt.

Dessa regler gällde en god bit in på 1900-talet, den stora förändringen på disciplinens område torde ha kommit efter krigsåren på 1940-talet. Ända till dess måtte livet för i synnerhet internerna ha påmint mycket om livet på en militärkasern eller alternativt ett nunnekloster. Till seminariets föreståndarinnas uppgifter hörde förutom undervisningsskyldighet också det delikata uppdraget att övervaka livet på internatet. Föreståndarinnan måste med andra ord ha sina kvarter på internatet.²⁰

För seminaristerna – eller trissorerna som de allmänt kallades i Ekenäs – tedde sig livet på läroinrättningen som mycket spartanskt. Detta gällde allting: inredningen, mathållningen och nöjena, i den mån man kunde tala om sådana. Måhända den vackra miljön kring seminariet i någon mån uppvägdde den starkt kringskurna friheten och hårda sociala kontrollen som gällde för seminaristerna. De givna höjd-

.....
20 Schulman 1994, ss. 36, 46

punkterna var de årligen återkommande festerna kring vilka traditioner rätt fort växte fram. Under höstterminen var årsfesten på Cygnaeus födelsedag den största tilldragelsen. På hösten ordnades också en utfärd till någon intressant sevärdhet i regionen och under vintrarna lyste Runebergsdagen upp vardagen. Vårterminen avslutades med dimissionen den 10 juni.

Enligt den idealbild av lärarinnan som projicerades vid seminariet skulle försakelserna fortsätta också efter seminariet. Det innebar att lärarinnans kall för sin folkbildaruppdrag var så stark att hon helst inte skulle bilda familj. Maria Schulman talar i detta sammanhang om en dold läroplan vars innehåll inte fanns i tryck men som på annat sätt förmedlades till seminarieeleverna. I den dolda läroplanen ingick också inrotandet av en utpräglad kristen livssyn. Till idealen hörde även absolutism, i synnerhet under Hedvig Sohlbergs tid som föreståndarinna.²¹

Indragningen

Ekenäs seminarium drogs in från den 1 augusti 1974. I praktiken hade läroinrättningen fått sin dödsdom redan år 1971 då lagen om hur den svenskspråkiga lärarutbildningen skulle organiseras hade godkänts. I själva verket hade avgörande beslut fattats redan tidigare. Finlands svenska folkting behandlade frågan vid en urtima session våren 1968. Redan i detta skede ställde sig en majoritet bakom att placera lärarhögskolan i vardande i Vasa. Det räckte dock ända till september 1974 innan Åbo Akademis pedagogiska fakultet i Vasa kunde slå upp dörrarna.²² Ända till början av år 1972 fortsatte man i Ekenäs den till synes hopplösa kampen för att bevara lärarutbildningen i staden.²³ I Ekenäs, i Västnyland, ja i hela det svenskspråkiga södra Finland insåg man ändå alldeles för sent vilken kulturinstitution av rang man höll på att gå miste om. Någon stark enad front till förmån för Ekenäs kunde inte mobiliseras. Södra Finland stod splittrat och slaget om placeringen var därmed förlorat. Konsekvenserna av denna splittring har de svenskspråkiga i södra Finland fått dras med sedan dess.

Som plåster på såren överläts seminariets byggnader och markområde till Ekenäs stad utan vederlag. Nu stod staden alltså än en gång med en tom före detta kungs-

.....
21 Schulman 1994, s. 45

22 Cavonius 1988, s. 276

23 Ekenäs stads historia IV, s. 454



Minnesstenen som placerades framför ingången till huvudbyggnaden i samband med indragningen av seminariet år 1974. Ole Torvalds dikt hedrar seminariets sekellånga ljusbärargärning. I bakgrunden direktorsbostaden.

ladugård utan att ha någon plan för hur området skulle användas. Krav på kompensation formulerades snabbt men inga självklara lösningar var i sikte. Från stadens sida närde man förhoppningar om att kunna locka till sig Svenska social- och kommunalhögskolan från Helsingfors. De trevarna ledde dock ingen vart. En mera lättflörtad kandidat - för att återge stadsdirektör Forsells ordval - var Tekniska skolan i Helsingfors. Den etablerade sig i Ekenäs år 1978. Denna kompensation var kanske inte vad man hade hoppats på, men ändå någonting.

Vid indragningen hade Ekenäs seminarium sedan grundandet utdimitterat inemot 2 500 folkskollärare, knappt 100 grundskollärare och 60 textillärare. Ole Torvalds dikt inpräntad på minnesstenen över seminariet talar om en ljusbärargärning, något som på inget sätt känns överdrivet. Under de 103 år seminariet verkade i Ekenäs satte det på många sätt sin prägel på det omgivande lokalsamhället. I vidare mening spred läroanstalten bildningens ljus inte enbart i sin hemstad utan i hela Svenskfinland. I sin historik över de svenskspråkiga seminarierna talar Gösta Cavonius om ett fullgjort värv. Med seminariet i Jyväskylä som referensram

kan man se saken i en annan belysning. I Jyväskylä *ombildades* seminariet de facto redan på 1930-talet till en lärarhögskola. Och utvecklades senare till en fullödig högskola får man tillägga. Givetvis en långsökt utvecklingsväg ur ett Ekenäs-perspektiv, men ändå en tanke som ger näring åt dagdrömmeri...

KÄLLOR

Cavonius, Gösta: Den svenskspråkiga folkskolläroverutbildningen i Finland 1871–1974. Lovisa 1988.

Cederlöf, Henrik: Ekenäs stads historia del IV. Ekenäs 1993.

Cederlöf, Johannes: Ekenäs stads historia del III. Ekenäs 1964.

Ekenäs seminarium 50 år. Ekenäs 1921.

Ekenäs seminarium 75 år. Ekenäs 1946.

Kalleinen, Kristiina: Isänmaani onni on kuulla Venäjälle. Vapaaherra Lars Gabriel von Haartmanin elämä. SKS, Helsingfors 2001.

Lindeberg, Henrik & Lindholm, Sture: Sigurds saga. Berättelsen om den västnyländska Sigurdskårens kamp våren 1918. Ekenäs 2008.

Lindholm, Sture: Dramatik i småstad. - 18 månader i Ekenäs 1917–1918. Vasa 2015.

Nordström, W.E.: En frisinnad röst I. Ekenäs 1951.

Nurmi, Veli: Uno Cygnaeus. Suomalainen koulumies ja kasvattaja. Helsingfors 1988.

Schulman, Maria: Ekenäs seminarium: ett samhälle i samhället. Västnyländska kultursamfundets skrifter nr 5. Ekenäs 1994.

Magnus Cederlöf är född och uppvuxen i Ekenäs på det område som tidigare kallades Seminarieängarna. Han blev ekon.dr. från Svenska handelshögskolan år 2001 och arbetar som miljöråd vid Miljöministeriet. Cederlöf anger gärna Ekenäs som sin mentala hemort. Västnyländska kultursamfundet har publicerat tre lokalhistoriska skrifter av honom. Den senaste som utkom år 2020 är *Storstrejken i Ekenäs år 1905 – den sjungande revolutionen*.



Sinnessjukvårdarutbildningen i Ekenäs var unik

Text: Tove Virta

Då man tänker på Ekenäs som skolstad förr i tiden går tankarna främst till Ekenäs seminarium, Ekenäs kvinnliga hemslöjdsskola eller Ekenäs forstskola. Mindre känd har den unika utbildningen inom mentalvården varit.

Sinnessjukvårdarkurserna på Distriktssinnessjukhuset i Ekenäs var länge det enda stället i Finland där man kunde utbilda sig inom området på svenska. Utbildningen betjänade främst de tvåspråkiga mentalsjukhusen i Ekenäs, Vasa och på Åland. En av dem som gick den första kursen var Dagny. Via henne ska vi nu blicka tillbaka på hur samhället såg ut då kurserna startade.

Vi går tillbaka till år 1932. Dagny bodde i Bromarv när hon som 22-åring fick nys om helt ny utbildning - Distriktssinnessjukhuset i Ekenäs (kallat DSS, senare CSS) hade nyss fått lov att ordna den första sinnessjukvårdarkursen, noga övervakad av Medicinalstyrelsen.

Dagny ville bli sinnessjuksköterska, och i början av 1930-talet höjde många i hembyn säkert på ögonbrynen. Vad skulle Dagny med en sådan utbildning till? Aldrig tidigare hade det behövts utbildning för att jobba som vårdare på DSS, enligt hörsågen räckte det med meriter som "grova muskler och barsk uppsyn".

I tidens anda låg att vården hittills bestått av förvaring av patienter, som ansågs obotliga. Det finska samhället, som vid de här tiderna hade fokus på ett "rent" samhälle, hade flyttat allt fler så kallade idioter, dårar, sinnessjuka och sinnesslöa in på anstalter, helst långt utanför städerna.

Syster Svea (andra från höger) med patienter och en vårdare. I bakgrunden syns huvudbyggnaden med promenadgårdar av höga staket framför där patienterna rastades. Foto: privat



Den här tiden fanns inte direkt något man kunde kalla fungerande vårdmetoder. Men under 1930-talet kunde man skönja en förändrad syn på vårdmetoderna och obotligheten, vilket också innebar högre krav på kunskap. De första sinnessjukvårdutbildningarna i Finland hade pågått sedan år 1913 vid Lappviken och i Pitkänieni (från början tre månader långa, men förlängdes år 1917 till ett år).

Nu, år 1932, öppnades utbildningsmöjligheterna för Dagny i Ekenäs, och dessutom på svenska. Hon klarade också inträdeskraven. De innebar att man måste vara mellan 19 och 30 år, hade avlagt en högre folkhögskolkurs och måste ha ett läkarintyg om att man var vid god hälsa och lämplig för yrket.

Hon räknade också med att klara sig ekonomiskt under kursens gång - eleverna fick fri bostad, mat och undervisning, om än ingen lön. Under senare delen av utbildningen ingick också ett litet klädbidrag.

Hösten 1932 flyttade Dagny till Distriktssinnessjukhusets område tillsammans med de tjugo övriga studerandena. Alla elever var tvungna att bo på sjukhusområdet. De gånger Dagny sedan ville hem kunde hon ibland cykla hela vägen till Bromarv, bland annat för att träffa sin ett år yngre syster Svea. Vid den här tiden visste Dagny ändå inte att Svea skulle komma att gå samma kurs endast något år senare.

80 timmar teori

Den två terminer långa utbildningen innebar 80 timmar teoretiska studier i anatomi, fysiologi, sjukvårdslära, farmakologi och sinnessjukvård. Så för Dagny blev det att läsa en del – om än en bråkdel jämfört med vad hon skulle ha gjort om hon gått samma kurs några årtionden senare.

Hon fick en lärobok som hette Sinnessjukvård, skriven av Hans Evensen som var direktör vid Gaustad asyl i Norge. Boken var översatt till svenska år 1924 och hade en bilaga som gällde just förhållandena i Finland.

Dagny kämpade för att lära sig innehållet i boken, och fick en modern syn på allt från vilka de olika sjukdomarna var till hur man på ett mänskligt sätt bemötte patienterna, eller information om de behandlingar som fanns. Vårdmetoder som nämndes i boken och som användes i Ekenäs var bland annat varma bad för oroliga patienter och våta inpackningar som användes vid lättare men ihållande kataton

oro. Så här står det i läroboken om inpackningarna:

“På ett underlag av filter lägges ett väl urvridet lakan (20–25 grader), vilket från vardera sidan slås om den nakna kroppen sålunda att tvenne hudtytor icke komma att beröra varandra (på den ena sidan under armarna, mellan benen och omkring foten, medan den andra fliken slås om axlarna och benen). Därpå svepas filtarna om patienten ända upp till halsen (en handduk kan gärna placeras under hakan) och fästas med säkerhetsnålar. Inpackningen är en svettkur, som tar mera på patientens krafter än



Systrarna Svea (till vänster och Dagny (herremannen okänd). Foto: privat

ett bad, varför man ständigt bör observera honom och avbryta kuren, så snart patienten klagat över frossbrytningar, känner sig matt eller begynner röra sig.”

Boken tog också upp hårdare metoder som isolation, tvångströjor, slangmatning, fastbindning, och orenliga patienter som smutsade ner sig med avföring eller väta, samt självmordsbenägna eller patienter som ville skada sig. Bland annat detta fick Dagny läsa:

“...ungdomsslöa, som kunna kastrera sig, hugga av en hand eller ett finger, emedan lemman är dem till förgärlse eller en röst befäller dem att göra det. De kunna ränna huvudet mot väggen eller fönstret fullkomligt stereotypiskt dag efter dag, klösa sig, rycka ut håren och dylikt.”

Det var mycket nytt och främmande för en 22-åring. Men förutom de teoretiska studierna bestod sinnessjukskötarkursen av att jobba på sjukhusets olika avdelningar (samt två månader på Ekenäs stads sjukhem). Hon fick på det i stort sett självförsörjande sjukhuset uppleva att den effektivaste terapin vid den här tiden

främst var att jobba hårt, inte minst med jordbrukssysslor och att tillverka möbler och textilier.

Hon fick nu också känna sig lite mer vuxen än förr – i arbetet skulle hon klä sig i speciella vårdarkläder. Alla kvinnliga elever bar blå klänning, vitt förkläde och mössa. Till detta hörde också snörskor och att håret skulle vara uppsatt, det fick inte komma ner på kragen.

Under ett kursavsnitt hade hon föreläsningar tre dagar i veckan, två-tre timmar om dagen. Om Dagny vakade innebar det då för henne att hoppa ur sängen före klockan 13 för att gå på föreläsning. Sedan fick hon försöka somna om på nytt för att gå till jobbet klockan 20 och hålla sig vaken hela natten. Vakperioden var lika lång för eleverna som för den övriga personalen, det vill säga en månad, med var sjätte natt ledig.

Stränga omständigheter

Dagny insåg snabbt att hierarkin på sjukhuset var hård och avdelningssköterskorna, för att inte tala om översköterskan, hade oinskränkt makt. Varken elever eller vårdare fick heller använda sig av huvudingången – den användes enbart av över-



Fig. 21.



Fig. 22.

Utdrag ur läroboken Sinnessjukvård från 1924. Här lär man ut vilka grepp vårdarna ska använda då de förflyttar en våldsam patient. För detta rekommenderas upp till fem vårdare.



Elever på sinnessjukvårdarkurs år 1937. Personerna i svart är den högre personalen på sjukhuset, tredje från vänster är sjukhusets överläkare Otto H. Wellenius. Foto: Ekåsens sjukhusmuseums samling

sköterskor och läkare. I matsalen hade man egna bord beroende av status, manliga och kvinnliga vårdare kunde också äta i olika matsalar för att inte umgås i onödan.

På sjukhusområdet gällde stränga regler. Bland annat hängde ordet "tystnad" i stora guldbokstäver inom glas och ram på varje avdelning. Högljutt skratt och tal måste undvikas i trappuppgångar och i korridorer.

På lördag och söndag kväll hade eleverna rätt att vara ute till klockan 23, innan detta klockslag måste anmälan vara gjord till föreståndarinnan. Man skulle också här så lite som möjligt umgås flickor och pojkar emellan. På en tavla med ordningsregler, uppdelade i "punktlighet, ordning och uppmärksamhet" stod exempelvis skrivet om hur "manliga främmande mottas endast i sällskapsrummet".

"En kvinnlig lärare på sinnessjukvårdkursen tog de manliga eleverna avsidet och sade: "Sedan pojkar ska ni inte sätta er på en säng bredvid en flicka, det väcker

så lätt erotiska känslor som kan leda till tråkiga följder”. Det var 1930-talets sexualupplysning”, mindes vårdaren Lisbeth Forström senare om hur det gick till på kurserna.

Trots rätt hårda omständigheter var sammanhållningen god och kamratskapet starkt. Vårdare umgicks utanför sjukhusområdet på fritiden och man fann också goda vänner i bland annat fångvaktarna på lägret i Dragsvik. Tillsammans ordnade man fester och danser i det som kallades Casinot.

Kursavslutning i april 1933

Kurstiden gick fort för Dagny och den 30 april 1933 hölls sedan en högtidlig avslutning. Eleverna hade då undervisats och bedömts av sjukhusets läkare och översköterskan. Avdelningssköterskorna hade ensamma bedömt det praktiska, och klasgade adepterna som bra eller dåliga elever.

Dagny strålade av glädje och lycka då hon tog emot sitt efterlängtrade kursmärke. Hon fäste det i skjortkragen. Det var personligt och hade efternamnet Nordling ingraverat på baksidan. Från och med nu skulle hon också använda andra kläder än hon gjort som elev, i den hierarkiska världen skulle det synas vem som gått kursen och vem som inte hade det. Förutom kursmärket bar Dagny nu vit klänning med blå krage och manschetter, och hade ett blått kors på vänstra armen.

Med ny fräsch kunskap gick Dagny in i arbetslivet. Men det var inte alltid lätt. Som ny i arbetet ansågs att man skulle veta sin plats, och man kastades in i en värld som förutom av gott kamratskap och vilja till god vård, också styrdes av rutiner och gammalt tänkande.

Rutinerna gav en viss trygghet i början. Men som nyutbildad såg man också med andra ögon på vårdandet, och längtade efter förändring. Man kanske gömde kunskapen, och väntade på rätt tid och tillfälle att kunna använda sig av den för att försöka införa humanare metoder.

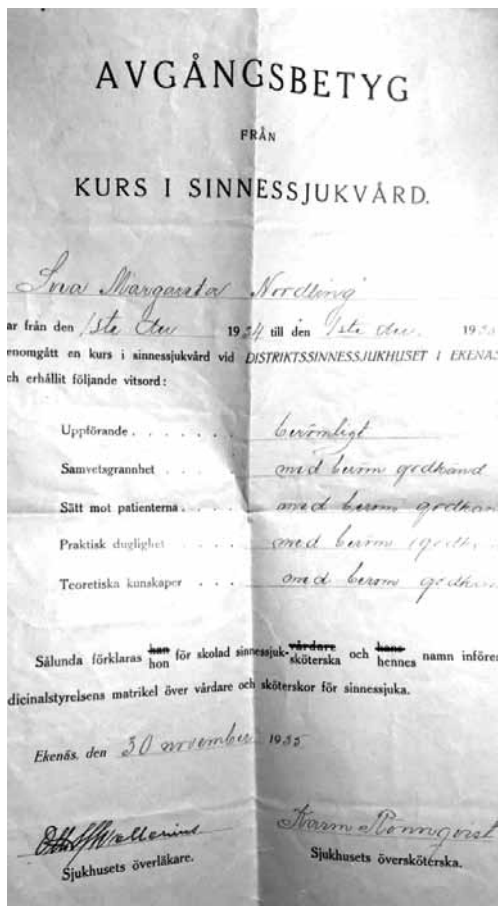
”Grupptricket på avdelningarna var hårt, man hade nog egna tankar men man kunde inte omsätta dem genast. Yttrandefriheten var inte så stor tidigare”, sade en vårdare senare i avhandlingen “Där levdes liv, där levde livet” - idémönster i vården och vårdandet på Ekåsens sjukhus.

Slut på sinnessjukvårdarkurserna i sjukhusets regi

Sammanlagt utbildades 542 kvinnliga och 162 manliga sinnessjukvårdare på sjukhuset under 38 års tid. Den sista sinnessjukvårdarkursen, kurs nummer 38, avslutades den 18 december 1970. Staten tog över utbildningen och år 1971 flyttade den till den nyinrättade Ekenäs sjukvårdsskola, som i stor utsträckning kommit till Ekenäs som ett resultat av sinnessjukhusets överläkare O.W. von Nandelstadhs aktivitet.

Under tiden sjukhuset ansvarade för kurserna hade den teoretiska delen av undervisningen ökat med det tiodubbla. Som nya kursämnen hade kommit bland annat psykologi, verksamhetsterapi och finska. Man tog i bruk psykodrama och situationsspel, för att exempelvis undervisa eleverna i hur man tog emot en ny patient eller gjorde på en orolig avdelning.

Några dramatiska stunder fick man uppleva under tiderna då kurserna hölls på sjukhuset. I årsberättelsen från år 1955 nämns att en kvinnlig elev insjuknade i tyfus och avbröt studierna, och samma år drunknade en manlig elev i samband med att han badade med patienter.



Dagnys syster Svea blev färdig år 1935 och gick ut sinnessjukvårdskursen med fina betyg.

Kriget stoppade utbildningen mellan 1941 och 1943. Männen fick inte heller alltid plats på kurserna under efterkrigsåren, trots att bristen på manliga sökande oftast var stor. Mellan åren 1945 och 1947 kunde man ändå inte ta emot män eftersom de måste bo på sjukhusområdet och det var ont om plats (Knipnäs var vid den här tiden uthyrt till statsmakten).

Fram till 1968 varade kurserna ett år, därefter förlängdes tiden till tre terminer. År 1967 påbörjades en speciell form av kurs, nämligen utbildning av arbetsterapeuter. Kursen godkändes först som ett experiment men behovet och intresset var stort så fler kurser hölls vid Ekenäs sjukvårdsskola. De som gick kursen kunde sedan leda de rehabiliterande sysselsättningsverksamheterna.

Hur gick det sedan?

Sjukvårdsskolan startade på sinnessjukhusets område, men verkade från och med 1972 i en nyrenoverad fastighet vid Raseborgsvägen i Ekenäs. Den praktiska undervisningen skedde fortsättningsvis på Ekåsen, exempelvis år 1981 undervisades 78 sinnessjukvårdsstuderande, 6 hjälpskötarstuderande och 3 mottagningsbiträdestuderande på det som från och med 1972 hette Ekåsens sjukhus.

Man kan säga att den sinnessjukvårdarutbildning som startade på 1930-talet fortfarande lever kvar. Studerande vid utbildningsaktören Axxell kan nämligen inrikta sig på mentalhälsoarbete och missbrukarvård inom ramen för den närvårdarutbildning som ges i Karis.

Sinnessjukvårdarutbildningen har överlevt många skolreformer. I samband med mellanstadiereformen 1987 ändrades titeln sinnessjukvårdare till mentalvårdare, och då utbildningarna inom social- och hälsovårdsbranschen på 1990-talet slogs ihop blev titeln närvårdare för alla.

Statliga Ekenäs sjukvårdsskola fortsatte fram till 1995, varefter skolan blev Ekenäs yrkesinstitut (kommunal). Sedan fick skolan igen ny organisation och nytt namn i Yrkesinstitutet Sydväst (aktiebolag) i januari 1999. Utbildningsaktören Axxell inledde verksamheten i augusti 2008.

Till slut...

Ja, och så undrar du kanske ännu över hur det gick med Dagny, och hennes ett år yngre syster Svea? De fick under sin arbetstid vara med om hur nya revolutionerande vårdmetoder infördes, såsom cardiazol-, insulin- och elchockbehandlingarna samt lobotomierna, för att inte tala om psykofarmakan (som introducerades i Ekenäs år 1955) och en effektiv rehabilitering. Allt på väg mot den öppenvård vi har i Västnyland idag, med endast några få vårdplatser dygnet runt.

Dagny jobbade både på sinnessjukhuset och på Mjölbolsta, där hon skötte patienter med tuberkulos. Svea jobbade hela livet på sinnessjukhuset ända tills hon pensionerades i slutet av 1960-talet. Hon talade ofta varmt om sin arbetsplats och om patienterna hon alltid var mycket mån om.

KÄLLOR:

Eva Taubes släktarkiv

Sirkka Törrönen, *Ekenäs distriktsinnessjukhus och södra Finlands mentalvårdsdistrikts historia 1924–1984*, Södra Finlands mentalvårdsdistrikt, Hangö 1985

Många författare, *Mentalvård-Mielenterveys 1924–1974*, Södra Finlands mentalvårdsdistrikt, Hangö 1975

Jeanette Pajunen, *“Där levdes liv, där levde livet” - idemönster i vården och vårdandet på Ekåsens sjukhus 1960–1980*, Åbo Akademi 2008

Tove Virta är hemma från Grankulla och Backgränd i Karis. Hon är utbildad journalist och har jobbat länge inom media. Virta har gett ut två böcker, den senaste i november 2020 med namnet Röster från Ekåsen. Hon har under åren också synts på olika teaterscener och är som bäst aktuell som manusförfattare för pjäsen Älskade VR, som har premiär under 2021, samt som berättare i dokumentären Harpaskoglinjen - Västfronten mot Sovjet.



Musik för livet

Text: **Monica Henriksson**

Musik kan ge mycket mer än du först kan tro. Musik kan glädja, uppmuntra, bygga vänskap och bli ditt liv. Vid Musikinstitutet i Västnyland brinner man för att möjliggöra allt detta.

Jag har levt med och i musiken nästan hela mitt liv i Västnyland, närmare bestämt i Ekenäs. Jag gick i dagis och älskade sångstunderna och julfesterna med Luciatåget. Som 7-åring fick jag börja spela gitarr och i skolan var mitt favoritämne musik. Jag hade lyckan att få ha bra och inspirerande musiklärare genom hela min skoltid. Då jag var 10 år började jag spela piano och blockflöjt. År 1973

grundades Ekenäs stads musikskola och där fortsatte jag med pianospelandet, gitarren och blockflöjten. Jag började också spela tvärflöjt, så man kan säga att musikskolan blev som mitt andra hem, för där vistades jag minst 4 dagar, ofta 5 dagar, i veckan tills jag hade skrivit studenten 1979 och flyttade bort för att studera. Men musiken tog jag med mig, och den kom att bli mitt dagliga förvärv. År 1982 kom jag tillbaka till Ekenäs stads musikskola,



I musiklekis är 5-strängade kantelen ett viktigt instrument.

Foto: Monica Henriksson

men nu som timlärare i musiklektion, blockflöjt och piano. Dessutom fick jag starta upp en barnkör 1983.

Idag känner jag en djup tacksamhet och stor ödmjukhet över allt det musiken inneburit för mig. Den har gett mig massor av vänner, bjudit på härliga möten och fantastiska upplevelser, tagit mig ut i världen, och ibland också fungerat som terapi i tunga stunder. Men störst av allt är ändå att den blev mitt dagliga jobb, där jag har fått musicera tillsammans med barn och unga; inspirera, uppmuntra och leda in de unga i musikens värld. I snart 40 år har jag varje år i musiklektion fått frågan ”Monica, har du inget jobb?”

Det är svårt för de små att förstå att man kan ha ett jobb där man leker, sjunger och har roligt tillsammans. Min vardag är nog mer av en livsstil än ett arbete. Och tänk att jag får musicera med närmare 200 unga varje vecka i musikinstitutet!

Många möjligheter

Musikinstitutet vid Raseborgs Kulturinstitut är ett tvåspråkigt kommunalt institut som ger grundläggande konstundervisning i musik enligt den fördjupade läroplanen. Undervisningspunkter finns idag i Hangö, Ekenäs, Tenala, Karis, Fiskars och Ingå. Grundstudier inom musik riktar sig främst till barn och ungdomar i skolåldern. Förutom instrument- och sångstudier ingår det i studierna även bland annat musikens grunder, samspel, orkesterspel, kammarmusik eller körsång, samt många uppträdanden och konserter. Avgångsbetyg från musikinstitutet öppnar möjligheter att söka sig till yrkesstudier inom musik. Det finns även en möjlighet att delta enbart i gruppverksamhet, till exempel i körsång, orkester eller musikens grunder, och den möjligheten är öppen för alla.

Efter avlagda grundstudier kan man fortsätta med fördjupade studier i musik. Förutom en del obligatoriska ämnen kan eleven i de fördjupade studierna välja ur en större palett med tilläggskurser inom sitt eget instrument eller inom en speciell genre, såsom folkmusik, jazzmusik. Det kan vara studier inom musik-teknologi, komposition, improvisation. De fördjupade studierna utmynnar i ett slutarbete som eleven tillsammans med läraren bygger upp och genomför. Det kan vara en konserterhelhet, en inspelning eller en annan musikproduktion.

Inom musikinstitutet verkar även musiklekskolan, dvs musikfostran för småbarn, som fungerar som gruppundervisning för barn under skolåldern. De yngsta barnen (0–2 år) musicerar tillsammans med en egen vuxen och musiklekskolläraren, och 3–6 åringar musicerar enbart med läraren i gruppen. Med barnen under skolåldern är det främst det gemensamma musicerandet som ligger som grund i undervisning, med barnets helhetsmässiga utveckling i fokus. För barn under 10 år erbjuds instrumentkarusellen, där eleverna under en termin får pröva på och bekanta sig med flera olika instrument innan de väljer ett specifikt instrument som de fortsätter sina musikstudier med.

Tre musikskolor blir ett livskraftigt musikinstitut

Musikläroanstalten Raseborg blev namnet för den västnyländska musikläroanstalt som bildades i januari 1993 efter att man från statligt håll besökt och inspekterat de tre västnyländska musikskolorna; Hangö stads musikskola, Ekenäs stads musikskola och Karisnejdens musikskola. Diskussioner kring statsandelssystemet hade



förts under några år, och eftersom man insett att statens medel inte skulle räcka till i det långa loppet för alla, speciellt inte för de mindre musikskolorna, genomfördes en sammanslagning av musikskolorna, dock så att enheterna fortsatte upprätthålla musikundervisningen på respektive ort. I Hangö hade en musikskola funnits sedan 1964, i Ekenäs sedan 1973, medan Karisnejdens

*Piano har alltid varit ett populärt instrument i musikinstitutet.
Foto: Monica Henriksson*

musikskola som existerat som en privat skola sedan 1984 även hade undervisning i Ingå.

För att upprätthålla musikläroanstalten tillsattes en direktion, som bestod av politiskt valda representanter från de fyra medlemskommunerna. År 1995 ändrades namnet till Musikinstitutet Raseborg, i samband med en ny lag som gav institutet fulla musikinstituträttigheter med tillhörande examensrätt.

Inför musikinstitutets 20-årsjubileum skrev man att Musikinstitutet Raseborg ibland lyfts fram som ett samarbete mellan grannkommunerna när det är som bäst. Det lagstadgade statsstödet gav den ekonomiskt stabila grunden som behövdes för att kunna grunda lärartjänster som förutsätts tjäna hela den västnyländska regionen. För lärarna innebär undervisningsarbetet en hel del resande och pendlare från Hangö längst i väster till Ingå längst i öster. Idag jobbar 28 lärare vid musikinstitutet, varav 12 är tjänsteinnehavare.

År 2017 kom det senaste reforms beslutet då man fusionerade musikinstitutet och medborgarinstitutet i Raseborg till en enda läroinrättning; Raseborgs Kulturinstitut. I den nya stora läroinrättningen står musikinstitutet för grundläggande konstundervisning i musik enligt den fördjupade läroplanen och erhåller statsstöd enligt hållna timmar och antal elever, medan medborgarinstitutet (Mbi) går under den fria bildningen.

Elevunderlaget minskar

Idag talas det mycket om att det föds färre barn i vårt land, och inom musikinstitutet kan vi konstatera att det söker allt färre elever till musikstudier. Den här trenden ser ut att drabba många musikinstitut idag. I siffror ser det ut såhär i de olika enheterna inom Raseborgs musikinstitut:

Läsåret 2020–2021: I Hangö studerar 72 elever ett soloinstrument, medan det för fem år sedan var 104 instrument-/sångelever. I Raseborg är motsvarande siffror 218 elever idag och 226 år 2015. I Ingå har antalet elever sjunkit från 52 (2015) till 43 (2020). Ser man på antalet elever som deltar enbart i gruppverksamhet, det vill säga musiklekskola, karusellverksamhet, och körer, är det också en klart sjunkande trend i Hangö och Ingå, medan siffrorna pekar uppåt i Raseborg. Musiklekens antal är ganska konstant med 105 barn 2015 och 107 barn 2020, men då det gäller annan

gruppverksamhet (karusell och kör) deltog 33 elever 2015, medan siffran för 2020 är 42. Den trenden hoppas vi håller i sig.

Våren 2020 i musikinstitutet

Det blev ett abrupt slut på närundervisningen i mitten av mars våren 2020 då coronapandemin slog till. Ingen var väl riktigt förberedd på att börja med distansundervisning, och ingen hade heller erfarenhet av det.

Men på några få dagar hade lärarna ställt om sin undervisning, riggat upp kameror, installerat olika nätplattformar och all enskild instrumentalundervisning kunde man genomföra som distansundervisning. Lärarna i musikens grunder skötte även de sin undervisning i realtid över nätet, och lyckades väl i sitt distansarbete. Musiklekisundervisningen ordnades så att varje veckas lektion bandades in och laddades upp på Youtube-länk som sändes till alla musiklekisfamiljer. Även barnkörererna fick sina körtimmar via Youtube-länkar. En del gruppundervisning blev däremot inte av på grund av tekniska komplikationer.

I sammanhanget kan sägas att musikinstitutet tyvärr inte hade den utrustning som skulle ha behövts för att genomföra en helt felfri distansundervisning. Lärarnas tålamod och uppfinningsrikedom sattes på prov då uppkopplingarna överbelastade nätet eller mikrofoner inte fanns tillgängliga. Personligen blev det för mig en synnerligen ensam tid av musicerande, och det växte snabbt fram en insikt av hur viktigt det är att få musicera tillsammans och som lärare få gensvar av eleverna.

Andra kännbara konsekvenser av coronapandemins grepp under våren 2020 var ju att alla konserter ställdes in, ungdomskörens deltagande i en nordisk körfestival i Sverige i maj måste inhiberas och inga inträdestillfällen kunde hållas. Man tog i bruk ett nytt inträdesförfarande; nya elever antogs i anmälningsordning, helt utan inträdestest. Läsårets slutkonsert blev också en fräsch nyhet, elever och lärare bandade in sina uppträdanden, som sammanställdes av institutets bleckblåslärare till en virtuell konsert onsdag kväll 20 maj. Hösten 2020 styr coronapandemin fortfarande vardagen till en del. Läget på konsertfronten har ännu inte normaliserats. Elevaftnar ska vara korta så säkerhetsavståndet bland mindre antal åhörare i publiken kan hållas. Raseborgs sinfoniettas konsertresa till Sverige och Norge har fått skjutas framåt till våren 2021. Eleverna skall vara noga med handhygien, och lärarna desinficerar flitigt instrumenten och arbetsytorna mellan lektionerna.



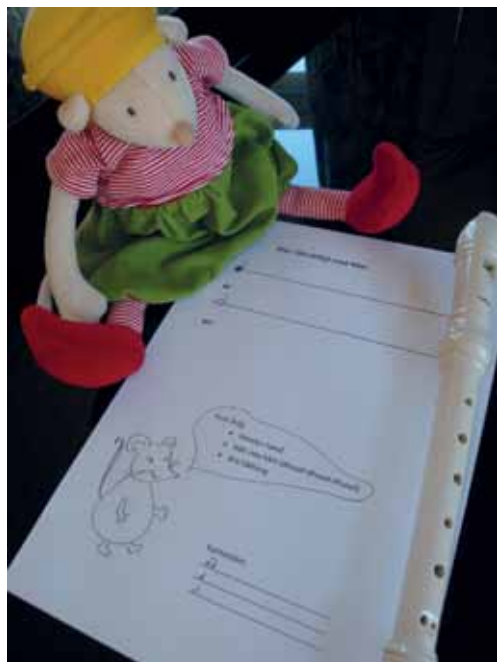
*Ekenäs stråkorkester uppträder under ledning av sin dirigent Frida Backman-Clark.
Foto: Heli Tondeur*

Behövs musikinstitutet idag?

Frågan verkar kanske provocerande, men är ändå nödvändig i tider då de ekonomiska ramarna känns allt stramare och politiker alltför ofta känner sig tvungna att dra med röd pennan. Musikutbildning stöder de ungas hela utveckling, ökar jämlikhet, vidgar vyer, öppnar dörrar och skapar på lång sikt ett starkare samhälle. Att få utöva musik på olika sätt förändrar människan och därmed även den värld vi lever i.

Forskning visar att med hjälp av musik kan vi stöda det lilla barnets utveckling socialt, kommunikativt, kognitivt och språkligt. Minna Huotilainen, hjärnforskare och professor vid avdelningen för pedagogik vid Helsingfors universitet, har under de senaste åren framhållit musikens betydelse för hjärnans utveckling. Huotilainen påtar att musikfostran stöder allt det som barnet behöver för att bra klara av sitt skolarbete; med hjälp av musiken utvecklas de språkliga färdigheterna samt koncentrationen, och barnet får stöd i sin emotionella och kognitiva utveckling.

I sin forskning har Huotilainen följt med barn som har musik som hobby, allt från musiklekisbarn till barn som har spelat flera år i musikinstitut. Resultatet visar tydligt att musikstudier som hobby utvecklar hjärnan, eftersom förmågan att lyssna aktivt jämte koncentration förmågan utvecklas snabbare hos barn som spelar eller sjunger aktivt än barn som inte musicerar. I all inlärning behöver barnet kunna lyssna koncentrerat, och här menar Huotilainen att de aktivt mu-



Max och notbild. Foto: Monica Henriksson

sicerande barnen har ett bra utgångsläge. Sjungandet stöder även talet och läsinlärningen. Den mer specifika sidan av musikinstitutets verksamhet är att instrumental-/sångstudierna är språngbrädan till vidare musikstudier och eventuella yrkesstudier inom musik vid yrkeshögskola eller Sibelius Akademin, som är en del av Konstuniversitetet och som förmedlar den högsta utbildningen inom musikområdet i Finland.

För att upprätthålla ett livsdugligt musikinstitut krävs det att förutsättningarna för verksamheten är garanterade av samhället runt omkring. Det behövs gynnsamt inställda politiker och finansärer som inser att det som sås idag och sköts väl, kan skördas som en välmående nästa generation. Därför är det viktigt att både beslutfattare och tjänstemän ger verksamheten i vår region de nödvändiga verksamhetsförutsättningarna som behövs för att vi ska kunna handleda nya generationer av musicerande och välmående individer.

Musikinstitutet vid Raseborgs Kulturinstitut står idag för en gedigen musikfostran av regionens unga. Därtill vill jag lyfta upp att det idag finns få andra hobbyn där en ung person får ha en vuxens odelbara uppmärksamhet och vägledning till sitt förfogande i 45 minuter/vecka. I orkestrar och körer ger sammusicerandet en ytterligare dimension, den kompetens av sociala färdigheter och utvecklandet av inbördes växelverkan som utvecklas från nybörjare till längre hunnen musiker. När tiden är inne för att flytta till studieorten kan man söka sig till nya musikgrupperingar. Musiken är källa till gemenskap och sammanhållning.

Monica Henriksson är utbildad barnträdgårdslärare och musiklekskollärare, har studerat till pedagogie magister vid Åbo Akademi (2002) och till musik magister vid Sibelius Akademin (2009), jobbar idag vid Raseborgs kulturinstituts musikinstitut-enhet med bl.a. musiklek för barn i ålder 0–7 år, karusellverksamhet, körer och pianoundervisning.



Finlands unika konstundervisning

Text: **Lasse Garoff**

D en grundläggande konstundervisningen i Finland har visat sig ha många positiva effekter, men bygger samtidigt på snårigt och byråkratiskt system. Potentialen är fortsatt stor, men utmaningarna för framtiden också många.

Sommaren 2018 engagerades jag av Svenska kulturfonden för att göra en kartläggning över tillgången på grundläggande konstundervisning på svenska i Finland. I korthet handlar det alltså om frivillig undervisning utanför skolan för barn – piano-ktioner, dans, konstskola och så vidare. Runt om i landet finns stora och små läroanstalter i ett oöverskådligt lapptäcke, och mitt uppdrag var att försöka beskriva det enligt bästa förmåga.

Det var ett helt nytt område för mig. Jag hade ingen egen erfarenhet av grundläggande konstundervisning, som barn sysslade jag med samlarkortspel och fantasyminiatyrer. Jag möttes av ett förbryllande system av regler och konventioner. Arbetet tog drygt 18 månader och jag hade den ihållande upplevelsen att varje ny rapport jag läste och varje ny person jag intervjuade verkade säga emot något av det jag tidigare hade lärt mig. Det här frustrerande tillståndet varade i stort sett hela det första året. Efter det avtog min återkommande förvirring, även om fältets snabba utveckling fortsatte att bjuda på överraskningar.

Ett unikt och komplicerat system

Finlands system för grundläggande konstundervisning består av parallella och delvis överlappande strukturer av finansiering och reglering som har vuxit fram organiskt över en lång tid. Musikundervisningen har sina rötter i slutet av 1800-talet, många bildkonstskolor grundades på 1970-talet och på senare tid har även kon-



Hurja Piruettis Mint grupp.

*Hurja Piruetti dansare träffar en
breakdansare från Sri Lanka.*

*Hela kursutbudet kan du se på
hurjapiruetti.com*

Foton: Chris Senn

stämnen som ordkonst, cirkus
och arkitektur börjat erbjudas.

Det finländska systemet för
grundläggande konstundervis-
ning beskrivs ofta som ”unik”
eftersom det saknar direkta
motsvarigheter utomlands.

Det är förvisso helt sant, samtidigt förefaller det osannolikt att ett annat land skulle
ha frambringat något lika vildvuxet och svåröverskådligt system.

I tankarna återkom jag ofta till en kärnfull iakttagelse som rektorn för Musik-
och kulturskolan Sandels, Leif Nystén, delade med sig då jag intervjuade honom.





Teaterskolan Konfetti hösten 2019. Foto: Pauliina Vesslin

Enligt hans personliga åsikt var verksamheten helt överreglerad. ”Det borde inte vara så invecklat att lära barn att spela och sjunga”, sade han.

I mina återkommande stunder av förvirring hade jag lätt att hålla med honom. Fältet består av ett lapptäcke av stora och små, offentliga och privata aktörer, och kommunerna har i varierande grad ansträngt sig för att integrera konstundervisningen i den bredare bildningssektorn.

Samtidigt är det finländska systemet för grundläggande konstundervisning också unikt i en väldigt positiv bemärkelse. Verksamheten definieras i lagen som en långsiktig och målinriktad undervisning med det uttalade syftet att förbereda barn och unga för en vidare utbildning inom yrkesskola eller på högskolenivå.

I klartext betyder det att alla barn som vill det i princip har rätt till en enormt högklassig undervisning i en bred palett av konstämnen till en rimlig kostnad. Tolv–tretton år av pianolektioner eller balettdans, bildkonst, slöjd och mycket annat. Ungefär tolv procent av Finlands barn och unga deltar i den grundläggande konstundervisningen och får alltså en så gedigen konstundervisning att den förbereder dem för studier på proffsnivå. Det är fråga om betydligt mer än en hobby-

verksamhet, det är halvvägs till en högskoleutbildning. Och efterfrågan på denna undervisning växer.

Konst gynnar inlärning

Det handlar ändå knappast om att markant fler skulle sikta på att utbilda sig till just konstnärer i framtiden. Snarare har det att göra med att konstämnenas andel i grundskoleundervisningen har minskat. Och främst handlar det om att föräldrar och beslutsfattare har fått upp ögonen för konstundervisningens gynnsamma effekter på inlärning och livskvalitet.

En uppsjö av internationella forskningsresultat under 2000-talet visar på ett imponerande batteri av gynnsamma effekter som konstupplevelser och konstundervisning visat sig ha, för människor i alla åldrar. Musikaliska aktiviteter har en positiv inverkan på kognitiva färdigheter, koncentrationsförmåga, uppmärksamhet, minne, lärande av motoriska färdigheter, språklig utveckling, sociala färdigheter och kreativt tänkande.

Utvecklingen av musikaliska färdigheter i skolåldern gynnar inlärning av främmande språk. Dans främjar särskilt utvecklingen av kreativt och kritiskt tänkande, och förbättrar även äldre personers och framför allt dementa åldringars kognitiva funktionsförmåga och välbefinnande. För den som är intresserad av en översikt om ämnet rekommenderar jag det finländska forskningsprojektet ArtsEquals rapport ”Konst, jämlikhet och välbefinnande” som finns att ladda ner på projektets webbplats.

Det finns en allt starkare insikt om att konst stärker individernas hälsa och välbefinnande och främjar deras möjligheter att delta och agera likvärdigt i samhället. Undra på att folk vill sätta sina barn i konstskolor.

Stora fördelar – flera utmaningar

Men idag då efterfrågan på de här kulturtjänsterna ökar – och framsynta beslutsfattare inser att små investeringar i konstundervisning idag innebär kännbara inbesparingar i social- och hälsovård imorgon – börjar dessvärre det finländska systemet för grundläggande konstundervisning visa upp sina avigsidor.



Det statliga finansierings-systemet betonar pålitlighet i finansieringen, vilket är ändamålsenligt med tanke på att grundläggande konstundervisning är ett långsiktigt åtagande. Men dessvärre är det också rätt inflexibelt, vilket gör det svårare för läroinrättningar att skala upp sin verksamhet för att möta den växande efterfrågan. Nya aktörer har inte möjlighet att få en del av dessa statliga medel, och ifall man vill starta upp ny konstundervisning måste verksamheten finansieras helt av kommunen och med elevavgifter.

Inför framtiden är riktningen rätt tydlig. Det är klart att vidare satsningar på konstundervisning för barn och unga är viktigt och eftersträvansvärt. Det är också tydligt att de största omedelbara utmaningarna helt enkelt är administrativa.

Konstundervisningen är uppdelad under två olika lagar

Bildkonstskolan Colorikus verksamhet 2020 i stadsbilden i Raseborg - halloween och Ekenäs julby. Foton: Anita Sandholm

– lagen om fri bildning, och lagen om grundläggande konstundervisning – och har därmed två parallella och delvis överlappande regelverk med tillhörande finansieringsstrukturer. Det gör rationella sammanslagningar svårare, som exempelvis då Musikinstitutet Raseborg och Raseborgs medborgarinstitut år 2017 slogs samman till Raseborgs kulturinstitut.

Det är tydligt är att det finns betydande synergieffekter att hämta i större enheter och ett täckande samarbete mellan den grundläggande konstundervisningens läroanstalter och kommunens grundskolor och daghem. Med tanke på framtiden är det dels viktigt att systemet förenklas och förenhetligas, och att finansieringssystemet blir mer flexibelt utan att skada de existerande läroanstalternas verksamhet. Det är knepiga utmaningar i sig, men Utbildningsstyrelsen och Undervisnings- och kulturministeriet är medvetna om dessa behov och arbetar med att reformera systemet.

Men utöver det statliga reformarbetet behöver också kommunerna engagera sig för att aktivt integrera läroanstalterna i sin bildningsverksamhet, annars riskerar den grundläggande konstundervisningen att begränsas till en elitsysselsättning som bara gynnar barn i relativt välbärgade familjer. Privata aktörer kan starta upp och erbjuda ny undervisning, men för att verksamhetens fulla potential ska kunna infrias behöver kommunerna ta vara på dessa initiativ. Den grundläggande konstundervisningen är en värdefull resurs och ett utmärkt verktyg då kommuner vill förverkliga sina långsiktiga bildningsstrategier.

Lasse Garoff är kulturredaktör vid Svenska Yle och har sammanställt rapporten “Mer än en hobby! En kartläggning av den grundläggande konstundervisningen på svenska i Finland” för Svenska kulturfonden. Rapporten finns att ladda ner på kulturfonden.fi/publikationer.



Teaterskolan Konfetti

– ett viktigt tillskott

Text: **Charlotta Eriksson**

Det västnyländska intresset för teater har länge varit stort, men möjligheterna för barn och unga att lära sig teaterns grunder har ändå varit begränsade. Därför blev grundandet av Teaterskolan Konfetti ett önskat tillskott i Raseborgs utbud inom grundläggande konstundervisning.

Hösten 2019 utökades utbudet inom den grundläggande konstundervisningen i Raseborg med Teaterskolan Konfetti. Utöver Musikinstitutet, Bildkonstskolan Colorikus och dansinstitutet Hurja Piruetti kunde man nu erbjuda undervisning inom scenkonst, med inriktning på teaterkonst, på både svenska och finska för barn i åldrarna 7–12.

Grundläggande konstundervisning inom olika konstarter ordnas utanför skolan, främst för barn och unga. Undervisningen ger kunskaper i att uttrycka sig och ger färdigheter i att söka till yrkesutbildning och högre utbildning inom konstarten man studerat. Konstarter inom den grundläggande konstundervisningen är arkitektur, bildkonst, slöjd, musik, dans, mediekonst, ordkonst, cirkuskonst och teaterkonst, av dessa kan man för närvarande i Raseborg ta del av dans, teater, musik och bildkonst.

Samarbete med resultat

Anmälningarna till teaterskolan görs via Kulturinstitutet, som tillsammans med Västnyländska Ungdomsringen r.f. driver verksamheten. Västnyländska Ungdomsringen (VNUR) är med sina 37 medlemsföreningar Nylands Svenska Ungdomsförbunds (NSU:s) största medlemsförbund och driver TryckeriTeatern och Raseborgs



Teaterskolan Konfetti hösten 2020. Foto: Pauliina Vesslin

Sommarteater. VNUR har tidigare administrerat Raseborgs Teaterskola åren 2010–2013.

Därtill har ett planerings- och utvecklingsarbete byggts med Västnyländska kultursamfundet r.f. och Raseborgs stads kulturtjänster. Ytterligare samarbetar Teaterskolan tätt med Kulturhuset Karelia, TryckeriTeatern och TAKO r.f. Teaterskolan Konfetti stöds i sin verksamhet av den riksomfattande aktören/projektet Teaterskolan i Svenskfinland (Finlands Svenska Ungdomsförbund, FSU) ännu under höstterminen 2020 varefter projektet tyvärr avslutas.

Teaterskolan Konfetti är tvåspråkig, båda inhemska språken används om vartannat och eleverna har rätt och möjlighet att använda sitt eget modersmål. Under sitt första år verkade Teaterskolan i Karis, TryckeriTeatern, och Ekenäs, Kulturhuset Karelia. Konfetti följer i sin undervisning Undervisningsplanen för grundläggande konstundervisning i Teaterkonst, godkänd av Raseborgs stad 2018. Utvecklingsarbetet har gjorts i samarbete med FSU / Teaterskolan i Svenskfinland. En uppdaterad undervisningsplan har skickats in för godkännande av staden under hösten 2020.

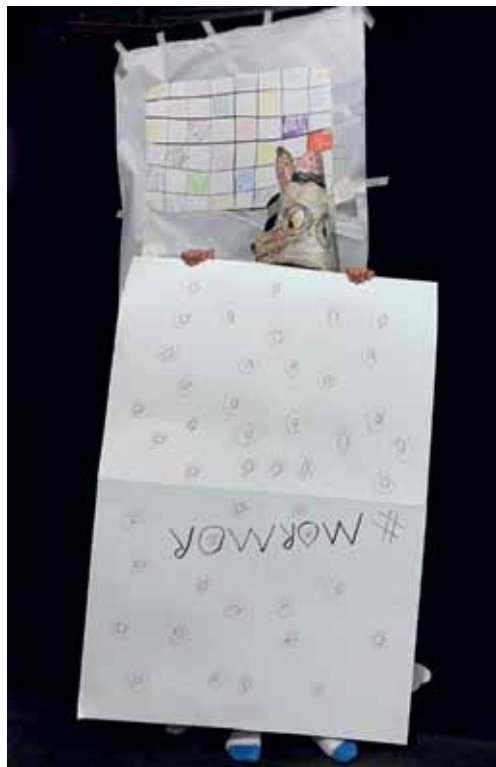
Överträffade förväntningar

De första grupper som inledde läsåret 2019–2020 riktade sig till barn i lågstadiet-ålder 7–12 år i Västra Nyland. Inför läsåret 2020–2021 startade man även grupper för högstadiet elever och dessutom på en tredje plats utöver Karis och Ekenäs, nämligen i Fiskarin koulu i Fiskars. I framtiden ämnar man även erbjuda så kallade prova-på-verkstäder för barn inom småbarnspedagogiken. Första årets elevantal överträffade förväntningarna då totalt 87 elever deltog i Teaterskolan under höstterminen 2019, varav 69 var svenskspråkiga och 18 finskspråkiga. Antalet baserar sig på teaterskolans anmälda elevantal september 2019.

För verksamheten anlätades tre ansvariga utbildade pedagoger som delar på grupperna inom Karis, Ekenäs och Fiskars. Dramapedagogernas språkkunskaper kompletterar varandra för

att garantera tvåspråkigheten inom verksamheten. Dessutom anlitas dramapedagoger med expertis inom flera av teaterkonstens delområden såsom scenografikonst, maskering, manus och regi, improvisation, ljussättning och så vidare. Dessa gästar grupperna med jämna mellanrum under året och arbetar tillsammans med den ansvariga pedagogen.

Temat för läsåret 2020–2021 är atmosfär, temat valdes eftersom vi inspirerades av bildkonstskolan Colorikus, som valt temat luft i år. Atmosfär



Teaterskolan Konfetti hösten 2019, Rödluvan. Foto: Pauliina Vesslin

passade också bra in hos oss, då teaterskolan planerat in ett teaterbesök till Svenska Teaterns uppsättning av Mary Poppins, och en av Konfettis gästande lärare under hösten kommer vara huvudrollsinnehavaren Josefin Silén.

Teaterskolans första verkamma läsår 2019–2020 avslutades däremot under speciella omständigheter i och med coronaepidemin. Efter diskussion med Kulturinstitutet och de ansvariga dramapedagogerna togs beslutet att fortsätta undervisningen i form av distansuppgifter och Zoom-träffar. Undervisnings sättet medföra sina utmaningar, i synnerhet inom en verksamhet som baserar sig så mycket på närvaro och växelverkan mellan personer. Våren gav dock både oss, eleverna och pedagogerna möjlighet att fundera över alternativa metoder och gjorde alla en erfarenhet rikare. Undervisningen ordnas tryggt med tanke på epidemiläget och rekommendationer följs noggrant. Eftersom modeller för distansundervisning togs fram



Teaterskolan Konfetti hösten 2019, Rödluvan. Foto: Pauliina Vesslin

under våren underlättar det en eventuell förändring från när- till distansstudier även senare under detta skolår.

Stort intresse för teater

Framtiden för Konfetti är på många sätt ljus. Redan från början såg det lovande ut. Inför starten 2019 noterade den riksomfattande elevenkätens resultat i Raseborg ett starkt teaterintresse bland eleverna och teatertraditionerna är starka i Raseborg, där bland annat Svenskfinlands största sommarteater Raseborgs Sommar-teater verkar.

I Raseborg (stadsdelarna Ekenäs, Karis, Pojo, Tenala, Svartå, Billnäs, Snapper-tuna, Bromarv) finns intresse för och efterfrågan för kurser i teaterkonst. Kartläggningen av intresset för kulturämnen genom den riksomfattande elevenkäten 2019 visade att 231 barn i Raseborg hade scenkonst- och teaterintresse, ett intresse som dessutom fördelade sig över stadsdelarna.

Den geografiska omfattningen för Konfetti planerades då omfatta de tre största stadscentrumen i Raseborg Karis, Pojo och Ekenäs. Verksamheten nådde två stadscentrum och var i enlighet med resultaten som angavs i elevenkäten. Det fanns



Teaterskolan Konfetti hösten 2019. Foto: Pauliina Vesslin

mest påvisat intresse i stadsdelarna Karis och Ekenäs. Elevenkäten angav det största intresset i Karis och detta förverkligades också i verksamheten. Det fanns flest elever som deltog i Karis-området.

Barnen och barnfamiljerna är ändå utspridda på ett stort geografiskt område inom staden Raseborg. Därför bör vi erbjuda grundläggande konstundervisning på fler ställen i staden och i närheten av skolorna. Att även erbjuda teaterskolan i Pojo/Fiskarsområdet var det viktigaste utvecklingsmålet eftersom där finns ett stort intresse, och vi är glada och nöjda att redan andra verksamhetsåret ha kunnat utöka utbudet till just Fiskars.

Stark grund – goda förutsättningar

Att hitta en roll för varje aktör som kompletterar varandra har gjort att Teaterskolan Konfetti fått en stadig grund. Kvalitativa kriterier stod i fokus och behöriga dramapedagoger anlitas med olika kompletterande kompetensområden inom scenkonstens område.

FSU har fungerat som ett utvecklingsstöd och stöd inom information och marknadsföring för att nå flera intressegrupper under processen. Som resultat har det skapats mer mångsidighet i verksamheterna för barn och unga som stöder deras uppväxt och utveckling. Teaterskolan blir en naturlig del av deras eftermiddags-sysslor. Verksamheterna minskar riskerna för att barn och unga blir utstötta eller känner ensamhet, och hjälper dem att bygga vänskaper, betydelse och gemenskapskänsla samt ett livslångt intresse för teaterkonsten.

Inom projektet strävar vi efter att utöka kännedomen om grundläggande konstundervisning, öka marknadsföringssamarbeten och skapa bättre lokal koordineringsförmåga. Genom samkoordinering kan vi utöka verksamhetens volym i Raseborg.

Resultaten är ett ökat teaterintresse och -kunnande bland barn och unga. Verksamheten skapar en början till en professionell bana inom teaterkonsten och ökar barnens och ungdomarnas möjligheter till en kvalitativ eftermiddagshobby. Mellan aktörerna skapas en stark samverkan och gemensam planering. Genom att slå ihop resurser och planera verksamheterna gemensamt inom vårt mångkollegiala team undviker vi att verksamheterna går på varandra, förbättrar barnens fritidsplanering och ökar möjligheterna att utveckla gemensam marknadsföring till familjer.



Teaterskolan Konfetti hösten 2019, Rödluvan. Foto: Pauliina Vesslin

Som en del av projektets resultat har också en förnyelse av verksamhetskulturen inletts. Den stöder barnens och barnfamiljernas välmående och passar in i stadens strategi som barnvänlig kommun. Därtill har satsningen medfört att lagstadgade krav om att erbjuda grundläggande konstundervisning på två språk fullföljs. En stor förbättring har skett inom dramapedagogernas arbetsfält. Teaterskolan har bidragit till att sysselsätta ett flertal professionella, och framförallt har de olika lärarna fått ett kollegialt stöd av varandra. En större gemenskap skapas kring dramapedagogernas yrkesgrupp, vars uppskattning också växer sig större på orten. I framtiden planeras mer samarbete mellan de olika aktörerna i staden och Raseborgs fritidsverksamheter koordineras som en helhet för målgruppen barn och ungdomar.

Charlotta Eriksson har en filosofie magisterexamen (2010) i etnologi, med biämnestudier i bland annat konstvetenskap, från Åbo Akademi. Hon arbetar som verksamhetsledare på Västnyländska Ungdomsringen rf vilket inkluderar att sköta medlemsföreningsverksamheten, samkoordinera Teaterskolan Konfetti och att koordinera verksamheten på TryckeriTeatern samt fungera som arbetsledare för TryckeriTeaterns och Raseborgs Sommarteaters produktioner.



Stig in i scenkonstens värld!

Grupperna Sagoteater (åk 1-2), Teaterskoj (åk 3-4), Teatermagi (åk 5-6) och Teaterkonst (åk 7-9) övar i Kulturhuset Karelia, TryckeriTeatern och i Fiskars.

Eleverna bekantar sig mångsidigt med allt från kroppsuttryck, scenografi, maskering och improvisation till ljud- och ljussättning, manus, musikalteater och marknadsföring under sina år i teaterskolan.

Teaterskolan Konfetti erbjuder grundläggande konstundervisning i scenkonst med inriktning på teaterkonst, för målgruppen elever i skolåldern. Anmäl dig via Kulturinstitutets webbsida.



Hangö sommaruni i ett nostalgiskt skimmer

Text & foto: **Håkan Eklund**

Hangö sommaruni är en finlandssvensk institution större än sig själv, dessutom med högkvarter i en stad likaså större än sig själv. För många motsvarar Hangö ett besök utomlands, speciellt sommartid, dessutom en av de få orter i Svenskfinland med fotogeniskt fria stränder i tre väderstreck.

Thomas Rosenberg har i en artikel i tidskriften *Skärgård* 2015 berättat hur det kunde gå till vid Hangö sommaruni under det glada 1970-talet. Under rubriken ”Muntra minnen från Hangö sommaruni” berättar han både ur kursdeltagarens och föreläsarens perspektiv: ”En tid som nu efteråt framstår närmast överklig i sitt nostalgiska skimmer”.

Han berättar om de kylslagna pensionatsrummen där föreläsare och kursdeltagare logerade, om danskvällar på Casino, om årliga fotbollsmatcher mellan lärare och studerande. Själv studerade han endast den första sommaren, sedan fortsatte han som föreläsare i sociologi under många år.

Det är många dråpliga minnen som passerar revy. Att Rosenberg och hans elever trivdes, råder det ingen tvekan om.

En dynamisk organisation

Det är också dylika dråpligheter som jag själv minns bäst från mina år som fotolärare vid sommaruni. Tillsammans med IT-läraren Paul Söderholm var jag med om att etablera ”Fotoskolan vid Hangö sommaruni” sommaren 2010.

I en artikel i *Skärgård* nr 2/2015 hittas hela den etableringshistorien som i sig visar på dynamiken hos ett sommaruniversitet, hur man smidigt utvecklar sin kursverksamhet i takt med tidens krav. I och med digitaliseringen, i kombination med



Majoriteten av deltagarna på sommarunis fotokurser är kvinnor.

Håkan Eklund nere till vänster och Paul Söderholm högst uppe, är kursledare.

bildbehovet inom undervisning och kommunikation, har fotografering blivit en vardagsaktivitet för de flesta.

Det betyder inte att alla automatiskt blir fotografer, trots att Pablo Picasso en gång i tiden har sagt att fotografi inte är konst eftersom alla som äger en kamera kan ta bilder. Men allt är relativt, det är som att säga att alla som äger en gitarr



också är en gitarrist. Tyvärr är det inte så enkelt. Fotografering är ett hantverk som kräver kunskap och övning, med nära koppling till IT-kunnande, när alla via bildredigeringsprogram på datorn ”framkallar” och publicerar sina bilder själv. Hela vårt samhälle är idag präglad av bilder. Ett fåtal före detta fotoelever har dock utvecklats till fotokonstnärer.

Lite har dokumenterats

Hangö sommaruni, som etablerades 1966, kunde säkert fylla en hel bok med intressanta historier, både gällande studiemetoder, innehåll, kursutveckling, och hur det sociala umgänget bland lärare och studerande förändrats under decenniernas gång.

Överraskande lite har dokumenterats. När jag gjorde ett temanummer om Hangö för *Skärgård* 2015 var det svårt att hitta material om sommaruniversitetet. I en urklippbok hittade jag några artiklar publicerade i Åbo Underrättelser

4.7.1970 skrivna av signaturen ”Perikles”. Vem som dolde sig bakom det namnet lyckades jag inte luska fram, inte ens chefredaktören Torbjörn Kevin visste vem det var, en medarbetare före hans tid vid rodret. Kanske någon som läser detta vet?

En av artiklarna inleds med frågan vad ett sommaruniversitet egentligen är? – som denna Perikles själv besvarade så här: ”Jo, det är ett ställe där arbetsnarkomaner bland de studerande får utlopp för sina ambitioner, men det är också ett



Fredrik Åberg, mångårig, kreativ rektor för Hangö sommaruni.

ställe där man förutom läsandet sysslar med bad, tennis, segling och andra för såväl kropp som själ nyttiga aktiviteter.”

I artikeln beskrivs hur man på dagtid sitter på föreläsningar, skriver brev eller solar sig – men att dygnet är längre än så: ”När försommarsolen har sjunkit bortom horisonten och badstränderna är tömda på människor kan man hitta lärare och elever framför en brasa, rustade med korv och öl.”

Skribenten påpekar också det unika förhållandet mellan ”professorer och lärjungar”, hur man duar varandra och ibland solbadar tillsammans, ”något som är helt otänkbart vid en del andra sommaruniversitet.”

I artikeln noteras att ett tjugotal sommaruniversitet verkar i Finland med 34 000 inskrivna (1969), men att staten endast står för sjuutton procent av kostnaderna. Drygt 2,6 miljoner mark måste betalas med skattemedel, kursavgifter och liknande.

Valuta i miljoner låter idag häftigt.

Ombildades till stiftelse

Under de första åren vid 1960-talets senare del studerade ungefär trehundra personer i Hangö och antalet lektioner var då under en sommartermin likaså trehundra.

Enligt rektor Fredrik Åberg skulle övergången till året-om-verksamhet inte ha lyckats utan en reform av det gamla ”kommunala sommaruni”. År 1999 blev Hangö sommaruni en stiftelse med Hangö stad, Svenska folkskolans vänner, Yrkeshögskolan Novia och Åbo Akademi som huvudmän. Reformen medförde ett större resultatansvar men också utökade ekonomiska resurser. Verksamheten som tidigare hade omfattat 1 100 lektioner kunde inom några år växa sig tre gånger större.

”Antalet studerande ökade inte”, säger rektor Åberg, ”men vi har lyckats hålla dem kvar.” Han berättar att från och med 1970-talet har de studerandes antal hållit sig ganska konstant, kring sex, sjuhundra, de två senaste åren med 620 inskrivna.

Idag omfattar utbildnings- och kursutbudet allt från akademiska studier/högskolestudier till fortbildningskurser, seminarier och allehanda praktisk hantverksbetonad verksamhet som pågår året om. Förutom i Hangö, också i Helsingfors, Mariehamn, Pargas, Raseborg, Stockholm, Vasa och Åbo. Samt på nätet.

Nytt för 2020 är byggnadsvård i samarbete med museimyndigheter, ett projekt som under vintern lockade ca 150 deltagare. Sedan slog coronapandemin till och man måste ta paus. Arbetet återupptas genast situationen tillåter.

Mycket har avbrutits på grund av Covid-19 under 2020, tio till femton kurser har ersatts av digitala studieformer eller på annat sätt arrangerats som närstudiekurser med corona-avstånd. På det sättet har volymen på cirka 3 500 lektioner för 2020 hållits oförändrad.

Liksom för alla andra är tiderna utmanande. ”Coronan gör sommaruni-jobbet till ett ekorrhjul, samma kurs omstöps ibland femtioelva gånger”, säger rektor Åberg. ”Det är tärande på hälsa och själ, mycket mer än själva epidemin.”

Alla är vi fotografer

Fotoskolan som länge var min stora passion kommer att stöpas om 2021, delvis med nya krafter. Kursplats blir Karis med utmärkta trafikförbindelser, men minst ett pass förläggs till Hangö. Allt annat är otänkbart, ett mera fotogeniskt ställe för en fotokurs hittas inte i detta land.

För mig var Hangö under fyra årstider en njutning, en krydda i tillvaron. Hade vi tur under vinterpasset i januari fanns snö och isbildning i vikarna, under våren hittades blåsippor och trädgårdsidyller, sommar-Hangö kändes utrikes och hösten bjöd ofta på dramatiska havsmotiv. Att en vinterkväll vandra längs en tom Boulevard för pizza och öl på den lokala puben, var en lika stor njutning som längs en turistpackad sommargata. För en fotograf är till och med de mera illa sedda årstiderna en fin upplevelse som ger helt andra bilder, sådana som de flesta inte tar.

Och att samarbeta med en synnerligen kreativ och flexibel rektor, som Fredrik Åberg, var en positiv upplevelse. För en som ofta tvingats kämpa med nejsägare, var Åberg rena motsatsen. Inget var omöjligt, allt gick att testa. Han såg synergieffekter med det mesta, och jakten Alexandra som länge utnyttjats för sommarunis navigeringskurser tyckte han skulle passa för Fotoskolan. Det blev en minnesvärd fotovecka med Öro som hemmahamn. Också efteråt blev jag påmind om kursen när min fru frågade vems trosor hon hade hittat i min klädväska? Jag hade tvingats lämna skutan någon dag för tidigt när ett viktigt bröllop väntade, glömde en väska



Varje fotokurs slutade med en fotoutställning på biblioteket i Hangö.

ombord och när den slutligen nådde mig hade den preparerats av någon practical-joke-jäkel...

Men kalkdammet från kritorna vid klassrummets svarta tavla var inte bra. Ibland höll jag på att hosta sönder lungorna; en av orsakerna till att sex år som fotolärare vid Hangö sommaruni fick räcka. Jag håller dock med det som Thomas Rosenberg inledningsvis skrev om sommaruni, ”en tid som efteråt framstår överklig i sitt nostalgiska skimmer!”

Efter månader instängd i ett litet kontorsrum på Åbo Akademi där jag träcklade ihop tidskriften *Skärgård*, kändes det som att släppas ur en isoleringscell när jag



En fotokurs har startat, kodspråket på tavlan.

fick sätta mig i bilen och köra till ett förlängt kursveckeslut i Hangö, med kamerautrustningen i baksätet. Känslan går inte att beskriva.

Redaktörskapet var ett ensamjobb, det var bara jag och datorn. Vid sommaruni väntade livslevande människor, dessutom kreativa, engagerade och trevliga sådana. Och kvällar med kortspel och några glas rött tillsammans med rektorn och min fotokollega gav fin samhörighet; det gällde dock att låta rektorn vinna.

Ibland gick det undan

Väl ute på motorvägen från Åbo tog jag fram en CD med BB King, en energigivande liveinspelning, och med högsta möjliga volym körde jag glad i hågen till Hangö, tills polisen en gång tog mig. Jag låg länge bakom en stor långtradare, med två likadana nära bakom mig. Farten låg på nittio, trots att åttio var det tillåtna. Det gällde att flyta med. Men det var obehagligt att ligga inklämd mellan dessa monster, och omöjligt att komma förbi.

Till slut blev det en raksträcka. Just när jag körde förbi långtradaren hoppade en polis ut på körbanan längre fram, och resan fick ett hastigt slut. Det visade sig att jag hade 100 km/h vid omkörning och att vi just då passerat tätortsskytten i Österby, som låg skymd bakom långtradaren. Där började 50 km/h. De tog förstås körtkortet (för några månader), skrev ut hemska böter, men jag fick på nåder köra fram till destinationen vid Skolgatan.

”Sen får du ta tåget hem på söndag”, hade de sagt. Jag hade varit dum nog att berätta om mitt veckoslutsuppdrag när de frågat vart jag hade bråttom. En timme senare stod jag framför en ny klass i Hangö och försökte se glad ut, en ny årskurs startade vid Fotoskolan.

Nöden har ingen lag, jag måste ju få hem bilen på söndagskvällen efter kursveckoslutet. Under lunchtimmen ringde jag fru Anita och frågade om hon ville komma till stan en natt eller två? Hon hade egen firmabil, gillade Hangö och var inte svår att övertala. Men jag berättade inte vad som hänt, det skulle ju ha förstört stämningen. Vid frukostbordet på Pensionat Thalatta på söndagen, innan hon skulle åka, berättade jag. Inte blev hon precis glad när jag föreslog att vi byter bilar. Att poliserna säkert sitter på pass och väntar på min svarta bil, modell vanlig, vid sex-snåret på kvällen. ”Knappast är de där under förmiddagen när du passerar deras revir”, sade jag.

Exakt så var det. När jag vid sextiden passerade Gennarbyviken satt de väntande på en gårdsväg med god utsikt över landsvägen. Men jag blåste förbi visslande på en munter melodi i en knallröd Mercedes, gömd bakom nyinköpt keps och svarta solglasögon.

En annan sommar låg en halvnaken ung kvinna i gräset bredvid min parkerade bil utanför Thalatta när jag skulle gå till frukostrummet. Jag stannade till, överraskad. Vad göra? Allt kom så överraskande. Aningen sover hon eller också är hon död, tänkte jag, men ville inte gå och röra henne. Alltså gick jag först och åt frukost för att få tid att tänka, sen måste saken åtgärdas. Tack och lov var hon borta när jag kom tillbaka en halv timme senare. Det var Poker Run-veckoslut och då gick det oftast vilt till i stan. Samtidigt gav det många intressanta motiv för Fotoskolans elever.



Konstnären Riggert Munsterhjelm har under många år lett sommarens målarkurser.

Med nakenmodell i skogen

En av sommarens höjdpunkter vid Hangö sommaruni var konstveckan, när bland annat konstnären Riggert Munsterhjelm höll målningskurs med nakenmodeller i den mäktiga Hangethesalen i gymnasiets skolbyggnad. Vi som fotograferade hade ju inget med dem att göra, men en gång kom rektor Fredrik Åberg och frågade om vi behövde en nakenmodell? De hade en för mycket.

Innan jag eller Paul Söderholm hann svara, vi hade ju ingen erfarenhet av dylik fotografering och frågan kom mycket överraskande – svarade kursdeltagarna: JA, absolut! Trots att de flesta av deltagarna var kvinnor.

Situationen kändes absurd, men som kursledare gällde det att hålla god min. Modellen som var rikssvensk och hade skådespelarutbildning tyckte att det var ok

att vi drog iväg till ett skogsområde utanför stan där vi fick jobba ifred. Kvällsljuset var mjukt och fint i tallskogen där hon sen tassade omkring i bara mässingen, medan kameraslutarna rasslade. Det blev några fina bilder som ingick i den avslutande fotoutställningen, ett år senare.

En pärla utöver det vanliga

För en småstad som Hangö har sommaruni varit en värdefull ”affärspartner”, som många kanske inte förstår. Speciellt utanför sommarsäsongen, när mycket stängts ner, har sommarunis kursdeltagare och föreläsare varit en extra krydda i stadsbilden. Det finns knappast ett inkvarteringsställe i staden där jag som kursledare inte övernatat, lyxiga Regatta inkluderat (en vinter med sänkta priser).

Och säsongförlängaren Hangö fotofestival som fram till coronan arrangerats varje höst, är en av de många biprodukter som fötts ur Fotoskolans verksamhet. Andra kurser har initierat annat; ringarna på vattnet är många.

Jag är inte den rätta personen att utvärdera Hangö sommarunis verksamhet, eller betydelse för Hangö eller det finlandssvenska samfundet, men en pärla utöver det vanliga är den. Dessutom inlindat i ett nostalgiskt skimmer. Hur många ”lärosäten” har lyckats med det?

Håkan Eklund är lycklig friherre sedan 2018, kolumnist på Vasabladets ledarsida, aktiv i många natur- och fotorelaterade föreningar och utgav sin första bok ”Samtal i gränsland” (Scriptum) hösten 2019. Följande bok är under arbete. Han är aktiv bloggare på Fotosidan.se (Med leriga skor), Svensk-finlands enda röst i allt det rikssvenska på den sajten. Bosatt i Åbo, fritidshus i Oravais.



En anrik yrkeshögskola - Novia campus Raseborg

Text: **Eva Sandberg-Kilpi & Mats Lindholm**

På campuset i Raseborg har det bedrivits utbildning sedan år 1871, då Ekenäs seminarium grundades för att utbilda folkskollärarinnor. Efter det har mycket hänt, men än i dag är Raseborg en studiestad att räkna med. Yrkeshögskoleutbildningen i Raseborg startade år 1996 då Yrkeshögskolan Sydväst grundades. År 2008 grundades Yrkeshögskolan Novia genom en fusion mellan Yrkeshögskolan Sydväst och Svenska Yrkeshögskolan.

Grunden för dagens campusområde är det område Ekenäs seminarium använde redan 1871. Det parkliknande seminarieområdet ligger på området för Ekenäs Kungsladugård, som uppfördes omkring år 1558 och fungerade som en avels- och modellgård som Gustav Wasa behövde för skötsel av länets ekonomi. Redan på Ekenäs seminariums tid var utbildningen betydande för en stor del av Svenskfinland. Idag är betydelsen både breddad och tydligt formulerad i yrkeshögskolelagen.

Enligt yrkeshögskolelagen är yrkeshögskolans uppgift att meddela sådan högskoleundervisning för yrkesinriktade expertuppgifter som baserar sig på arbetslivets och arbetslivsutvecklingens krav samt på forskning och konstnärliga och kulturella utgångspunkter och att stödja studerandenas yrkesutveckling. I enlighet med yrkeshögskolans instruktion har yrkeshögskolan, utöver de i lag stadgade uppgifterna, en särskild uppgift att inom utbildning och forsknings- och utvecklingsverksamhet tillgodose den svensk- och tvåspråkiga kustregionens specifika arbetskrafts- och utvecklingsbehov.

Utbildningsutbudet vid campus Raseborg har under tiden som yrkeshögskoleutbildning anordnats genomgått många olika skeden med utbildningar som fasats ut till följd av inbesparingskrav, men även start av nya utbildningar. Under alla



Drönbild över campus Raseborg tagen i samband med kursen Geographic Information Systems för studerande vid utbildningen Sustainable Coastal Management oktober 2020. Foto: Romi Rancken

dessas tider av omställning har dock utbildning inom teknik och naturbruk erbjudits i Raseborg. Idag erbjuder högskolan examensinriktade kandidatutbildningar på svenska som leder till yrken som byggmästare (YH), ingenjör (YH), skogsbruksingenjör (YH) och agrolog (YH), samt kandidatutbildning på engelska som leder till examen Bachelor of Natural Resources, samt en högre yrkeshögskoleutbildning som ger examen Master of Natural Resources.

Ett nytt tillskott i Novias utbildningsutbud från och med 2021 är VVS-ingenjörsutbildning. Ingenjörsstuderande på byggnads- och samhällsteknik i Raseborg har hittills haft inriktningen projektering och byggnadskonstruktion. Från och med 2021 erbjuds studerande möjligheten att välja VVS-planering eller konstruktions-

planering. Detta utökade utbildningsutbud har möjliggjorts tack vare ett starkt stöd från näringslivet.

Byggutbildningarna

Byggutbildningarna i Raseborg har sina rötter i Helsingfors, i den år 1881 grundade Maskinist, verkmästare- och byggmästareskolan. Den ursprungligen tvåspråkiga skolan bytte flera gånger namn och dess finska del bildar idag yrkeshögskolan Metropolias teknikutbildningar. Skolans svenska del flyttades år 1978 till Ekenäs med namnet Tekniska skolan i Ekenäs.

År 2021 fyller byggutbildningarna i Raseborg alltså 140 år, varav de 43 senaste årens verksamhet har funnits på Raseborgsvägen 9 i Ekenäs. Sedan 1978 har sålunda alla svenskspråkiga byggmästare i södra Finland utbildats i Ekenäs. År 1992 utvidgades byggutbildningen i Ekenäs med även byggnadsingenjör- och byggnadsarkitektutbildning, som enda på svenska i södra Finland. Byggnadsarkitektutbildning på svenska förblev en parentes under 1990-talet, men utöver byggmästarutbildningsedan 1978, har nu även byggnadsingenjörutbildning alltså pågått i snart 30 år i dagens Raseborg.

Så gott som alla på svenska utbildade yrkesverksamma byggmästare och -ingenjörer, i både företag och kustkommunernas byggnadsinspektioner i södra Finland, har alltså fått sin högskoleexamen efter 3–4 år av studier i Ekenäs.

Byggande enligt hållbar utveckling av samhället har varit en ledstjärna i utbildningen, speciellt sedan totalreformen av markanvändnings- och bygglagen 1999. De har under 2000-talet inneburit allt mera fokus på energieffektivitet, sunda hus och internationellt samarbete kring forskning och utveckling inom byggande av till exempel höghus i trä. De allra senaste åren har inneburit allt mera fokus även på livscykelanalys av byggprojekt och utvecklande av lösningar för ett i framtiden klimatneutralt samhälle. Ett omfattande och nära samarbete med Nordens främsta och största ingenjörbyråer inom området har varit av avgörande betydelse i utvecklandet och genomförandet av byggutbildningen i Raseborg.

Betydande nya steg i riktning av ännu hållbarare utveckling inom byggande för ett kolneutralt samhälle, är beslutet från 2020 om att i Raseborg inleda det nya årtiondet med två nya utbildningar. Båda utbildningarna främjar uttryckligen utveck-

lingen mot ett mer klimatneutralt samhälle. År 2021 breddas byggtutbildningen i Raseborg alltså med å ena sidan en helt ny ingenjörutbildning inom VVS och å andra sidan en ny vidareutbildning inom konstruktionsplanering av krävande byggnader såsom höghus i trä. Det senare erbjuds som kontinuerligt lärande för redan yrkesverksamma ingenjörer och diplomingenjörer inom bygg. Båda satsningarna sker i nära samarbete med Nordens främsta och största ingenjörbyråer inom området och med hjälp av betydande ekonomiska donationer från dem, samt från nyckelföretag inom branschen i regionen.

Näringslivet inom bygg- och VVS-branschen, både regionalt och nationellt, har stark tilltro till högskoleutbildningen i Raseborg. Tillsammans med dem har Novia en gemensam klar vision om hur aktörerna under 2020-talet tillsammans kan bidra



Hösten 2018 besökte Novias byggmästar- och byggingenjörstudenter bygget av Sandö betongs nya utrymnen i Raseborg. Projektledare vid bygget var Christer Brandiberg (med ryggen mot kameran), utexaminerad från den första byggmästargruppen i Ekenäs 1979, och även ansvarig arbetsledare för byggandet av Novias nya huvudbyggnad i Raseborg 2004. På bilden även studeranden Benjamin Sundbäck och Dennis Björkqvist, samt Mats Lindholm, viceprefekt för institutionen för teknik och sjöfart vid Novia. Foto: Jenny Nyman

till ett mera hållbart och klimatneutralt samhälle 2030, inte enbart i Västnyland, utan i hela Finland och globalt.

Naturbruks- och miljöutbildning

Agrolog- och skogsbruksutbildningarna har en lång historia. Skogsbruksutbildningen har sin start i Sibbo 1908 och agrologutbildningen inleddes 1916 vid Högre Svenska Lantbruksläroverket ”Skuffis” i Åbo. Miljöplanerarutbildning startade 1997 som ett utbildningsprogram i hållbar utveckling. Denna utbildning har genomgått olika faser och är idag en engelskspråkig utbildning, Sustainable Coastal Management.

Naturbruksutbildningarna går idag under namnet bioekonomi. Från utbildningarna inom bioekonomi utexamineras sakkunniga för en hållbar utveckling av lant- och skogsbruk samt kustnära miljöer.

Kunskap i planering, produktion och hållbar användning av naturresurser är centrala delar inom Novias agrologutbildning. Studerande får ta del av mångsidiga studier som betonar biologiska, tekniska och ekonomiska förutsättningar för gårdsbruk och studerande lär sig förstå samspelet mellan odling, miljö och samhälle.

Inom ramen för valbara yrkesstudier, praktik och examensarbete erbjuds goda möjligheter att utforma en egen yrkesprofil med fokus på växtproduktion eller djurhållning. Västankvarn utbildnings- och försöksgård i Ingå, med en nybyggd och modern ladugård för 140 mjölkkor, erbjuder extra intressanta studiemöjligheter.

Utbildningen i skogsbruk ger kunskaper och färdigheter för hållbar skogsskötsel med beaktande av den mångsidiga användningen av vår viktigaste naturresurs. Skogsmätning, skogsskötsel, virkesanskaffning, virkesförädling, skogsplanering och geografiska informationssystem (GIS) ingår i utbildningen. Teoristudierna följs av mättnings- och planeringsarbeten i terrängen. För utbildningen har vi tillgång till ett stort, statligt ägt, närliggande skogsområden som nyttjas för mångsidiga fältstudier i skogsskötsel, viltvård och naturskydd.

Inom utbildningen Sustainable Coastal Management, och för examen Bachelor of Natural Resources, är fokus lagt på förvaltning av kustområden med Östersjön som exempelområde. Till följd av att utbildningen är internationell strävar vi till



*Agrologstuderande Alexander Sjöberg och Josefina Linnokari på Västankvarn gård.
Foto: Jenny Nyman*

att ge studerande en bred miljöförståelse som är användbar i ett bra spektrum av miljökarriärer.

Högre yrkeshögskoleutbildning inom naturresursförvaltning erbjuds på engelska vid utbildningen Natural Resources Management, och leder till examen Master of Natural Resources. Utbildningen erbjuder en fördjupning inom hållbar förvaltning av naturresurser med ett särskilt fokus på bioekonomi, användning av förnybara naturresurser. Även färdigheter i deltagande processer och konflikthantering, avancerad projektledning och ledarskapsförmåga, är kompetenser de studerande erhåller

För att kunna bygga upp ett mer hållbart samhälle och tillämpa lösningar för att nå kolneutralitet behövs yrkeskunniga inom naturbruks- och miljösektorn som kan främja ett hållbart nyttjande av naturresurser. Novias utbildningar tar avstamp i detta och högskolan utvecklar sina läroplaner i nära samarbete med branschorganisationer för att säkerställa att de utexaminerade har de kompetenser som ett framtidens yrke behöver.

Internationell verksamhet

Novias studerande erbjuds goda möjligheter att delta i internationell verksamhet genom att studera som utbytesstuderande vid någon av högskolans partnerskolor, utföra praktikperioder utomlands eller genom att delta i intensivkurser och projekt tillsammans med internationella studerande.

Novia har vid campus Raseborg en lång tradition av nordiskt samarbete via de så kallade Nordplusnätverken. Inom byggnads- och samhällsteknik deltar Novia i Nordplusnätverket Nordic-Baltic network in engineering och studerande har under studietiden haft möjlighet att delta i många olika intensivkurser bland annat på Gotland och Estland.

Inom bioekonomi har vi ett långvarigt samarbete inom Nordplusnätverket Nordnatur, som möjliggjort utlandspraktik och deltagande i intensivkurser i bland annat Sverige. Novia har inom nätverket flera år ordnat en intensivkurs, Forest Management for Enhanced Wind Resistance. Novia har haft deltagare från Danmark, Kina, Lettland, Litauen, Island och Norge. Novia koordinerar även nätverket Sustainable Water and Coastal Bodies som bland annat möjliggjort deltagande i intensivkurser på Island och praktik i Norden.

Vid skogsbruksutbildning har Novia en lång tradition av att studerande kan åka på studieresa utomlands under det sista studieåret. Insamling för att finansiera resorna förverkligas via handel med julgranar och pyntegrönt där studerande samtidigt övar företagande. Studerande har under årens lopp bekantat sig med skogsbruk i Kanada, Brasilien, USA, Nya Zeeland och Australien.

Förutom via utbytesstudier kan Novias studerande ta del av så kallad heminternationalisering då Novia vid sin engelska utbildning Sustainable Coastal Management har studerande från många olika länder såsom Australien, Bangladesh, Belarus, Kamerun, Nigeria, Ryssland, Polen, Österrike, USA och Kina. Detta bidrar till att göra Novias campus till en internationell studiemiljö där våra studerande från Finland i samband med gemensamma kurser och på fritiden får bekanta sig med studerande från andra kulturer och bredda sina nätverk mer globalt.

Novia har detta år startat ett internationellt projekt, Social innovations in Geo-ICT education, tillsammans med Åbo universitet (koordinerande högskola), Åbo yrkeshögskola och fem högskolor i Tanzania. Projektet finansieras via utrikesmi-

nisteriet och utbildningsstyrelsens så kallade HEI ICI-program. Huvudsyftet är att förse högskolestuderande i Tanzania med sådana GIS- och ICT-relaterade kompetenser att de får bättre förutsättningar att hitta eller skapa sig ett jobb på arbetsmarknaden. Tyngdpunkten i GIS-tillämpningarna är hållbarhetsfrågor och naturresursförvaltning. GIS används inom alla sektorer av bioekonomin; skogsbruk, jordbruk, miljöplanering och naturresursförvaltning och ingår även i samtliga av Novias bioekonomiutbildningar. GIS är ett ypperligt verktyg för att arbeta tvärvetenskapligt inom för att finna lösningar på problem relaterade till samhällets stora utmaningar idag, såsom klimatförändring, minskande biodiversitet och hållbar utveckling i större bemärkelse.

Öppen yrkeshögskola och kontinuerligt lärande

Förutom utbildningsutbudet för examensstuderande är Novias kurser tillgängliga inom Öppna yrkeshögskolan där man kan studera utan att vara inskriven som examensstuderande. Ett exempel på öppna yrkeshögskolestudier är den så kallade Öppna YH-leden. Öppna YH-leden lämpar sig för alla som har för avsikt att bli examensstuderande och vill avlägga en examen, men som inte ansökt om eller fått en studieplats. Novia har tagit fram olika helheter för Öppna YH-leden för att göra övergången från andra stadiet till yrkeshögskola smidigare. Andra stadiets studerande kan avlägga kurser inom på Novia samtidigt som dessa kurser utgör en del av de studerandes examen på andra stadiet.

Inom kontinuerligt lärande som skall svara på behovet att utveckla och förnya kunskan under olika skeden av livet och arbetslivet erbjuder Novia kurshelheter som svarar på detta behov. Ett exempel är pågående kursmodulen Permakultur och regenerativt jordbruk som startade hösten 2019 och rönt ett stort intresse med över 50 anmälda.

Forskning, utveckling och innovation

Yrkeshögskolan har en lagstadgad uppgift i att bedriva tillämpad forsknings-, utvecklings- och innovationsverksamhet (FUI) som gynnar yrkeshögskoleundervisningen, främjar arbetslivet och den regionala utvecklingen och förnyar näringsstrukturen i regionen. Målet med Novias FUI-verksamhet är att utveckla samhället

och arbetslivet, och att vara en aktiv aktör i det regionala och nationella innovationssystemet. Novia samarbetar med kommuner, branschorganisationer och företag för att stöda och stärka regionen, och via det även yrkeshögskolans egen undervisning. Novia samarbetar även med andra högskolor och universitet både nationellt och internationellt.

Novia har lång erfarenhet av att utveckla och tillämpa lösningsmodeller för global hållbarhet, speciellt i ekologiskt och teknologiskt hänseende. Nuvarande globala nyttjande av naturresurser har lett till ett hållbarhetsunderskott och ökat behovet av metoder för ekologisk rekonstruktion.

Bioekonomi och hållbart nyttjande av naturresurser

Vid institutionen för bioekonomin jobbar Novia för ett integrerat synsätt där olika branscher kan mötas och generera nya förädlade produkter och tjänster i stället för ett direkt nyttjande av råvara.

Novias verksamhet bygger på tvärfackligt och mångprofessionellt samarbete. Yrkeshögskolan strävar efter att ta fram lösningsmodeller som beaktar såväl de ekologiska, ekonomiska som de sociala systemen. Vid campus Raseborg har Novia en livskraftig FUI-verksamhet med flera externt finansierade projekt. Novia strävar till att engagera studerande och undervisande personal i sin FUI-verksamhet samtidigt som projekten stöder regional utveckling.

Exempel på pågående FUI-projekt där studerande aktivt deltar är Lantbruk 2.0, finansierat av Kulturfonden. Projektet har som mål att sammanföra sakkunniga, gårdsägare och landsbygdsföretagare till en aktiv dialog för att stärka branschens attraktivitet. Syftet är att identifiera lantbruksföretagande som ett framtidsyrke med många möjligheter. Fokus ligger på metoder för utveckling av ett hållbart och cirkulärt jordbruk och klimatåtgärder som inte äventyrar matproduktionen. Projekt Bondenyttnan som startades våren 2018 (finansieras av Finlandssvenska Jordfonden) utgår från ett samarbete mellan i regionen verksamma lantbruksföretagare och agrologutbildningen. Syftet är att höja skördenivåerna genom att bland annat identifiera skördebegränsande faktorer. I samarbetet mellan lantbrukarna, agrologstuderande och lärare tillämpas nya utbildningskoncept. Vid sidan om kunskapsnyttan, den pedagogiska nyttan och samarbetsnyttan involveras studerande



Studering på fältkurs på Tvärminne zoologiska station. Foto: Junyu Guo

socialt i ett fackligt samarbete och bekräftas således i sin yrkesroll. Ett annat projekt med nära anknytning till agrologutbildningen är EU- finansierade projektet Matregion Nyland - Ruokamaakunta Uusimaa. Målet med detta projekt är att lyfta och profilera Nyland som gastronomisk region, samt att skapa en långsiktig strategi för att föra landskapet till nya gastronomiska landvinningar.

I skrivande stund har Arene (Rådet för yrkeshögskolornas rektorer) publicerat ett gemensamt program för hållbar utveckling och ansvar, med utgångspunkt i de mål för hållbar utveckling som FN godkände år 2015. Målet är en hållbar, ansvarsfull och kolneutral yrkeshögskola till och med år 2030. Detta är ytterligare en moti-

verande faktor för Novias utbildningar och högskolans FUI-verksamhet att fortsätta med att stärka vårt kunnande inom hållbar bioekonomi och hållbart byggande.

Genom ett långvarigt och nära samarbete med regionens arbets- och näringsliv, både gällande utbildning och forsknings- och utvecklingsverksamhet, hoppas Novia vara en aktör som kan fortsätta att stöda regionens kompetensförsörjning och en hållbar samhällsutveckling.

KÄLLFÖRTECKNING:

Arene. 2020. Hållbara, ansvarsfulla och kolneutrala yrkeshögskolor – Yrkeshögskolornas program för hållbar utveckling och ansvarsfullhet – Hämtad 30.11.2020 <http://www.arene.fi/ajankohtaista/yrkeshogskolorna-alla-behover-kompetenser-for-hallbar-utveckling/>

Barman-Geust, H. 2015. Projektbaserat lärande i historisk skolmiljö. – SFV-magasinet 1/2015

Instruktion för Yrkeshögskolan Novia. 2020 - <https://www.novia.fi/om-oss/styrande-dokument/instruktion/>

Yrkeshögskolelag 932/2014

Eva Sandberg-Kilpi är prorektor och prefekt för institutionen för bioekonomi. Född, uppvuxen och bosatt i Hangö. Utexaminerad biolog från Åbo Akademi, fil. dr och docent vid Helsingfors universitet. Har sedan 2004 varit verksam vid Yrkeshögskolan Sydväst och sedermera Novia.



Mats Lindholm är viceprefekt för institutionen för teknik och sjöfart. Född och bosatt i Raseborg. Utexaminerad diplomingenjör inom byggnads- och samhällsteknik från Tekniska högskolan, nuvarande Aalto universitet. Har sedan 2000 varit verksam vid Yrkeshögskolan Sydväst, sedermera Novia.



Västra Nylands folkhögskola och den fria pedagogiken

Text: Kerstin Romberg

Frihet, idealism och egna värdegrunder har ända sedan början på 1800-talet präglat folkhögskolornas verksamhet. I Västnyland har Västra Nylands folkhögskola arbetat för att lära ut alltifrån välläsning för ett sekel sedan till mångkulturalitet idag. Efter 115 år av verksamhet har skolan blivit en viktig studieform på vägen till högskolan eller för dem som vill förkovra sig i någon av skolans många specialinriktningar.

”Ni uppfostrar medborgare, er uppgift borde vara att uppfostra undersåtar!” Den-na stränga och bistra kommentar angående folkhögskolverksamheten i vårt land fälldes år 1909 av F.A. Seyn. Utan att åsyfta det kom den ryska generalguvernören att samtidigt ge en träffande definition av folkhögskolrörelsen. Redan då de första folkhögskolorna grundades i Danmark på 1840-talet och senare över hela Norden var fokus lagd på individens utveckling, på jämlikhet och demokrati. Det egna lan-dets historia, modersmål, litteratur, sång och religion var viktiga element i under-visningen, men bakom allt detta låg ambitionen att nå ut med upplysning till alla unga, också till dem som bodde på landsbygden. Pedagogiken baserades på före-läsningar, samtal, diskussion och aktivitet. Folkhögskolans fader, N.F.S. Grundtvig, teolog och författare, betonade att den mest fruktbara inlärningsmiljön är den där studerandena känner glädje och blir uppmuntrade i den lärande processen. Hur skapar man denna känsla av tillförsikt och glad stämning? Man gör allt för att bygga upp den studerandes personliga styrka och förmåga att ta till sig kunskap och att växa som människa och medmänniska.



Dansföreläsning under läsåret 2019–2020. Foto: Chris Senn

Idealism skapar VNF

Också när det gäller Västra Nylands folkhögskola (VNF) var det en kyrkans man som kom att spela en avgörande roll vid starten. Det var kaplanen i Karis, Gustaf Storgårds, som upplät sitt hem för skolans verksamhet det första läsåret, han blev också den första föreståndaren. Den 2 november 1905 inleddes den första längre utbildningen efter ett antal korta så kallade "folkhögskolekurser". Det berättas att en ros slog ut invid "kapellansgården" denna sena höstdag, en symbolisk blomma. Det var storstrejkens tid och lärarna vid VNF arbetade till en början oavlönade. Idealismen var påtaglig, landet och folket höll på att hitta sin egen identitet. Folkhögskolorna och andra fria bildningsrörelser spelade en stor roll i sammanhanget.

När folkhögskolornas verksamhet ska definieras idag kan man ännu ana efterklangen från den tid då många av dem grundades: "Folkhögskolan bör vara en

skola för vuxna som självvalt, på basen av eget intresse frivilligt studerar i en internatmiljö på heltid för att fritt bilda sig i ämnen som intresserar dem och skaffa kunskaper som smälter samman med deras liv. Detta är folkhögskolans uppgift inom det fria bildningsarbetet, detta är folkhögskolans roll i kulturen och detta är folkhögskolans bidrag till samhällsutvecklingen”, konstaterar Matts Granö i artikeln ”Den svårfångade friheten” i antologin *I humanismens tjänst. Tankar om bildning och utbildning*, som utkom vid VNF år 2005 som en del av skolans hundraårsjubileum. Granö talar med lång erfarenhet inom den finländska och nordiska folkhögskolesektorn och uttalandet ovan kan sägas uttrycka rörelsens mål och mening i ett nötskal.

Granö betonar den ”frihet från yttre styrningsmekanismer” som definierar folkhögskolornas verksamhet och dess förutsättningar. Skolan skapar själv sina studielinjer och läroplaner. Undervisnings- och kulturministeriet styr inte dem. Statsmakten prövar i princip enbart förutsättningarna att bedriva verksamheten, det vill säga att de ekonomiska ramarna finns, att en yrkeskunnig och behörig personal är tillgänglig och att det existerar ett behov av de sektorer som undervisningen ska omfatta.

Vikten av frihet och värderingar

Den här friheten är viktig att värna om, understryker också Henrik Grönroos, rektor för VNF sedan 2017. Folkhögskolan som utbildningsform ska inte måla in sig i ett hörn med riksomfattande läroplaner likt dem som råder inom obligatorisk utbildning, yrkesutbildning och högskolor. Då går det specifika, de möjligheter just friheten öppnar upp, förlorade, tillägger han.

I Lagen om fritt bildningsarbete (632/1998) sågs att folkhögskolor, medborgarinstitut, sommaruniversitet, studiecentraler och idrottsutbildningscentra ska anordna utbildning som syftar till *livslångt lärande* och stöder sammanhållning, jämlikhet och ett aktivt medborgarskap. Om folkhögskolorna preciseras i lagen att de ska upprätthålla internat, det är en del av den pedagogiska miljön.

Varje folkhögskola skapar sin egen karaktär och sin egen specifika bildningsuppgift, där också en tydlig värdegrund får framträda. Denna kan bygga på en allmän humanistisk livssyn, på kyrkans värderingar, på en internationell inriktning eller

ha en samhällspolitisk förankring. Folkhögskolorna i landet är de utbildningsinstitutioner som alltfört tillåts bygga sin verksamhet på en uttalad filosofi och syn på världen. Det är anmärkningsvärt att det i det relativt lilla samhället Karis fanns inte mindre än tre folkhögskolor sida vid sida under ett antal år. Dessa tre var VNF, vars verksamhet bygger på en allmän humanistisk värdegrund, Lärkkulla kyrkliga folkakademi, samt det finskspråkiga Raasepori-opisto (KTV), som fungerade som den kommunala sektorns kurscentrum. Den sistnämnda verksamheten har nu flyttat till annan ort.

Friheten i det som i lagen benämns ”det fria bildningsarbetet” tar sig alltså uttryck på flera nivåer: institutionerna formar sitt utbud och innehåll självständigt och väljer själva didaktiken för undervisningen, därtill representerar den enskilda skolan en uttalad värdegrund. Studerandena deltar frivilligt av eget intresse för att förkovra sig i ett ämne eller en studieinriktning. Själva *graden* av självständighet är slående. Innan en folkhögskola kan grundas bör *initiativtagarna* formulera en ansökan som beskriver hur verksamheten skulle kunna se ut och vilken livssyn den återspeglar. Denna prövas i vederbörande ministerium men påbudet kommer inte uppifrån. Det lämnar rum för flexibilitet. Möjligheterna att snabbt reagera på föränderliga behov i samhället är därför utmärkande för folkhögskolorna.

Med konsten, kulturen och samhället i fokus

Kraven på utveckling och kvalitet är självfallet hårda i varje institution, allt utvecklingsarbete hänger i princip på skolans ledning, personal och upprätthållare, menar Henrik Grönroos. Nya utbildningar föds med hjälp av dem som arbetar i huset.

Den enskilda folkhögskolans bildningsuppgift kan formuleras om och kompletteras i enlighet med förändringar i samhället. VNF, som alltså verkat i ett hundrafemton år, har givetvis genomgått många utvecklingsfaser. Idag inbegriper tillståndet den humanistiska värdegrunden och inriktningen på konst, språk och samhällsorienterande ämnen. Här betonas en bred konstfostran och ett internationellt och mångkulturellt samhällsperspektiv. Sedan 2018 har skolan tillstånd att anordna kurser och utbildningar inte bara på sin hemort utan även i Pargas och på Kimitoön. Den sistnämnda behörigheten flyttades över till VNF från Axxell Utbild-

Bild från skolans keramikverkstad. Foto: Tommi Aittala



ning Ab som beslöt att avsluta sin fria bildningsenhet och att satsa enbart på sin yrkesutbildning och fortbildning.

När VNF inledde sin verksamhet var studieämnena delvis allmänbildande: man finner historia, modersmål, ämnesskrivning och välläsning i läsordningarna vid 1900-talets början, men vissa helheter var också anpassade efter de behov för ett framtida liv som kunde tänkas vara relevanta inte minst för ungdomarna på den västnyländska landsbygden. Lantmannakunskap och hushållsämnen kan tydligt avläsas i journalerna. Ossian Granit, rektor åren 1914–1919, varnade till och med för att VNF höll på att bli en ”fackskola” som glömde sitt ursprungliga syfte som folkbildare. Han betonade att skolan trots allt utvecklats till en ”dynamo” för kulturlivet i bygden och att den uppgiften alltfört var den viktigaste. Bland annat hade han själv varit med om att befästa ungdomsföreningsverksamheten i regionen i nära anslutning till folkhögskolans aktivitet och funktion.

Lång utveckling

Under Kaj-Erik Nordströms långa period som rektor (1968–2004) upplevde VNF ett veritabelt uppsving. Nordströms intresse för skeendena ute i världen och behovet av ett alltmer internationellt perspektiv i undervisningen avspeglas i skolans utvecklingshistoria. Finlands anslutning till EU skapade goda förutsättningar för samarbeten mellan vuxenutbildare i de europeiska länderna. De nordiska och internationella projekten vid VNF blev många och stora. Nordströms ambition var bland annat också att förbättra skolans fysiska levnadsvillkor. Skolan verkade i Pojo kommun under en mycket lång period, åren 1906–1978. Utrymmena där blev dock småningom trånga och efter många, tidvis svåra, förhandlingar kom verksamheten att flytta till grannkommunen Karis och in i ett nybyggt skolhus år 1978. Internatfastigheterna byggdes efter hand och huvudbyggnaden har genomgått flera tilläggfaser. Samma arkitekt, Carl-Johan Slotte (1933–2017), har ritat varje hus och tillbyggnad på tomten vid Pumpvikens strand. Byggnadsmiljön framstår därför som obruten och hel. Antalet studerande i skolan mångfaldigades under 1900-talets slut. Kommunalförbundet som tog över skolans verksamhet år 1972 - efter den garantiförening som upprätthållit skolan därförinnan - satsade sedan stort på både långa studielinjer och kortkurser. Somrarna blev viktiga verksamhetsperioder.

Idag erbjuder skolan fortsättningsvis såväl kortare helheter som långa studieprogram. De längre linjerna förbereder i första hand för studier på högskolenivå. De flesta studerandena på den så kallade vinterkursen, de ettåriga linjerna, är nyblivna studenter som vill förkovra sig inom ett specifikt område. Men även allt flera äldre personer deltar. Det handlar till stor del om konst; inom den visuella, den verbala och den mediala sektorn. Det handlar också om scenkonst, teater och dans. Därtill kommer samhälls- och beteendevetenskaplinjer inom juridik och psykologi samt linjen Natur och medicin. En speciell inriktning sedan ett tiotal år tillbaka är utbildningar för personer med speciella behov. Också där är det konst och kommunikation som står i centrum. Ett diagonalt plock bland ämnena inom skolans konstlinjer hämtar idag upp studiemoduler som improvisation, talteknik, performance, animation, röst-rytm-rörelse-rum och datateknik anpassad till den enskilda studielinjen.



Henrik Grönroos tillträdde som rektor år 2017. Foto: Tommi Aittala



Stora ateljén vid Västra Nylands folkhögskola. Foto: Peggy Åhman

Många utmaningar i framtiden

Folkhögskolorna i Finland har de facto, i motsats till motsvarande skolor i andra nordiska länder, även kunnat ansöka om tillstånd för vissa yrkesutbildningar inom ramen för sitt uppdrag. Det är också vanligt med så kallade tionde klasser i folkhögskolorna, vilket innebär att en skola, med hjälp av särskilt tillstånd, kan anordna påbyggnad efter den obligatoriska utbildningens nionde klass. För sådana grupper följs lagen om grundläggande utbildning. VNF inledde en sådan grundskollinje redan på 1970-talet. Idag finns Tionde klassen fortsatt kvar för dem som vill förbättra sitt grundskolebetyg. På vilket sätt folkhögskolornas tionde klasser kommer att påverkas av regeringens aktuella planer på en tioårig grundskola för alla unga återstår att se. Det kan med fog sägas att folkhögskolornas vuxna studiemiljö med en individcentrerad och uppmuntrande pedagogik visat sig vara en givande lärande omgivning för dem som vill förbättra sina betyg från grundskolan.

Folkhögskolorna i landet står inför många utmaningar. Rektor Henrik Grönroos nämner särskilt det faktum att studierna vid en folkhögskola är avgiftsbelagda och att avgifterna måste kunna hållas på en rimlig nivå. Staten står enbart för ca 50 % av verksamhetens finansiering. Årskullarna blir allt mindre och konkurrensen hårdnar. Yrkeshögskolornas intåg på 1990-talet har därtill delvis lockat samma målgrupp som många av folkhögskolorna, konstaterar han vidare. Han nämner också att en diskussion har aktualiserats angående kortkursverksamheten och ett tätare samarbete med kommunens medborgarinstitut eftersom båda institutionerna anordnar kortare kurser och båda har kommunala upprätthållare. Kortkursverksamheten vid VNF omfattar de ämnesområden som hör till skolans specifika uppdrag; språk, konst, kommunikation och det mångkulturella samhället. Samarbetsparterna är många, bland annat bör här nämnas Västnyländska ungdomsringen (VNUR), som tillsammans med VNF upprätthållit Tryckeriteatern i Karis sedan dess start år 1995. Till regelbundna samarbeten har också Martin Wegelius-institutet och flera språk- och konstutbildningar i Europa knutits. Antalet samarbetsparter växer.

SKRIFTLIGA KÄLLOR

Leif Sundström, *Västra Nylands folkhögskola 1905–1985*, Ekenäs 1985.

Västra Nylands folkhögskola (Arbetsgrupp: Kerstin Romberg, Bjarne Bäck och Ron Nordström), *I humanismens tjänst. Tankar om bildning och utbildning*. Ekenäs 2005.

Kerstin Romberg är fil.mag. i kulturvetenskap och pedagogik. Hon har arbetat som lärare och rektor inom folkhögskolor och medborgarinstitut. Romberg gick i pension år 2015 efter att ha fungerat som rektor för VNF i elva år. Hon har bland annat haft flera förtroendeuppdrag inom Suomen Kansanopistoyhdistys r.y. - Finlands folkhögskolförening r.f. samt i Nordiska folkhögskolorrådet (NFR).



Med distans till distansundervisningen

Text: Esbjörn Hägerstedt



År 2020 blev året då så gott som hela samhället plötsligt fick sätta sitt digitala kunnande på prov och övergå till att umgås, jobba och studera på distans. I Finland och Raseborg övergick skolorna till distansstudier på en dags varsel. Det lyckades tack vare ett långsiktigt arbete, med goda framgångar, men också frågor för framtiden.

När jag börjar skriva den här texten är det den 11 juni 2020. Höstens blivande gymnasiestuderande har precis fått meddelande om erhållen studieplats. Sommarvärmen har kommit till Finland — naturen grönskar. Ändå känns det inte som vanligt. Årets studentdimission har skjutits upp till hösten, våravslutningen firades per videokonferens, många avsked blev hängande i luften. Det sägs att världen har förändrats, kanske för gott.

Samhällsbygget har alltid intresserat mig. Som de flesta andra uppvuxna på landsbygden insåg jag tidigt att samhällen byggs på talko. Det är speciellt tydligt i de små byarna där den kommunala servicen inte är lika rik som i stadskärnan eller i de större städerna – kvaliteteten kan däremot många gånger vara lika bra. Som liten pojke minns jag pappas portfölj, föredragningslistor (skrivna i en föregångare till det vi idag känner som textbehandlingsprogram) och ordförandeklubba. Det var den lokala lantmannagilleföreningen som hade styrelsemöte, oftast i vårt vardagsrum. Ensam gör man inga underverk, men tillsammans är det mesta möjligt.

Grunden i det lokala

Då jag inledde min skolgång i Svartå skola 1992, såsom min far före mig, var vi tio elever på klassen. Vid utgången av årskurs 6 var vi bara fem kvar. Under de sex åren hade Svartå skola hunnit vara en trelärarskola – en tvålärarskola, med sammansla-



I mitten av mars tyfnade Karis-Billnäs gymnasiums korridorer. Foto: Benjamin Lundin

gen årskurs 3–6, och en trelärarskola igen. På min systems klass var de hela sexton elever, femton pojkar och en flicka. Under 1980-talet var skolans existens hotad. I slutet av 1980-talet beslöt Karis stadsfullmäktige att det skulle byggas ett tvåspråkigt skolcentrum i stället för de två lågstadieskolorna med sviktande elevunderlag. Frågan blev för svår för SFP som i rädsla för prejudikat tvingade stadsfullmäktige till en ny omröstning med resultatet att det inte blev något skolcentrum – den gången. Nu, över 30 år senare, verkar tiden vara mogen och Raseborg planerar bygga ett ”allaktivitetshus” som inhyser såväl småbarnspedagogiken som skolorna, på båda inhemska. Kanske Svartå äntligen får sin skola!

Varför då denna lilla anekdot om en skola i östra Raseborg som många inte ens känner till? Kanske för att i dessa tider av distansarbete måla en bild av en levande landsbygd där man kan leva och verka. Kanske för att förändring tar tid och kanske för att lokala förhållanden kräver lokala lösningar. Något jag ska återkomma till.

Ett system att vara stolt över

Tillbaka till samhällsbygget. År 1968 stiftades i Finland lagen om grunderna för vårt skolsystem och från och med 1970 infördes grundskolan stegvis i vårt land. Det hade varit utmanande att få alla efterkrigstida barn att rymmas in i folksko-

lorna, speciellt på landsbygden, och gapet mellan de som gick vidare till lärdoms-skolan som banade väg för vidare studier blev allt större. Tanken om en avgiftsfri nioårig grundskola för alla hade därmed svept över vårt land från väst. Den banade väg för Finlands PISA-framgångar på 2000-talet och bevisade en gång för alla att det är möjligt att utbilda en hel årskull. Avgiftsfri undervisning har dess mera genomsyrat vårt finska skolsystem. Från avgiftsfri småbarnspedagogik ända upp till högskoleexamen, något att vara stolt över – inte minst i dessa tider.

Allt sedan har 1970-talet har vi haft flera reformer inom vårt utbildningsfält. I slutet av 1990-talet förlängdes yrkesutbildningen med ett år och blev treårig för att bättre svara mot arbetsmarknadens behov och möjliggöra vidare studier. År 2005 infördes Bologna-modellen inom högskolefältet vilken syftade till att skapa ett enhetligt system för studiepoäng och examina inom Europa. Hösten 2011 infördes trestegsstödet i våra grundskolor som ett svar på ett allt ökande behov av extra hjälp för att uppnå de kunskapskrav som läroplanen ställer på de unga. I skrivande stund står vi inför nästa reform, en reform som i omfattning jämförs med införandet av grundskolan i Finland, nämligen en läropliktsreform som skulle utvidga den nioåriga läroplikten till att i praktiken omfatta också andra stadiets utbildning. Analysen är klar: I dagens Finland räcker inte längre en grundskoleexamen för att klara sig på en allt mer mångdimensionerad arbetsmarknad – som är både längre och ställer mer krav på vidareutbildning också under karriären. Finlands regering har därför satt som mål att komma i fatt resten av de utvecklade länderna i Europa och öka andelen högskoleutbildade från dryga 40 procent till över 50 procent av årskullen, ett ambitiöst mål som kräver satsningar genom hela utbildningskedjan för att lyckas.

Raseborg satsar digitalt

Inom den kommunala utbildningen i Raseborg har förändringstakten, styrd av läroplaner, varit hög de senaste åren. Då samhället digitaliseras alltmer står inte heller skolan orörd trots att den tidvis anklagas för det. Då jag inledde min lärarkarriär hösten 2014 hade bara enstaka lärare på grundskolans övre klasser en egen dator. Klassrummen var givetvis försedda med bordsdatorer kopplade till en videoprojektor och vissa klassrum hade till och med dokumentkameror, overheadprojektorns efterträdare. Ni vet de där fyrkantiga apparaterna på hjul med en stark lampa

som surrade när man visade något på väggen. Lyckligtvis har vi nu förpassat transparangerna till historien!

Redan läroplanen från 2004 hade talat om användningen av IKT i undervisningen, så också läroplanen från 2014 men utrustningen saknades. De rörde dock på sig inom bildningskansliet i Raseborg. Studentexamen skulle digitaliseras och det ställde krav på utbildningsanordnaren. Efter ett något misslyckat försök med Android-tabletter föddes en strategi med BYOD (fri översättning: Hämta din egen apparat) i Raseborgs tre gymnasier. Man insåg samtidigt att denna reform också skulle sätta prägeln på grundskolan. År 2015 började man alltså jobba fram en strategi för hela bildningen i Raseborg som byggde på principen 1-1, det vill säga ett digitalt arbetsredskap per elev. Detta rullades ut succesivt i våra skolor i Raseborg. I årskurserna 1-6 föll valet, ganska naturligt, på iPads med modell från stora delar av världen, inte minst USA. De var slitstarka, lätta att använda och priset låg rätt. Tack vare kraftigt lobbande och bra marknadsföring såg man också pedagogiska fördelar. I de högre klasserna var valet inte lika självklart och efter en intern kamp föll valet på en av Google (numera Alphabet) utvecklade "lätt dator", en så kallad Chromebook. Omställningen var stor, inte minst bland lärarna. Från att ha haft en Windows-PC i klassrummen skulle man nu bära omkring på en bärbar dator som inte ens var en riktig dator utan fungerade på helt andra premisser än en maskin



Studentdimissionen ordnades på distans, men i början av hösten fick studenterna äntligen sin fest. Med rejäla radavstånd, handspritsstationer och masktvång för alla deltagare utom studenterna själva. Foto: Benjamin Lundin

med ett komplett operativsystem. Det faktum att också alla elever gick omkring och bar på samma maskin och var i behov av handledning gjorde omställningen snabb. Såväl tekniskt som pedagogiskt.

Digital kompetens för arbetslivet

I takt med att såväl lärare som elever lärde sig använda sina nya arbetsredskap implementerades nästa steg i Raseborgs IT-strategi för skolorna. Nämligen införande av lärplattformen G-Suite. Gymnasierna i Raseborg hade redan sedan början av 2000-talet använt sig av lärplattformen Moodle för en del av sina kurser, så där var det främst frågan om ett komplement emedan det var en större omställning för grundskolan. En press på att använda dessa nya arbetsredskap blandat med de pedagogiska fördelarna gjorde att lärarna genast fattade tycke för denna nya lärplattform. Den var lätt att använda, sparade tid och eleverna fick ordning och reda på allt digitalt material som numera producerades.

Tre år senare då leasingavtalet för ”chromebookarna” gick ut var det dags igen. Priserna för bärbara PC:n hade sjunkit och vi ville ta nästa steg i vår digitaliseringsprocess med ambitionen att under elevens, i vissa fall, tolvåriga utbildning i Raseborg ha fått prova på såväl en tablett som en dator med ett ”riktigt” operativsystem. För Raseborgs del betydde detta iPad (åk 1–6), PC (7–9) och i gymnasier en egen dator (Windows/OSX/Linux), allt för att på bästa sätt förbereda de unga för såväl en digital studentexamen som för vidare studier och ett arbetsliv med allt större krav på en digital kompetens, något docent Linda Mannila som forskar i digitalisering av samhället, anser vara jämförbart med att kunna läsa och skriva. Det är ingen tillfällighet att såväl grundskolan som gymnasiet läroplan lyfter detta som något som skall genomsyra vårt utbildningssystem. Hur kan vi annars leva och verka i ett allt mera digitalt samhälle?

Påtvingad distans över en natt

Våren 2020 hände det som vi inte var förberedda på att skulle hända trots att vi så sent som 2015 blivit varnade av bland annat Bill Gates för att följande världskris med största sannolikhet inte är ett världskrig utan en pandemi. Den 18 mars var dagen då skolorna övergick till distansundervisning i Finland. Vissa gjorde det

redan ett par dagar tidigare, så också gymnasierna i Raseborg. Läroplikten kvarstod, skolorna bedrev fortsättningsvis undervisning men platsen och formen ändrade drastiskt. Inom loppet av ett par dagar ställde vårt finska skolsystem om från klassrummens trygga eko till webbkamerans hackiga bild- och ljudförbindelse. Det vi inte trodde att var möjligt skulle plötsligt göras på en dag.

Det ter sig självklart att skolorna som organisationer varit olika rustade för denna gigantiska utmaning, och de regionala såväl som skolvisa skillnaderna har varit stora. Inom Raseborg har vi dock tack vare vårt långsiktiga arbete och hyfsade finansiering klarat oss förvånansvärt bra.

Det ter sig självklart att för att framgångsrikt kunna bedriva distansundervisning behövs såväl digitala arbetsredskap som digital kompetens. Hos flera kommuner har man tvingats förlita sig på donationer av bland annat datorer för att möjliggöra detta skifte. Att skaffa redskap hjälper inte heller långt ifall du inte först fortbildat din personal som sedan kunnat skilja agnarna från vetet och förmedla sin erhållna kunskap med de pedagogiska metoder som sitter i våra högt utbildade lärares ryggmärg. Vi har



Skäggstubb, surdeg på gräddning och understimulerade dagisbarn. Hashtaggen #kghemma samlade bilder från coronavardagen. Foto: Benjamin Lundin

mycket att vara tacksamma för i Raseborg, men också i Finland då vi jämför hur resten av världen återhämtar sig från denna vår.

Framgång och goda lärdomar

Vi har mycket kvar att göra men tack vare den insats våra lärare gjort denna vår behöver vi finländare åtminstone inte ännu delta i diskussionen om en förlorad generation. Det tacket går ut till alla där hemma som värdesatt skolan också då tiderna varit kärva, som litat på lärarna och sett utbildning som mer än ett kostnadsställe i kommunernas budget. Det har sällan skrivits så många spaltmeter om skolan som denna vår och det är glädjande att landets ledande dagstidning, Helsingin Sanomat, lyft upp det goda arbete våra lärare och skolledare gjort på ledarplats — det är vi inte bortskämda med.

Vid Karis-Billnäs gymnasium började vi i början av mars ana att våren skulle se annorlunda ut än tänkt. Torsdagen den 12 mars skickade jag hem ett brev till alla studerande och vårdnadshavare att de skulle ta hem allt skolmaterial, som en säkerhetsåtgärd ifall läget kring corona förvärrades. Vi var då mitt i vårens studentskrivningar. Dagen efter meddelade studentexamensnämnden att de tidigare lägger realproven med en vecka. Det som skulle vara tre provdagar blev i stället fem. För mig som rektor var det då uppenbart vad som höll på att ske, vi skulle stänga skolfastigheten och förflytta undervisningen till nätet, senast efter genomförda studentskrivningar. Jag bad min personal förbereda sig på att undervisa hemifrån våren ut, blev det kortare skulle det då bara vara en lättnad. Den 16 mars beslöt Raseborg att alla gymnasier övergår till distansundervisning med omedelbar verkan. Den 17 mars höll jag krismöte med lärarna.

Vi genomförde studentskrivningarna i vanlig ordning tack vare god planering, erfarna lärare och studerande som behöll lugnet trots krävande omständigheter. Sedan gick var och en hem till sitt. Föredragningslistor, klubba och portfölj blev en laptop på soffbordet, ett headset på huvudet och för en del, småbarn i bakgrunden. Utmaningen med distansjobb eller distansundervisning är inte tekniken i sig, det är att skapa närvaro. Vid KBG löste vi detta genom att införa en timmes veckomöten med det stående temat: ”Veckan som gått”. Varje torsdag träffades vi för att under en timmes tid diskutera vad vi tänkt på under den rådande veckan. Modellen hade jag tagit från ett känt Yle-program, men givetvis justerat sändningstiden.

Vad samlas vi kring i framtiden?

Det är januari 2021 och jag lägger sista handen vid den här texten innan den går i tryck. Till skillnad från vad jag hoppades i juni blev hösten allt annat än normal – den kulminerade rentav i ännu en period av distansundervisning.

Det är vid kriser som samhället förändras. Sådant vi inte trodde var möjligt blir plötsligt möjligt. Sådant vi inte lyckats genomföra görs plötsligt i en handvändning. Den värld vi känner har i och med denna pandemi tagit ett gigantiskt digiskutt framåt. Tjänster har digitaliserats och konsumtionsmönster förändrats. Arbetsgivare ser inte mera lika kritiskt på distansjobb, om de någonsin gjort det. Universitetens omtalade MOOC-kurser (Fri översättning: Öppen onlinekurs för massorna) från början av sekelskiftet är plötsligt vardagsmat och pressas neråt i vårt skolsystem. Det är ändå värt att notera att i takt med att utbildningen digitaliseras och blir ”tillgänglig” för allt fler, är det färre, inte fler, som de facto kan ta del av den. Det är något vi sett tydligt denna vår då de elever som annars är svaga eller kommer från socioekonomiskt sämre förhållanden är de som lidit mest under denna tid av distansundervisning.

Genom historien har vi i byarna samlats kring kyrkan och sedermera skolan. I takt med att vårt samhälle digitaliserar allt snabbare och vårt skolnät byggs om, kan man fråga sig: Kring vad kommer vi som människor att förenas i framtiden? Är framtidens talko fortfarande skolans basar eller byaföreningens klubbhus? Klart är ändå att en framtid med mer distansundervisning och distansjobb banar väg för ett liv som är mer förankrat i byarna, utan pendlingsväg, vilket på sikt gynnar landsbygden.

Esbjörn Hägerstedt jobbar som rektor i Karis-Billnäs gymnasium och är utbildad filosofie magister i matematik från Åbo Akademi. Även lärar- och rektorsbehörighet har han från Åbo Akademi, och har därtill fungerat som styrelseledamot i akademin åren 2012–2014. Hägerstedt är 35 år och bor idag med fru och barn i Svartå.



Västnyland år 2020

Text: Christoffer Holm



r 2020 blev på många sätt ett unikt år. De första tecknen på vad som skulle komma fick världen redan runt nyår, och i mars var den globala coronaepidemin ett faktum. Snart påverkades så gott som alla länder och hela jordens befolkning på något sätt, så även Västnyland.

Årskrönikan är i år oundvikligen starkt präglad av coronapandemin. Krönikan samlar som vanligt händelser, fenomen, diskussioner och trender som präglade det gångna året i sydvästligaste Finland. Upplägget och uppdelningen i olika rubriker är ganska långt desamma som året innan, men i år har de mer än någonsin en gemensam nämnare. Coronaviruset och dess konsekvenser har präglade det mesta. Pandemins följder har syns i den kommunala ekonomin och näringslivets utveckling, den västnyländska idrottens förutsättningar, kulturlivets vardag, kommunal utbildning och vård, liksom regional turism och hur vardagen sett ut för var och en, hemma, på jobbet och på fritiden.

Trots det har Västnyland precis som alltid gått framåt. Stort och smått, positivt och negativt, mycket har hänt, delvis påverkat av pandemin men även helt oberoende av den. Årskrönikan visar därför återigen hur mångdimensionellt Västnyland är som region. Trots pandemins många negativa följder har den även gett upphov till en del positivt. Västnyland har visat upp både en stark gemenskap och en imponerande handlingskraftighet i svåra tider. Kommuner har kämpat för att ge bästa möjliga service till sina invånare trots en försämrade ekonomi, näringslivet och turismen har hittat nya nischer, och västnylänningarna har gett varandra kraft och mod och försökt balansera hälsa och trygghet med välfärd och ekonomi.

Årets krönika presenterar allt detta enligt det traditionella upplägget där händelser, projekt och utmaningar först presenteras för kommunerna, för att sedan övergå till vardagen för kommuninvånarna och samhället i stort. Trots ett tystare år än vanligt har även kultursektorn hittat nya sätt att sprida kreativitet och glädje, och inom sporten har Västnyland nått ett flertal framgångar trots en osäker mor-



Trots ett svårt år visade Västnyland upp en stark gemenskap och inspirerande kämpaglöd. I Ekenäs kunde invånarna bland annat se fram emot nya projekt i Norra hamnen och Stallörsparken samt det nya konstmuseet Kronan. Foto: Johan Ljungqvist

gondag. Slutligen presenteras en översikt av årets väder och miljöfrågor. Årskrönikan är oundvikligen en begränsad sammanfattning, men var och en kan lättillgängligt fördjupa sig i det mesta på exempelvis de västnyländska nyhetssajterna på nätet.

År 2020 har kallats både det ”längsta” och ”värsta” året någonsin. För många som inte upplevt krig och andra stora kriser har det säkerligen känts så. Oberoende av tidigare erfarenheter och kriser i världshistorien, handlar årets krönika om ett av de mest unika åren under vår livstid.

1. Från kommunerna

För de västnyländska kommunerna har 2020 fortsättningsvis präglats av kampen för att balansera ekonomin. För de flesta kommunerna var situationen svår redan vid årets början, sen kom coronapandemin. I Raseborg verkade det som om staden oundvikligen går mot att bli en kriskommun.

Trots tuff ekonomi vågade flera kommuner ändå se framåt, investera och omstrukturera för att optimera både service och resurser. Bland annat var flera stora skolprojekt på tapeten under året. Sjundeå, Ingå och Svartå ska alla få nya skolcentrum. I Hangö kunde man börja se fram emot både hotell på Fabriksudden och bostäder på Drottningberg, liksom en ny viadukt över järnvägen. I Karis riktades blickarna mot det nya kulturcentret efter rivningen av Fokushuset. Försäljningen av både Knipnäs och Mjölbolsta väckte också en del uppeende.

Pågående och kommande byggen

Det länge planerade skolcentret i Sjundeå hade ännu i början av året medvind, men efterhand föll de intresserade byggföretagen bort ett efter ett. I april hittade kommunen slutligen en byggherre, men samtidigt tvingades man skriva upp prislappen för projektet från 20 till över 30 miljoner euro. Skolcentret ska vara klart 2022 och är kommunens enskilt största investering någonsin. Under året började rivningen av gamla Aleksis Kivi-skolan, och i november förväntade man sig byggstart för den nya skolan inom kort. Samtidigt pågick bygget av kommunens nya allaktivitetshall.

För Kyrkfjärdens skola i Ingå gällde samma problematik då man länge hade svårt att hitta en byggare. Under hösten krympte planen bland annat för att spara pengar, men snart kunde man igen börja söka en byggare. Sjundeå hade ändå på andra sätt medvind i seglen. Hösten 2021 ska två nya flervåningshus stå klara.

Ingå blickade likaså framåt med sitt nya företagsområde Ingåport intill stamväg 51. Under sommaren var arbetet i full gång och hälften av de nya företagstomterna redan reserverade. I Ingå beslöt man under året också om en renovering av brandstationen på drygt en miljon euro. Senare under året beslöt man att i stället bygga nytt för 1,6 miljoner.

I Hangö kunde den påkostade underfarten för cyklister och fotgängare under järnvägen invigas i juni. Samtidigt var de nya trafiklösningarna på Korsmansgatan



Sjundeå skolcentrum var ett av projekten som kämpade med att få en byggherre under året. Skiss: Arkitektbyrå Küttner

klara. För staden hade projektet ändå blivit en miljon euro dyrare än tänkt. Kort därefter inledde Trafikledsverket projektet att ersätta den gamla viadukten över järnvägen med en ny. I oktober stängdes viadukten för trafik och började rivras.

I Karis inleddes rivningen av Fokushuset under hösten. Med visst vemod flyttade verksamheterna ut ur byggnaden i väntan på det nya kulturhus som ska stå klart 2022. Byggstarten för det nya kulturhuset hade i början av året skjutits fram, men nu såg tidtabellen trots det ut att hålla. Under våren blev det också klart att projektet får ett stöd på 3,5 miljoner euro av Stiftelsen för kultur- och utbildningsinvesteringar. Senare under året delade även lokala Karis-Pojo sparbanksstiftelse ut en rekordsumma på 250 000 euro. Samma summa väntar 2021.

I Kyrkslätt inleddes bland annat ett miljonprojekt för en ny belyst gång- och cykelväg. Vägen blir 1,3 kilometer lång och sträcker sig längs järnvägen från Kyrkslätt centrum till Tolls. Dessutom hurrade man över att den länge planerade reparationen av korsningsbron vid Kyrkslätt centrum över stamväg 51 började under våren. Samtidigt fick motorvägsramperna trafikljus. I december klubbades därtill rivningen av församlingshemmet igenom av Kyrkslättförsamlingarnas gemensamma kyrkofullmäktige. Byggnaden har haft problem med inomhusluften en längre tid.

Även på privat håll hände det en hel del trots coronakrisen. I Ekenäs presenterades planerna på en shoppinggata inomhus då Arkaden öppnade i gamla bankhuset på Kungsgatan. På Drottningberg i Hangö inleddes också det efterlängtade bygget av nya bostadshus. Udden har stått öde i snart tio år efter att planerna först presenterades och kommunaltekniken byggdes.

I Svartå blev det under slutet av året byggstart för det tvåspråkiga skolcentret. Först revs gamla Askersgården och kort därefter inleddes skolbygget som förväntas kosta sex miljoner euro. Byggstarten hade då skjutits upp något eftersom Raseborgs stad inte skulle ha så mycket pengar att sätta på bygget under 2020 som tänkt. Som en del av stadens sparkur började planen på ett servicecentrum i Pojo kyrkby, med skolor, daghem samt social- och hälsovård, också ifrågasättas.

Planer för framtiden

Förutom de många byggena som låg i startgroparna under året skissade kommunerna även upp en del projekt på längre sikt. Bland annat presenterades en ny plan för Karis centrum, efter att ha varit ute till påseende under 2019. Enligt planen ska centrum få mer bygggrätt och runt 600 nya invånare. Planen, som ska ersätta den 50 år gamla planen för Karis centrum, har stötts och blötts under hela fem års tid. Även på Stationsbacken planeras nya höghus i en ny detaljplan.

De eviga planerna på en stormarknad i Läpp i Karis fick medvind under året efter en motgång under 2019. I den nya kommande landskapsplanen såg staden nämligen hopp om att en stormarknad skulle godkännas. Därmed skulle staden kunna göra slut på bråket med statliga myndigheter kring projektet. Staden lade



*Plankorsningen i Läpp ska förbättra trafiksäkerheten vid infarten till Karis.
Skiss: Ramboll Finland*

därför sina egna planer på is och väntade på landskapsplanen. Senare under året klubbades den och den heltäckande Nylandsplanen 2050 igenom.

I Ingå rodde man under året äntligen iland delgeneralplanen för den inre skärgården efter snart tolv år av arbete. I Ingå skissade man också på fortsatt tillväxt för nya Ingåport. Dessutom önskade Raseborg att Ingå skulle planera industri på Ingåsidan i Svartå centrum, eftersom där finns stora lämpliga områden strategiskt belägna för hamnarna i Hangö och Ingå, men i och med Ingåport var Ingå inte så intresserat. I slutet av året var även generalplanen för fastlandsområdena i Ingå så gott som färdig, och redo för beslut under 2021.

I Ekenäs riktades många blickar mot stadens nya planer för Stallörsparken och Norra hamnen. Den nya detaljplanen föreslår bland annat nya kajkonstruktioner, plats för flera båtar, nytt badhus och ny restaurang. Dessutom fortsatte Raseborgs stad planeringen av en ny småbåtshamn för 100 båtar i Gammelboda. Senare under året stod det också klart att en ny privat aktör, Ekenäs Innovation Harbour, är intresserad av att utveckla en del av Norra hamnen med nya turismfrämjande tjänster. Också en annan unik plats i Ekenäs stod i fokus inom detaljplaneringen. Det så kallade Aalto-kvarteret med flera byggnader ritade av Alvar Aalto och hans arkitektbyrå ska göras om.

Under året fortsatte Raseborg stad också jobba med detaljplanen för Ekåsenområdet, möjligtvis för att sälja en del byggnader på området. Även för Seminarieparken föreslogs ett nytänkande då en ny detaljplanering med önskemål om bostäder, företag och samlingslokaler inleddes.

I Sjundeå förberedde kommunen sig för framtiden genom att köpa ett markområde för drygt 400 000 euro invid Sjundeåvägen och stamväg 51. Området är viktigt för framtida företagsverksamhet och bosättning. Dessutom klubbade Sjundeå igenom projektplanen för det nya social- och hälsovårdscentret, som förväntas kosta 14 miljoner euro, men på sikt också ge inbesparingar varje år.

Kyrkslätt skissade i sin tur på alternativ för kommunens nästa stora entreprenad: Gesterby skolcentrum. Alternativen är att riva helt eller hålla kvar en del av centret. Samtidigt avslutades detaljplanearbetet för nya bostadsområden i Hindersby intill Kyrkslätt centrum. Det historiska området vid Festberget kan få 900 invånare på totalt 90 hektar mark.

I Hangö avslutades inga större projekt. Detaljplaneringen för området där en ny matbutik planeras intill viadukten fortsatte sin kräftgång, och även andra projekt

drog ut på tiden. Däremot lyckades beslutsfattarna äntligen enas om en detaljplan för Fabriksudden, och hotellprojektet på udden verkade kunna gå vidare. Snart lämnades ändå ett nytt besvär in, och framtiden blev återigen osäker. Vid sidan av det fortsatte ett nytt sporthotell vid Casino diskuteras.

Ekonomi och personalfrågor

Vid sidan av coronavirusets hälsorisker var det utan tvekan de ekonomiska följderna av nedstängda samhällen, permitteringar, minskat resande och minskade skatteinkomster som fick mest utrymme i medierna under året. Redan innan pandemin, då de preliminära boksluten för 2019 började rulla in hos kommunerna, hade det sett dystrare ut än tänkt för många kommuner. Sjundeå landade på minus 1,48 miljoner euro, och Ingå på nästan 1 miljon. Skattekontorsreformen blev som förväntat en av huvudorsakerna till sämre resultat. I Hangö verkade ett budgeterat plus på 0,5 miljoner bli ett minus på 360 000 euro, trots att hamnbolaget hade delat ut en extra dividend på 1 miljon euro till staden för att undvika ett ännu större minus. I Raseborg blev det ett minus på över 6 miljoner euro.

Flera västnyländska kommuner började redan tidigt under året se genom sina utgifter och sin servicenivå för att anpassa sig till minskande befolkning. Kort därefter lades fokus på coronapandemins verkningar. Kommunerna såg tidigt stora risker och behövde stöd från staten. Olika avgifter som dagisavgifter var ett första konkret bortfall, medan påverkan på skatteinkomsterna länge var omöjliga att förutspå. Permitteringar väntade då även kommunernas ekonomi påverkades, och många anställdas sysslor plötsligt försvunnit. Alla som bara kunde skulle överföras till exempelvis vården, men både uppsägningar och permitteringar verkade också krävas. I Lojo gick man ut med permitteringar av hela 300 personer.

Trots de många orosmolnen i ekonomin blickade kommunerna även framåt. I Ingå gick ett förslag om en så kallad medborgarbudget framåt. Tack vare den fick Ingåborna vara med och planera kommunens ekonomi i högre grad. Under hösten gick två förslag om att snygga upp centrum vidare till det faktiska budgetarbetet.

Samtidigt väntade Ingå sig ett ekonomiskt bakslag på runt 2 miljoner euro på grund av pandemin. I Sjundeå utgick man först från ett minus på 2,7 miljoner, vilket efter ett statligt stöd på 1 miljon sjönk till knappa 2 miljoner. Då de statliga och regionala restriktionerna började lätta i maj visade det sig att flera kommu-

ner kunde avblåsa sina permitteringsplaner. Men efter sommaren stod det ändå klart att ekonomin redan lidit så mycket att nya sparåtgärder var aktuella. Samtliga kommuner inledde ett komplicerat budgetarbete. I Raseborg och Ingå blev det nu återigen aktuellt med samarbetsförhandlingar. I Raseborg blev slutresultatet en nedskärning med nästan 60 jobb.

På hösten stod det klart att coronaepidemin skulle komma att kosta vården i Raseborg drygt en miljon extra under 2020. I Ingå visade det sig däremot att pandemin inte ökat behovet av socialservice speciellt mycket, och kostnaderna blev lägre än förväntat. I Hangö förväntade man sig plötsligt ett plus på drygt en miljon euro efter ytterligare coronastöd från staten. I Kyrkslätt hoppades man hålla sig på budgeterade minus tre miljoner euro.

För särskilt Raseborgs del handlade den ekonomiska oron inte enbart om coronapandemin. I och med resultatet för 2019 och budgeten och ekonomiplanen för 2020 slog stadens utvärderingsberättelse för 2019 fast att staden riskerar att bli kriskommun 2023. Ett litet hopp låg i det nya stora sparpaket som kommunerna börjat arbeta med under vintern 2019/2020. Dessutom fanns det en chans att staten i och med coronapandemin skulle ge potentiella kriskommuner längre tid på sig att åtgärda ekonomin. Oberoende befann sig Raseborg i en svår situation.

På kort sikt såg staden ändå ut att kunna få ett tillräckligt stort stöd från staten för att täcka största delen av det man förlorat på grund av pandemin. I november kom beskedet om att Raseborg beviljats en behovsprövad höjning av statsandelen på 1,5 miljoner euro.

Även Kyrkslätt har länge kämpat med sin ekonomi, och under sommaren 2020 inleddes arbetet med ett treårigt anpassningsprogram. Redan för 2020 planerade man in besparingar på knappt fyra miljoner euro.

Då budgeterna för 2021 i slutet av året började göras upp var det klart att det kommande året skulle innebära många sparkurer. I Ingå skulle man banta 1,4 miljoner jämfört med 2020. Till slut landade man på en minusbudget på cirka en miljon euro, men också en budget som siktade på tillväxt och nya invånare. Trots svackan i ekonomin valde kommunen att belöna sina anställda med ett tillägg på 100 euro för extra arbete under pandemin. Kyrkslätt presenterade en minusbudget med ett underskott på runt 2,1 miljoner euro, men kunde också glädja sig över statsstöd i och med pandemin.

I Sjundeå gick grundtryggheten ut med beskedet att man omöjligt kan banta så mycket som kommunstyrelsen önskar, men till slut lyckades kommunen ändå budgetera ett litet plus. I Raseborg blev det förutom indragna årsverken bland annat planer på nedläggning av biblioteken i Tenala och Bromarv. Neds kärningsbehoven inom bildningen och vården ledde till tuffa debatter. Samtidigt väntade stora investeringar, bland dem det nya kulturhuset i Karis, Svartå skolcentrum och korsningen i Läpp.

Raseborg fortsatte kämpa med budgeten ännu i december, men lyckades efter många vändningar och sparkrav på 4,5 miljoner, presentera en budget med ett plus på drygt 250 000 euro. Biblioteken bevarades, och man kunde till och med satsa mer på barn och unga än tänkt. Samtidigt kritiserade politikerna stadens oförmåga att banta ner organisationen.

I Hangö lyckades man också bra och presenterade ett budgeterat överskott på 200 000 euro för 2021. Det hade man uppnått genom samförstånd och enbart smärre nedskärningar, men också slopade större investeringar.

Vid sidan av coronapandemin och den pressade ekonomin kämpade kommunerna också med andra överraskningar. Under året uppdagades som vanligt ett flertal vattenskador i kommunala byggnader. Flera äldreboenden i regionen visade sig vara utsatta, bland dem Gammelboda dit Hagahemmet i Ekenäs flyttat. En av de största motgångarna blev ändå en omfattande vattenskada i Sjundeås kommunhus i början av sommaren. Kommunhuset måste stänga och skadorna uppskattades till hundratusentals euro. I juni flyttades en del av kommunhusets personal till Sjundeå bad. I Lojo tvingades biblioteket under sommaren stänga tillfälligt efter att golvplattor rest sig och av en oklar orsak spruckit i foajén. Orsaken var oklar men troligtvis handlade incidenten om sprängningar vid närbelägna byggen. Problemen med dålig inomhusluft fortsatte också i flera kommuner. I Kyrkslätt tvingades de svenskspråkiga förskolebarnen akut flytta ut ur en gammal ladugård som används som förskola vid Winellska skolan.

Precis som 2019 valdes under året ett flertal kvinnor till ledande tjänster i kommunerna. Nina Aartokallio valdes till chef för småbarnspedagogiken i Raseborg medan Pilvi Österman blev ny grundtrygghetschef och Pia Hakio ny ledande läkare i Ingå. Därtill valdes en ny bildningsdirektör i Sjundeå. Till den tjänsten valdes Hanna-Mari Sarlin. Samtidigt slutade Raseborgs undervisningschef för de finska skolorna Minna Lumme efter enbart ett halvår på sin nya tjänst. Kort därefter läm-

nade även Hanna-Mari Sarlin sin tjänst efter enbart fyra månader på det nya jobbet. Snart visade det sig att Sjundeå hade problem då även chefen för småbarnsfostran Mirva Alakoskela slutade. Kommunen gick ut med ett pressmeddelande om att arbetsgemenskapen ska förbättras och började söka nya chefer. Snart valdes Eero Kling till ny bildningsdirektör.

Simon Store som jobbat som stadsplaneringsarkitekt i Raseborg blev i sin tur utnämnd till ny detaljplanechef i Kyrkslätt under året. Till ny stadsarkitekt i Raseborg valdes ytterligare en kvinna i Johanna Backas. I Hangö tog dessutom Kira Marschan över som turismchef efter att Jon Lindström slutat. Under året blev därtill Lars Söderström IT-chef i Raseborg och Jari Salminen undervisningschef för stadens finskspråkiga utbildning.

Fastigheter till salu

Efter många diskussioner och planer blev det i januari klart att Raseborgs stad säljer Knipnäs gamla sjukhusfastighet i Ekenäs för 1,3 miljoner euro, även om det innebär förluster för ägarna: staden och utbildningsbolaget Axxell. Försäljningen innebar en förlust på 2,8 miljoner, varav stadens andel blev 1,2 miljoner. Snart framkom det att köparen var bolaget Rentto, som även köpt Villa Ormnäs i Ekenäs. Vilka planer bolaget hade var däremot oklart och spekulationerna blev många. Inkvartering, hotell eller spa fanns på listan. Köparen vill också ha mera mark för 400 000 euro, vilket staden snart godkände.

Mot slutet av året hade staden ändå inte fått betalt för Knipnäs, då köparen inte fått fram pengar. Detsamma gällde gamla stadshuset i Ekenäs, vilket fått grönt ljus för försäljning till bolaget Moviator redan 2019. Under december gick i alla fall köpet av Knipnäs igenom då köparen fått fram pengar. Samtidigt började Knipnäs marknadsföras som ett centrum för hälsa, välmående, inkvartering och konferens.

Redan under våren hade en annan stor affär för Raseborg klubbats igenom då Gamla bastun vid Stallörsparken i Ekenäs såldes för en dryg halv miljon euro efter en nätauktion. I Hangö såldes därtill den gamla badhusbyggnaden Park för att bli butik, men i övrigt handlade kommunernas fastighetsförsäljning främst om gamla skolor. Raseborg arbetade under året vidare för att sälja Ekkulla gamla skola i Svartå, medan Sannäs skola såldes via en nätauktion för drygt 120 000 euro, för att bli retreat för en zenbuddhistisk förening. Även i Lojo såldes ett intressant ob-



Planerna för Knipnäs är än så länge oklara, men potentialen är stor. Foto: Tove Virta

jekt av staden på nätauktion då Lylyis herrgård gick på auktion i juni och såldes för knappt 600 000 euro. Nätauktionerna hade därmed nu tydligt slagit igenom som det huvudsakliga sättet för kommunerna att sälja gamla byggnader på.

På privat håll såldes Mjölbolsta gamla sjukhus igen på en nätauktion under våren. Efter att Folkhälsan sålde byggnaden för 350 000 euro år 2016 har den sålts flera gånger och verkat som flyktingförläggning fram till 2019. Nu såldes byggnaden för 244 000 till ett par som vill göra om byggnaden till ett center för konst och väl-mående, Hub Feenix. I Sjundeå

lades i sin tur hotellkomplexet kallat Sjundeå bad ut till försäljning av ägaren Miina Sillanpääs stiftelse. För tillfället drivs hotellet av hotellkedjan Scandic.

I Ekenäs såldes en av de gamla byggnaderna nära yrkeshögskolan Novia av ägaren Kustregionens utbildningsfastigheter. Huset som från slutet av 1800-talet verkat som lärarseminarium i över 100 år (se artikeln om Ekenäs seminarium på s. 6) såldes för 250 000 euro till pingstkyrkan i Raseborg, Betesda Church.

Under 2020 var också den anrika restaurangen Knipan i Ekenäs till försäljning. På hösten hittades slutligen en köpare från restaurangbranschen i Borgå, och restaurangen såldes snart för 400 000 euro, rejält över priset på knappt 170 000 euro som staden sålde Knipan för år 2014, men ändå lägre än den halv miljon euro som nu begärts av de tidigare ägarna. Ett annat unikt objekt som kom till salu under 2020 var Svidja slott i Sjundeå. Slottet hade varit till salu även fem år tidigare. Nu var enbart slottet, och mindre markområden än förra gången, till salu. Det begärda priset låg på lite under fem miljoner euro.

2. Samhälle

För samhället i stort visade sig coronapandemin ha både förväntade och överraskande konsekvenser. Samtidigt som mycket lades på is och inhiberades, gav pandemin utrymme för annat och många nya möjligheter. Även om det ibland kanske kändes som om pandemin stal allt rampljus upplevde regionen också en mängd andra processer, händelser och diskussioner under året. Under hösten började regionen också se framåt mot 2021, med vaccineringsplaner på kommande, nytt hopp och bland annat stundande kommunalval. Under hösten var det också dags för presidentval i USA, något som även Västnyland intresserade sig stort för.

Befolkning och diskussioner

Vid sidan av coronapandemin var ett flertal viktiga och brännande diskussioner aktuella i Västnyland under 2020. Exempelvis butiksdöden som man kallat den fick en hel del synlighet. En del av diskussionen, såsom i Lojo där Virkby förlorat butiker, handlar om att affärer koncentreras till vissa områden. I Virkby ordnade företagarna till och med ett krismöte under året då alltmer av handeln koncentreras till centrum. I Hangö fanns en likadan oro då matbutikerna i staden håller på att koncentreras till norr om järnvägen medan detaljhandeln till stor del finns söder om järnvägen. På andra håll har det varit näthandeln som vunnit över små fysiska butiker. I exempelvis Kyrkslätt har flera butikskedjor lämnat kommunen, så även under 2020. Även Karis förlorade flera anrika butiker under 2020, och på grund av coronapandemin riskerade nedläggningarna i regionen att bli fler.

Även skatteinkomster debatterades under 2020, både i en granskning av Yle i början av året, och givetvis i samband med att de officiella inkomst- och skattesiffrorna publicerades under hösten. I Yles undersökning var det skatterna per person inom och mellan kommunerna som väckte uppmärksamhet. Hangö visade sig nämligen ha högre skatter per invånare än medeltalet i Finland, och hörde tillsammans med Ingå och Sjundeå till toppen i Västnyland. Samtidigt har Hangö en hög arbetslöshet. Även om kommunen kan skatta sig lycklig med höga skatteintäkter per person är tudelningen problematisk med tanke på samhällsklyftorna.

En annan mer sorglig diskussion blossade upp i Karis under året. Efter flera uppmärksammade fall om våld bland barn och unga under början av året började

invånarna kräva förändring. På nyårsdagen hade en ung person knuffats ner på tågspåret, och några veckor senare misshandlade två 13-åriga pojkar en 12-årig pojke i järnvägstunneln och lade därtill upp en video av händelsen på sociala medier. Liknande fall rapporterades även från både dagen innan och dagen efter händelsen.

Polisen svarade med ökad patrullering, och staden och VR påskyndade installationen av övervakningskameror på platsen, medan allmänheten började diskutera både vad ett ökat våld bland unga, och intresset att sprida våld på sociala medier, handlar om. Möjligheter att ge mer vettig sysselsättning och platser att tillbringa fritiden på debatterades också.

I Lojo och Källhagens skola fick man under början av året också vetskap om ett hot om att en elev planerade att köpa patroner till ett vapen. Hotet handlade inte om några verkliga planer, men ärendet uppmärksammade igen de tragiska skoldåden i Finland de senaste decennierna. Även i Kyrkslätt hotades en skola senare under året. I Kyrkslätt tog man under året också itu med allvarliga fall av mobbning i en skola. Mobbningen hade innefattat misshandel, psykiskt våld och dödshot. I och med hur allvarlig mobbningen var försökte man hålla ärendet internt för att skydda de inblandade. Även Ingå drabbades under våren av tragiska nyheter då två 18-åringar avled av drogmissbruk. Händelsen ledde till en omfattande debatt om krafttag mot missbruk bland unga. På hösten tog kommunen nya tag för att förbättra missbrukarvården.

Som motvikt till alla dystra nyheter kunde Luckan i Kyrkslätt under början av året bjuda på en positiv nyhet, då Barnavårdsföreningens koncept Tjejevillan startar upp verksamhet där. Tjejevillan skapar ett tryggt rum för tjejer att vara sig själva. Under 2020 var det tydligt att flera sådana satsningar behövs.

Sysselsättning var ett annat självklart, och återkommande, tema. Hangö och Raseborg kämpade under början av året för att få vara med i statens nya sysselsättningsförsök. Ett första gemensamt förslag föll på att planen ansågs vara för allmän, men kommunerna gav sig inte och önskade att även städer utanför huvudstadsregionen skulle få en chans att delta. Senare under året kom en ny runda med nya direktiv från Arbets- och näringsministeriet, och Hangö och Raseborg fick grönt ljus.

Debatten om arbetslöshet ökade ytterligare då coronaviruset slog till, med permitteringar och uppsägningar som följd. Arbetslösheten ökade och var i mars högst i Hangö på 11 procent och lägst i Sjundeå på 7 procent. I april klättrade



Hangös försök att minska mängden tobaksfimpar på stränderna ledde till att rökrutor inrättades under året. Foto: Christoffer Holm

Hangö till 16,3 procent, och till och med i Sjundea och Ingå, som annars har låg arbetslöshet, steg man över tioprocentstränsen.

Den andra fortgående debatten om en åldrande befolkning, minskande nativitet och utflyttning från regionen, fick däremot några ljusglimtar under året. Under 2020 kom nämligen beskedet att nativiteten i hela landet återigen ökar. I Nyland ökade födslarna med över 7 procent under årets första fem månader. Dessutom kunde Västnyland fira att inflyttningen till regionen för första gången på många år var större än utflyttningen, något många såg som en trend förstärkt av coronakrisen.

Den åldrande befolkningen sågs ändå fortsättningsvis som en utmaning. I Ingå hade man fram till 2020 under ett års tid gjort omfattande utredningar hur man kunde lägga om sin förvaltning för att anpassa sig till förändringarna. Men då vård- och landskapsreformen står för dörren valde kommunen att inte göra några förändringar under 2020. I Hangö beslöt man under våren att staden ska göra upp en fattigdomsplan för att stöda äldre som kämpar ekonomiskt.

Under våren kom också en rapport om att finlandssvenskarna kommer att öka något fram till år 2040, men i Västnyland kommer antalet ändå minska både i Hangö och Raseborg med så mycket som 26 respektive 12 procent. Orsaken handlar främst om utflyttning och åldersstrukturer.

Debatten om flyktingar, vilken varit mycket påtaglig tidigare år, försvann däremot nästan helt under 2020, troligtvis främst i och med coronakrisen. Samtidigt har flyktingströmmarna till Finland minskat, vilket även syntes i Västnyland i och med beslutet att flyktingförläggningen i Hangö skulle läggas ned under 2020.

Även mindre men uppseendeväckande diskussioner fick synlighet i medierna under året. I Hangö och senare även i Sjundeå kom kommunerna nämligen inför sommaren med förslag om rökförbud på stränderna. Frågan var om ett förbud var lagligt. I både Hangö och Sjundeå blev resultatet rökrutor och askkoppar på stränderna. I åtminstone Hangö verkade försöket lyckas bra.

Hangöborna fick under våren även den sorgliga nyheten att stadens 130-åriga lokaltidning läggs ned. I början av september utkom det sista numret. Nyheter om Hangö på finska försvann, medan det svenskspråkiga materialet flyttade till regionala Västra Nyland. Bara en dag efter det sista numret tog ändå den nya nyhetssajten Hanko Nyt upp stafettpippen, med målet att fortsätta ge ut nyheter på finska i Hangö.

År 2020 bjöd även på en del ljusglimtar som var viktiga för att stärka gemenskapen i regionen. Under våren uppmärksammades exempelvis återigen den dramatiska och hjältemodiga händelsen då Leif Lindman och Kaj Ranta år 2019 räddade en liten pojke från en brinnande bil i Pojo. I slutet av maj förlänade nämligen president Sauli Niinistö livräddningsmedaljer till de två männen. Även andra nationella utmärkelser landade i Västnyland under året då Nina Wessberg från Raseborg fick Folktingets förtjänstmedalj. Förutom de många lokala utmärkelserna till företag (s. 130–131) och till årets stads- och bybor (s. 135) delades även några andra medaljer ut under 2020. Bland dem var kanske Raseborgsmedaljen mest uppmärksam. Under 2020 tilldelades den författaren och ledamoten i Svenska Akademien, Tua Forsström, samt Fiskars tidigare vice vd, Ingmar Lindberg.

Boende och bostadsbyggande

Direkt i början av året blev det klart att Ingå blir utan den efterlängtdade bostadsmässan 2022. Finlands bostadsmässa var inte längre intresserad av att ordna mässa då företagaren och rallyproffset Marcus Grönholm valde att omförhandla avtalet för sitt planerade bostadsprojekt Ingåstrand och ville skjuta upp mäissan till 2023. I och med att Ingå satsat mycket på projektet valde kommunen ändå att fortsätta förhandla med Grönholm om Ingåstrand och snart började förhandsreserveringarna rulla in med god fart.

Planeringen för bostadsmässan i Lojo 2021 gick däremot vidare, och under 2020 började bland annat bostadsrätter och det nya konceptet bostadsandelslag marknadsföras. Trots en hög prislapp på projektet, totalt över fem miljoner euro, såg Lojo alltigenom positivt på mäissan som nu för första gången skulle landa i Västnyland. Även i Kyrkslätt kunde man glädja sig över att ha nått en tydlig milstolpe i kommunens utveckling. Under året steg invånarantalet nämligen över 40 000, knappt 20 år efter att man nått 30 000. Kyrkslätt fortsätter alltså växa men de senaste åren har takten blivit något långsammare.

Debatten om uthyrning av privatbostäder i turismsyfte fick under 2020 en upplösning då Helsingfors förvaltningsdomstol gav sitt beslut i ett ärende från 2019. Raseborgs stad hade enligt domstolen rätt när staden krävde att en husägare slutar med uthyrningsverksamhet i sitt hus som är planlagt för fast boende. Uthyrning av bostäder för exempelvis AirBnB har blivit allt vanligare de senaste åren, men lagstiftningen är fortfarande oklar. Om man bedriver mer omfattande uthyrning borde huset enligt staden och domstolen vara ämnat för turismverksamhet. I Raseborg tog även turismchefen tag i saken och önskade att debatten inte skulle leda till att uthyrningen helt upphör. Vissa regler måste givetvis följas, men förhoppningsvis blir de klarare i framtiden.

Boende på landsbygden och mer glesbefolkade regioner blev ett annat samtalsämne under året. Efter en undersökning som år 2019 visade att drygt 40 procent av finländarna drömmer om att bo på landet, har kommunerna i Västnyland börjat vädra morgonluft. Distansarbete har de senaste åren blivit allt vanligare, och de tekniska möjligheterna är nu större än någonsin. I och med coronapandemin fick



*Projektet Ingåstrand befann sig länge i blåsväder, men tog under 2020 viktiga steg framåt.
Skiss: Inkoon Keskustakehitys Oy*

distansarbete ett ytterligare uppsving, samtidigt som fördelarna med mer glest befolkade områden blev påtagliga.

Efter att först ha påverkats negativt av pandemin blev sommarstugor i Västnyland på kort tid hett eftertraktade under året. Snart blev efterfrågan till och med större än vanligt då resandet utomlands nu var begränsat och inrikes turism blev ett alternativ. Under sensommaren var efterfrågan på sommarstugor större än utbudet. På sikt trodde många därför att landsbygden skulle gynnas av pandemin. Landsbygden i Västnyland fick också synlighet genom att Antskog i Raseborg blev en av totalt sex byar i Nyland att tävla om titeln Årets by i Nyland. Till slut rodde Antskog hem ett hedersomnämmande.

Pandemin verkar också åtminstone inledningsvis ha gett byggföretagen mer jobb, troligtvis för att människor satsade pengar på hemmet och fritidsboendet i stället för exempelvis resor. I Västnyland kunde byggbranschen till och med erbjuda jobb åt fler arbetstagare än året innan.

I både Ingå och Sjundeå fortsatte man se framåt då flera nya höghus ska byggas i kommunerna. I Sjundeå lyckades man också sälja flera tomter för nya bostäder vid det så kallade Slussenområdet i Störsvik. I både Ingå och Sjundeå hoppas man fortsättningsvis på en stark tillväxt och inflyttning tack vare närheten till huvudstadsregionen. I Ekenäs väckte en omfattande brand som totalförstörde ett radhus i Ekenäs i juni däremot debatt kring säkerheten i ombyggda tak. Ett radhus med liknande tak brann även i Pojo två år tidigare.

Mer positiva nyheter kom från Hangö då det efterlängtrade bygget på det länge öde Drottningberg äntligen inleddes. Första byggherren blev lokala Chyde Invest och kort därefter kom Regatta Resorts, som under många år planerat bostäder på udden, efter. Totalt planeras närmare 150 bostäder på Drottningberg. Under hösten fick Regatta Resorts även grönt ljus att köpa mark på Drottningberg för 1,5 miljoner euro. Samtidigt visade sig en tvist om en del av tomterna på Drottningberg bli seglivad då en annan företagare som verkar på udden fortsatte besvärrundan med motiveringen att områdets aktörer behandlats orättvist under processen.

Vård och hälsa

Nyheter om coronaviruset briserade i de flestas nyhetsflöden redan under januari. Viruset som upptäcktes i den kinesiska staden Wuhan kring årsskiftet spred länge skräck för en global pandemi då land efter land meddelade om smittade medborgare som återvänt från resor till Kina. Snart utsattes bland annat Sydkorea, Iran och Italien allvarligt, och de första fallen i Finland bekräftades i slutet av februari. Även i Västnyland började man förbereda sig med att uppmana till bättre handhygien, göra upp krisplaner och förbereda sjukvården på att kunna ta emot sjukdomsfall.

I mars blev utvecklingen tydlig. Viruset, och sjukdomen Covid-19 som orsakas av viruset, hade nu spridit sig till Finland och spreds även inom landet. I slutet av mars var antalet bekräftade fall i Finland uppe i närmare 1 500, och knappt 20 hade avlidit i sviterna av viruset. I Västnyland var läget ännu lugnt men även här förberedde sig myndigheterna och vården för en allt större epidemi. Flera mindre viktiga tjänster inom hälso- och sjukvården hade då redan begränsats eller stängts ner. Besöksförbud infördes och byggnader stängdes av för att smittan inte skulle

spridas inom vården. På vissa håll förberedde man sig också för att öka kapaciteten i sjukvården. I Ekenäs satte Röda Korset upp en triage-enhet och i Ingå förberedde man Kyrkfjärdens skola som tillfälligt fältsjukhus.

Sjukvården strukturerades samtidigt om i hela landet. I Ekenäs upphörde alla operationer fram till slutet av maj för att anestesiläkarna behövdes på annat håll. Någon allvarlig kris blev det ändå inte ännu inom vården, varken regionalt eller nationellt. Antalet bekräftade fall hölls i Västnyland på ett tiotal. I maj innebar de minskade restriktionerna bland annat att anhöriga fick börja besöka äldreboenden igen, men enbart på distans utomhus.

Lokalt handlade den största diskussionen i vården om framtiden för Raseborgs sjukhus. Oron för olika delvisa nedläggningsalternativ var stor vilket bland annat ledde till att personal började söka sig bort från sjukhuset. I väntan på besked ökade oron, samtidigt som kommunerna påpekade att en onödig oro bara förvärrar situationen. Bland västnylänningarna var det klart att man vill behålla sitt sjukhus. I mars startade en stödgrupp för sjukhuset på Facebook. På mindre än ett dygn fick den över 7 000 medlemmar.

I mars skulle en manifestation ordnas för sjukhuset, men den inhiherades på kort varsel då coronapandemin briserat även i Finland de senaste dagarna. I slutet av månaden kom förslaget till styrelsen för samkommunen HUS om att samjouren ska läggas ned, vilket chockade både politiker och allmänheten extra mycket i och med att Finland och världen nu befann sig i den värsta hälsokris man upplevt på 100 år. Beslutet skulle fattas i början av april och först trodde man starkt på att det skulle skjutas upp. Så blev inte fallet. Efter omröstning beslöt styrelsen att samjouren läggs ned vilket innebar att sjukhuset inte längre skulle utföra operationer som förutsätter nedsövning. Bara allmänläkare skulle nu finnas på plats dygnet runt.

Beslutet väckte många åsikter, både positiva eftersom man nu påstods kunna garantera kvalitativ vård vid sjukhuset, och negativa eftersom en del av servicen nu försvann. Lokalt var de flesta både upprörda och chockade. Att beslutet hade gått emot flera rapporter och utlåtanden blev starkt kritiserat. Till hösten skulle sjukhuset nu helt omstrukturera sig. I Lojo, som nu tog över ansvaret för samjouren, behövde man i stället fler läkare och började förbereda sig inför flytten under hösten. Efter den första månaden av det nya systemet hade den nya jouren i alla fall fungerat bra. Samtidigt såg man nu att många fall börjat skötas på annat håll

även om de fortsättningsvis skulle ha kunnat skötas i Ekenäs. I slutet av året blev det också generationsskifte på Raseborgs sjukhus då mångåriga chefsläkaren Peter Braskén gick i pension och Fredrik Forsström blev ny chefsläkare.

Den återkommande diskussionen om brister i äldre vården fick på grund av coronakrisen mindre rum under året, men under hösten aktualiserades återigen situationen. Bland annat visade en kartläggning hur vissa tjänsteproducenter fått en monopolställning som håller kommunerna fångna. Exempelvis låter fastighetsägarna vid två äldreboenden i Västnyland endast Attendo verka i fastigheterna, en ställning som Attendo enligt kommunerna kan utnyttja då kommunerna inte har andra fastigheter lediga för vården. Under hösten uppmärksammades Attendo igen i negativa dager då brister återigen uppdagades på boendet i Karis. Den långvariga diskussionen om en allt större brist på närvårdare och branschens låga löner tog också ny fart i början av 2020. Även i Västnyland höjdes röster. Under en större del av året stod också Kårkulla samkommun inför en omfattande misstroendekris.

Under början av året startade även en större diskussion om snus användningen bland barn i Raseborg. Snuset utgör ett hälsoproblem och är dessutom olagligt att sälja i Finland. I Karis utredde polisen ett flertal brott kopplade till snusförsäljning.

Det nya patient- och klientdatasystemet Apotti delade meningarna i många västnyländska kommuner under året. Helsingfors och Nylands sjukvårdsdistrikt HUS använde då redan systemet som förenklade behandlingen av patienter på olika enheter, men i Västnyland ansåg många priset vara orimligt i förhållande till fördelarna. Trots hoppet om att förena kommunerna i samma system splittrades man till slut. Sjundeå och Ingå röstade för, medan Lojo, Raseborg och Hangö röstade emot. Även Kyrkslätt ska gå med i Apotti, men beslöt senare under året att skjuta upp inträdet till 2022.

Under året lanserades också en omfattande vision för hur social- och hälsovårdens service ska skötas i Raseborg i framtiden. Då befolkningen minskar behövs nya modeller och enheter måste både flyttas och slås ihop. Även den långvariga diskussionen om vårdreformen fortsatte under 2020, särskilt efter ett nytt förslag av regeringen mitt under hanteringen av coronakrisen. Regeringen påpekade att det nya förslaget var tydligare, tryggar språkliga rättigheter och ska spara kostnader. Under hösten blev Hangös grundtrygghetsdirektör Elisabeth Kajander utsedd till projektchef för den västnyländska delen av vårdreformen.

Coronakrisen var ändå det främsta samtalsämnet och orosmomentet inom vården året igenom. Stundtals var personalbrist ett stort problem då minsta lilla sjukdomssymptom ledde till att vårdpersonal måste stanna hemma. Även om Västnyland aldrig blev så allvarligt utsatt var oron påtaglig. Hangö var länge ett extra tydligt undantag på de så kallade coronakartorna där fall per kommun räknades. Att Hangö inte hade ett enda fall förrän i augusti lyftes upp till och med i nationell media. Hangö syntes på kartan först i september då man gick över gränsen för fem fall. Även då fick Hangö synlighet i media. Totalt registrerades drygt 250 fall av Covid-19 i Västnyland under 2020.

Corona i vardagen

Även om coronapandemin i grund och botten handlat om en virussjukdom och en utmaning för vårdsektorn stod det tidigt klart att krisen skulle påverka det mesta inom samhället. Nedstängda samhällen för att stoppa virusspridningen, uteblivna resor, minskad konsumtion, oro och restriktioner gjorde sitt för att påverka det mesta.

Pandemin fick snabbt en stor påverkan på hur vardagen såg ut även i Västnyland, ibland såsom man kunde förvänta det, ibland på de mest överraskande sätt, både negativt och positivt. Bland de tydligaste konsekvenserna kan det minskade resandet nämnas, liksom uteblivna besök till restauranger, kaféer, teatrar, biografier och en mängd evenemang, både av rädsla för smittan, för att minimera riskerna för smitta, och av att restriktioner stängde och begränsade många verksamheter. Oron blev ändå inte direkt så stor i Västnyland, där de små kommunerna överlag ansågs säkrare än storstäderna.

Distansarbete blev också vardag för många under största delen av året, och social distansering ett måste, särskilt för äldre och sjuka. Under hösten blev användningen av munskydd som skydd för smittan också vanligare. Alternativa sätt att hälsa i stället för att skaka hand utvecklades, och snart träffade man allt oftare både vänner och familj via olika kommunikationsmedel på nätet, genom videosamtal och chattar. Gympa via nätet och till och med firande av födelsedagar per videosamtal blev plötsligt vanligt för de flesta åldersgrupperna. Kulturbranschen ordnade teater på nätet, och församlingarna sände gudstjänster på webben. Till och med kosläppet vid Koskis gård ordnades på nätet.



Från och med mars höll Västnyländska kultursamfundets styrelse samtliga möten på distans. Foto: Annette Ström

Samtidigt ökade intresset för att röra sig utomhus i skog och mark. Sportutrustningen och -kläder, cyklar och vandringstillbehör sålde mer än någonsin. Dessutom blev husdjur allt populärare. Även i Västnyland vittnade uppfödare om att efterfrågan på hundar fördubblats.

Både påsk och valborg firades under våren på distans. Coronaepidemin påverkade nu så gott som allt i samhället. Kommunerna förberedde sjukvården på en värre kris, men tvingades samtidigt se över ekonomin.

De små ljusa stunderna under epidemin blev med tiden ändå allt fler. På kort tid lyckades ett nytt fenomen sprida sig i Svenskfinland. Tack vare en podd på sociala medier syntes plötsligt en mängd teddybjörnar på olika håll i samhället. Initiativet hade startat i Australien och sedan spritt sig globalt. De utplacerade nallarna gav föräldrar en möjlighet att förklara den rådande isoleringen på ett lättare sätt för sina barn. För barnen var det både en rolig aktivitet och ett sätt att förstå isolering och hur människor sluter upp i svåra tider.

Kommunerna i Västnyland blev också föregångare i att ta hand om utsatta äldre liksom barn under pandemin extra mycket. Hangö var tidigt ute med beskedet att alla över 70 år fyllda invånare ska kontaktas och erbjudas extra tjänster såsom matleveranser hem. Ingå var också tidigt ute med extra matleveranser. Snart följde de

andra kommunerna efter och flera kommuner ordnade även hemkörd skolmat åt barnen och andra digitala tjänster.

I maj blev virusläget lugnare, och Finland började gradvis öppna upp till sommaren. I juni fylldes uteserveringarna med människor som var glada över att det värsta var över för stunden, även om risken för en ny våg av smitta givetvis fanns kvar. Trots lättade restriktioner avbokades alltifrån midsommarbrasor till många konserter under sommaren. Risken för smitta hade inte försvunnit.

Under hösten stod det klart att Finland liksom en stor del av resten av världen var på väg in i den så kallade andra vågen. I Finland var det återigen Helsingforsregionen och därmed Nyland som blev värst drabbat, och snart var det även där som nya strängare restriktioner om sammankomster och öppettider trädde i kraft. Under hösten blev även Västnyland något värre drabbat av corona. Då skolor och daghem inledningsvis var öppna blev det flera gånger aktuellt att sätta grupper och klasser i karantän efter exponeringar.

Mot slutet av året började både kommunerna och företagen se alltfler konsekvenser av pandemin, både förväntade och något överraskande sådana. Mycket handlade om ekonomin, men även om hälsa, kriminalitet, levnadsvanor och konsumtionsmönster.

Redan coronavåren syntes i polisens statistik som färre inbrott i bostäder men fler fall av misshandel på privata platser. Dessutom dök problem i hemmet, oro och våld ofta upp på radarn. Även hämtmat och alkoholanvändningen hemma ökade. På hösten kunde en ökad ensamhet, uppskjutna läkartider och en allt större oro över den egna ekonomin läggas till på listan.

Pandemin syntes även i en minskning av vattenkonsumtionen då många hotell, restauranger och kaféer varit stängda eller haft färre kunder under året. Samtidigt hade avfallsbolagen bråda dagar då mängden sopor på insamlingsstationerna ökade i och med att fler fritidsboende tillbringade mer tid i Västnyland. Dessutom kom alltmer avfall till själva avfallsstationerna då västnylänningar under året renoverade och städade mer än vanligt. Mer udda konsekvenser var ett ökat behov av sotning då man spenderade mer tid hemma, och särskilt på stugan.

I december blev det en annorlunda självständighetsdag och jul, med många inhi-berade fester, marknader och evenemang, men kring jul väcktes ändå hoppet världen över. Vaccin utvecklade av flera olika bolag godkändes nu i alltfler länder, och av EU



Även inom skolväsendet sköttes det mesta under 2020 på distans. Barnboksförfattaren Dan Höjers författarbesök ordnades av LillaLuckan online. Foto: Annette Ström

över hela Europa. Kort innan årsskiftet kunde vaccineringen inledas även i Finland. Ännu var pandemin ändå inte över, och i december fick även julgubben hitta på andra sätt att dela ut julklappar och samtidigt hålla säkerhetsavstånd.

Utbildning

Med allt färre födselar har de västnyländska kommunerna redan länge kämpat för att krympa och anpassa skolnäten till nya realiteter. Tidigt under 2020 kom dessutom en nationell rapport om att eleverna i årskurs 1–6 kommer att minska med en femtedel de närmaste tio åren. Det innebär att 4 000 färre lärare behövs i Finland, något som påverkar både utbildare och kommuner. Bland annat i Sjundeå har man förberett sig med att nya lärare enbart anställs på viss tid. I Hangö blickade man mot en stängning av skolorna i Hangöby, något som diskuterats redan länge. I Raseborg var det i sin tur Bromarv, Västerby och Snappertuna som hotades, i Ingå Västankvarns skola, och i Kyrksätt Karuby skola i Långvik. I Lojo siktade man på att föra samman alla svenskspråkiga skolor under samma tak, men slopade sedan planerna.

I Bromarv ledde hotet om skolnedläggning till grundandet av det allmännyttiga aktiebolaget My Bromarv. Bolaget vill rädda skolan, marknadsföra Bromarv och se

till att det byggs mera i kyrkbyn. Förslaget om Hangöby skola väckte också starka motreaktioner och beslutet sköts upp. Däremot beslöt Raseborg om en stängning av Klinkbackan koulu i Pojo. Västerby skola ska också läggas ned när eleverna får plats i Österby skola utan extra kostnader. Framtiden för skolorna i Bromarv och Snappertuna blev däremot oklar. Beslut om Västankvarn sköts upp och kommunen sparade på annat håll.

Allt handlade ändå inte om nedläggningar. I Hangö lanserades i början av året överraskande en idé om att utöka utbildningsmöjligheterna på udden. På ritbordet finns en yrkesutbildningslinje på andra stadiet inom hamn och logistik. Bakom planen stod förutom staden den finska utbildaren Luksia samt företagen som verkar i hamnen. I Raseborg blev det också start på en ny utbildning av VVS-ingenjörer då Yrkeshögskolan Novia fick en donation på nästan en halv miljon euro från ett antal företag och stiftelser. Dessutom fick Novia en motsvarande summa från en annan finansiär för en femårig satsning på projektet Pro Bioekonomi 2.0. Västra Nylands folkhögskola lanserade också en ny scenkonststrelhet som kallas Perform, och blandar musik och dans.

Trots att coronapandemin tog mycket av de kommunala skolornas energi och resurser under året hann man även satsa på utveckling. Under våren lanserade Raseborgs skolor och daghem exempelvis en ny verksamhetsmodell för att bli bättre på att förebygga sexuella övergrepp. Under pandemin utmärkte sig även yrkesutbildaren Axxell i Karis på ett positivt sätt. På kort varsel tog Axxell huvudansvaret för en ny kurs som skräddarsyddes för flygvärdinnor och övrig kabinpersonal som ville hjälpa till inom vården. Modellen kom från Sverige. I Kyrkslätt kunde man i sin tur glädjas över att läsboksprojektet Ståhej på sjön, vars böcker skapats i Kyrkslätt, blir nationellt. Målet är att ge alla lågstadielever i Finland möjligheten att lära sig vett och etikett till havs.

För skolväsendet blev coronapandemin ändå oundvikligen en stor omställning. Först tidigarelades studentskrivningarna på kort varsel, och snart stängdes skolorna på regeringens beslut. Den 18 mars övergick undervisningen för majoriteten av skolbarnen liksom studerande och personal på yrkesskolor, högskolor och universitet i Finland till distansundervisning. I Västnyland togs beskedet ändå med ro. Kommunerna har redan länge satsat på teknik för distansundervisning, och även förberett sig på regeringens beslut. Baksidan med distansundervisningen blev



Bromarv skola var en av många västnyländska skolor som under 2020 hotades av nedläggning. Foto: Tony Axberg

ändå förlorade rutiner och sämre motivation. Många utsatta barn led av att skolans trygghet och samvaron med vänner plötsligt togs ifrån dem.

Då restriktionerna lättades i maj var skolorna en av de första att öppna. I Västnyland valde många skolor ändå att fortsätta på distans vårterminen ut. Oron över hur barnen skulle ta omställningen var också stor. Vissa skolor försköt de egentliga dimissionerna till sensommaren, men hittade också på nya distanslösningar. I exempelvis Hangö fick de nya gymnasiestudenterna sin mössa på idrottsplanen medan familj och vänner fick sitta i sina bilar och tuta åt de dimitterade.

Under hösten började skolorna med närundervisning, men med många restriktioner och regler. Både elever och lärare tvingades stanna hemma vid vanliga förkylningar, och att få ihop undervisning, klasser och resurser blev ett pussel. Då antalet coronafall snart ökade på nytt blev även distansundervisningen igen aktuell.

De övriga nyheterna från skolorna var ganska få. Under hösten valdes Juhani Jäntti till ny direktor för Lärkkulla i Karis, efter att Björn Wallén blivit vald till arbetande ordförande för takorganisation för folkbildningen i Finland, Fritt bildningsarbete (FBA), och därmed slutat vid Lärkkulla efter nästan 20 år där.

Trafik och vägar

En stor trafikundersökning som Raseborgs stad låtit göra gav många förslag på förbättring under början av året. Undersökningen lyfte också upp mycket statistik. På fem år har nästan 1 000 olyckor inträffat i staden. 0,8 procent har haft dödlig utgång, personskador har skett i 16 procent. Ungdomar har varit inblandade i oroväckande många av olyckorna. Utredningen listade 145 förbättringsförslag på 120 probleplatser.

Samtidigt blev året positivt då det västnyländska vägnätet fick mer pengar för reparationer än tidigare år. Flera vägavsnitt lappades och fick ny beläggning, bland dem omtalade Täckervägen i Ingå som väntat på ny asfalt ända sedan 80-talet då president Mauno Koivisto hade skaffat fritidsboende intill vägen. Täckervägen har även röstats fram till Västnylands sämsta väg. Även stamväg 51 fick ny asfalt på en större sträcka under året. Samtidigt vågade Västnyland blicka framåt och hoppades återigen på en cykel- och gångväg mellan Ekenäs och Karis. Under året blev en plan med en budget på 1,3 miljoner euro klar. Raseborgs stad hoppas på att få hälften av pengarna från staten och att vägen kan stå klar 2022.

Bekymren med de ryska järnvägstransporterna av kol till Koverhar hamn i Hangö löstes också i början av året, då hastighetsbegränsningar infördes kring Lojo därifrån den främsta kritiken kommit. Senare under året ändrades reglerna ytterligare för att gälla även lättare tåg. I november tog dessutom estniska Operail över trafiken till Koverhar, 13 år efter att fraktrafiken på de finländska järnvägarna öppnades för konkurrens.

Det milda vädret under början av året fick en intressant konsekvens i trafiken. I januari drog polisen in rekordmånga körkort, främst på grund av fortkörning. Samtidigt skadade det milda vädret vägarna.

De västnyländska kommunernas försök att förbättra busstrafiken i regionen skulle under 2020 ge ett flertal nya linjer på prov. Bland annat skulle Barösund få en sommarbuss från Ingå. Byabussen i Raseborg fick också ett år till trots att den under 2019 hade haft svårt att locka passagerare.

Snart mötte ändå kollektivtrafiken stora bekymmer. Coronapandemin stoppade så gott som all flygtrafik i världen, och hemma i Finland och Västnyland gick även bussar och tåg snart på sparlåga. Trafiken påverkades också kraftigt av regeringens

beslut att isolera och förbjuda majoriteten av trafiken till och från Nyland från och med slutet av mars. Tusentals bilar började granskas vid gränsen varje dag, och med tiden ökade också kontrollerna till sjöss då båtsäsongen i och med det fina vårvädret kom igång tidigt.

Trots att gränsen snart hävdes och restriktionerna lättades hade kollektivtrafiken svårt att komma tillbaka. Även om VR återgick till så gott som normala tidtabeller saknades passagerarna. Särskilt bussbolagen hade svårt att få verksamheten att gå ihop.

De stora tilläggsbudgetar som gavs av regeringen i kölvattnet av pandemin gav åt sin sida mer pengar till nya trafiklösningar, bland annat för att stimulera samhälls ekonomin. Bland annat fick korsningen i Läpp i Karis tre miljoner euro. Planen för att göra korsningen säkrare, bland annat med en ramp, blev klar tidigare under våren. Samtidigt saknades ändå många behövliga vägprojekt från NTM-centralens lista för åren 2021–2024. I Sjundeå var man speciellt orolig för säkerheten på stamväg 51, och önskade att även sådana projekt som finns med på listan för Sjundeås del borde snabbas upp. I augusti utökades också antalet hastighetskameror i Västnyland då den automatiska trafikövervakningen inleddes på stamväg 52 mellan Somero och Raseborg. I december kom ännu beskedet om att vägbelysningen byggs ut på stamväg 51 mellan Karis och Ingå. På sikt ska hela vägen få belysning. Även pengar för asfalt till Fagervikvägen möttes av applåder.

De västnyländska kommunerna aktualiserade också ett annat projekt som fick mycket synlighet för ett tiotal år sedan, nämligen ring V. Projektet handlar till stor del om riksväg 25 från Hangö till Hyvinge, vars förbättringsbehov ofta varit på tapeten, men vidare från Hyvinge också väg 55 till Borgå. Tillsammans utgör allt så kallade ring V. Den ökande långtradartrafiken med runt 240 000 långträdare från Hangö varje år, och det allt sämre skicket, ledde till att kommunerna längs vägen under 2020 beställde en utredning kring vägens skick.

I Hangö råkade man under sommaren ut för en speciell situation då staden plötsligt hade enbart en bensinmack. På några år har antalet stationer gått från fyra till en, främst på grund av att miljöloven gått ut och inte kunnat förnyas då mackarna ligger på grundvattenområde. På hösten verkade en av dem återöppna med ett tillfälligt lov, men snart gick myndigheterna in och hindrade det.

Under året uppmärksammades även ett antal skattebedrägerier av taxiföretagarna i Västnyland. Efter en större granskning väcktes åtal mot totalt 10 företagare i Hangö och Raseborg. Den högsta summan som undanhållits skattemyndigheterna stod en företagare i Hangö för, totalt 140 000 euro under tre år. För det väntade tio månader villkorligt fängelse. Under 2020 gick också den tragiska Skogbyolyckan, där ett militärfordon år 2017 kolliderade med en rälsbuss, vidare till hovrätten. Till slut friades den unga chauffören och beväringen på samtliga åtalspunkter.

Kustbanan och entimmeståget

Planerna för det så kallade entimmeståget mellan Helsingfors och Åbo via Lojo gick under året vidare. Bland annat bildade staten och kommunerna längs den planerade ruten ett planeringsbolag. Planeringskostnaderna på budgeterade 75 miljoner euro delades samtidigt upp mellan staten och kommunerna.

Parallellt med det fortsatte också arbetet för elektrifieringen av Hangö-Hyvingebanan. Under våren lanserades en järnvägsplan för elektrifieringen av Trafikledsverket Väylä. Där listades ett flertal behövliga ombyggnationer och stängningar av plankorsningar för att göra järnvägen säker. Enbart i Raseborg krävs sex miljoner euro för att åtgärda plankorsningar. Totalt kommer elektrifieringen enligt planen kosta 66 miljoner.

I maj kom slutligen beskedet som av många sågs som en symbolisk start på bygget av entimmeståget. I regeringens tilläggsbudget reserverades nu 500 miljoner euro för olika banprojekt dit bland annat förberedelser för entimmeståget på bangården i Åbo räknades. I Västnyland såg man ändå inte att entimmeståget nu med säkerhet blir av, vilket skulle betyda att Kustbanan förlorar sin betydelse. Tvärtom lyfte man upp att förbättringar i Åbo även gynnar Kustbanan.

I juni bjöd Vichtis på ett nytt samtalsämne då kommunen föreslog att man efter elektrifieringen skulle inleda persontrafik på Hangö-Hyvingebanan, ända från Hvinge, men särskilt mellan Vichtis och Lojo, och kanske till Karis. Åtminstone Raseborg hakade snart på idén. Kustbanan var i strålkastarljuset även i mer negativa dager då invånare i Kyrkslätt ordnade en protest mot den planerade tågdepån i Bobäck i Kyrkslätt eller Mankby i Esbo. Tågdepån för lokaltågstrafiken planeras i vad invånarna ser som ett kulturlandskap. Planen för Bobäck fick under året även



Planerna för det nya entimmeståget har tagit många steg framåt. Hur mycket det påverkar Kustbanan är ännu oklart. På bilden syns den nya bron över bangården i Karis. Den ersatte 2020 den ursprungliga, äldre bron från 1932. Foto: Johan Ljungqvist

kritik hos politiker, samtidigt som många lokalpolitiker anser att depån behövs för sysselsättning och trafik.

I juli fortsatte medvinden för entimmeståget då EU beviljade ett stöd för utveckling av den finländska järnvägen, och entimmeståget fick 37,5 miljoner euro. I oktober blev det å sin sida mer negativa besked då Trafikledsverkets utvärdering visade att entimmeståget skulle ha många fördelar, men att inget alternativ i sig är lönsamt. Snart fick utredningen även kritik av de västnyländska kommunerna och stadsdirektörerna kritiserade bland annat att den omfattar för få alternativ och har för kort tidsperspektiv. I Lojo såg man ändå fortsatta fördelar, medan resten av regionen ville satsa på kustbanan.

I december togs följande steg då det stod klart att ett aktiebolag ska bildas för projektet. Bolaget får namnet Entimmeståget till Åbo Ab och ska till 51 procent ägas av finska staten. Planeringen och lobbningen fortsatte, och lär fortsätta även 2021.

Natur och miljö

Även om de negativa aspekterna av coronakrisen upptog både diskussionstrådar på sociala medier och de flesta människors tankar under 2020 uppmärksammades även en del positiva följder. Uppsvinget för naturupplevelser och betydelsen av den natur vi har i Finland var en sådan.

Naturen och miljö var på många sett en av få vinnare under coronapandemin. Globalt kom alltfler utredningar och besked om minskade utsläpp, natur som snabbt hade återhämtat sig efter belastningen från trafik och industri, samt djurarter som återvände till platser de tidigare tvingats bort från.

Samtidigt blev naturen en tillflyktsort för isolerade människor och gav ett välbehövligt lugn och avstånd från alla nyheter och skräckscenarier om pandemins framfart. Naturskyddsområden blev till och med så populära att de på vissa håll blev överbelastade till den grad att man oroade sig för smittspridningen där. I Västnyland lockade vissa rekreationsområden tre gånger fler besökare än normalt, och bland annat vid Meiko friluftsområde i Kyrkslätt ledde ökningen till parkeringsproblem. Under sensommaren belönades landets nationalparker med historiskt mycket pengar i regeringsprogrammet.

Beskeden om ett förbättrat syreläge i Östersjön togs också emot med glädje under året. Östersjöns syresättning har länge oroat forskare, men nu ansågs situationen vara exceptionellt god, särskilt i Finska viken. Troligtvis hade saltare och syrerikare vatten kommit in från Nordsjön efter slutet av 2019.

Under våren fick Tvärminne zoologiska station en ny direktör i Jouni Heiskanen. Stationen har ända sedan starten 1902 haft en egen direktör, men kommer nu att dela direktör med en forskningsstation i Tavastehus och en i Enontekis.

Under våren förnyade Raseborgs stad också sitt avtal om att minska energiförbrukningen i samband med statens energieffektivitetsavtal. Målet är en minskning med över sju procent, vilket ska spara staden runt 300 000 euro per år och hänger ihop med målet att bli en koldioxidneutral kommun år 2035.

Andra positiva nyheter för naturen var att Svartåns två första fiskvägar öppnades i maj och att Raseborg fick en ny plan för sina rekreationsskogar. Planen stötte dock på patrull då alla inte hörts i frågan, och måste ta en ny runda. Hangö lyckades däremot klubba igenom en ny version av sin skogsbruksplan som fick

mycket kritik för några år sedan. På Tulludden i Hangö byggdes under året också en uppskattad gång av trä för att skydda den känsliga växtligheten på sanddynerna.

Efter ett år av ovisshet och slutligen nedläggning var det under hela 2020 öppet vad som skulle ske med Forststyrelsens besökscentrum Naturum i Ekenäs. I början av året kom den finlandssvenska miljöorganisationen Natur och Miljö in som räddare i nöden för att skapa en naturskola i byggnaden. En plan för Nya Naturum gjordes upp men i slutet av året var fortsättningen ännu oklar. Forststyrelsen organiserade i sin tur om sin verksamhet och flyttade till det så kallade radiohuset i Ekenäs.

Ett oljeutsläpp utanför Ingå hörde till en av de negativa nyheterna under året, och visade sig bli en lång historia. Olja rann ut från ett förråd i Fagervik och spreds över stora områden.

I Hangö fattade man under året beslutet att inte godkänna fjärilsfällor i staden. Bakgrunden låg i den globala kampanjen för att stoppa utrotningen av insekter i världen, ett problem som påtalats länge. Runtom i staden och på annat håll i Västnyland placerades också alltfler insekthus för att rädda pollinerare ut. Andra positiva nyheter från Hangö var ett privat initiativ av flera markägare i Lappvik om att grunda ett naturskyddsområde på deras marker.

Vatten var på många håll aktuellt under året. Arbetet med att restaurera Raseborgs ås avrinningsområde inleddes på sommaren, med målet att minska mängden näringsämnen som ån för med sig. Dessutom inleddes en restaurering av Sjundeå å för hela 400 000 euro, både för att förbättra rekreation och åns tillstånd. Också WWF inledde under året projekt för att förbättra vattenkvaliteten i både Ingå och Sjundeå å. Föreningen Västra Nylands vatten och miljö började också skissa på ett nytt projekt där kommunerna skulle delta och välja olika vattendrag som behöver hjälp. Tyvärr visade det sig att flera kommuner saknar de ekonomiska resurserna.

I Svartån var det dags för den utrotningshotade flodpärlmusslan att flytta tillbaka efter att ha förökats sig i laboratorium för att inte dö ut. Samtidigt började en friluftsled längs Svartån från Karis till Billnäs planeras.

Hav och vattendrag var också på tapeten då resultat från arbetet med den så kallade Havsmanualen 2, där kustvattnet kartläggs, publicerades. Nyheterna var tyvärr negativa. Även om man förväntat sig negativa resultat var resultaten ännu sämre. Havsområdet vid den västnyländska kusten både binder mindre och avger mera växthusgaser och andra utsläpp än man trott.

Under sommaren inleddes en kamp för att på talko plocka spanska skogssniglar, också kallade mördarsniglar, i regionen. Sniglarna hade klarat vintern speciellt bra och hotade nu alltfler trädgårdar och riskerade att slå ut andra naturligt förekommande arter. På Raseborgs stad gav man tips på hur man får bort sniglarna.

Under året fortsatte tjänstemännen i Raseborg försöka hitta lösningar på ett minst sagt annorlunda köpeanbud. Redan 2019 önskade Markus Ehrnrooth köpa skog i Raseborg för 1,5 miljoner euro med målet att freda den. Frågorna var många då ett sådant bud var minst sagt ovanligt och staden drog ut på beslutet. Under 2020 kvarstod en önskan om att köpa knappt 100 hektar skog för knappt 700 000 euro. Tillsammans med mark som Ehrnrooth ägde sedan tidigare önskade han skapa ett större skyddsområde, men i augusti kom till slut ett nej från Raseborgs stadsstyrelse. Motiveringen var att marken inte var detaljplanerad och kan ha strategisk betydelse för staden i framtiden. Därför ska staden äga den själv. Senare under året började Raseborg efter ett initiativ inom stadsstyrelsen ändå utreda andra möjliga fredningar av skog på upptill 210 hektar.

Historia

Den regionala historien var på ett flertal sätt synlig under året. Förutom många böcker som tangerar lokalhistorien (s. 147–148) blev även dokumentären om den krigstida Harparskoglinjen mellan Hangö och Ekenäs redo för lansering. På grund av coronakrisen sköts en lansering ändå upp till 2021. Därtill fortsatte ett antal projekt, såsom föreningen Gardberg Centers stora kartläggning av butikslivet i Karis från sent 1800-tal till idag.

Historia syntes i medierna också på annat sätt. I januari lämnades en stämningsansökan in mot de män som hösten 2017 grävde nästan 300 gropar i jakt på fornminnen vid Raseborgs slottsruin i Snappertuna. Två män åtalades för grov skadegörelse och för grov stöld i samband med de olagliga utgrävningarna. Till slut fick en av männen villkorligt fängelse. Senare under året nåddes slottsruinen av positivare nyheter då renoveringar av den inleddes.

I mars kom en del besked om mysteriet med de skelettdelar som under 2019 hittades under golvet i samband med en husrenovering i Hangö. Delarna kom från totalt tre män som antagligen dött redan innan krigen under 1900-talet. Undersökningen fortsatte med museiverkets hjälp, men något brott utreddes inte.



*Fornminnestölderna vid Raseborgs slott år 2017 ledde under 2020 till fängelsestraff.
Foto: Johan Ljungqvist*

Under våren tilldelades eldsjälarna Lena Selén och Berndt Gottberg från Degerby i Ingå Svenska Folkskolans Vänners folkbildningsmedalj för deras engagemang kring Porkalaparentesens historia. Senare under året uppmärksammades Porkalaparentesen ännu mer, både i och med Seléns och Gottbergs nya bok *Visit Porkkala-Udd*, och i och med att det år 2021 är 65 år sedan den utarrenderade udden gavs tillbaka till Finland.

I Kyrkslätt gjorde VR också en byggnadshistorisk gärning då den gamla järnvägsstationen från 1903 återställdes till så gott som ursprungligt utseende.

Att år 2020 skulle bli en avgörande del av 2000-talets historia blev klart tidigt under coronaepidemin. En liknande pandemi hade inte påverkat världen sedan tidigt 1900-tal, och konsekvenserna för alltifrån vardag och ekonomi till politik och miljö var omfattande. Ett flertal forskningsprojekt startade därför snabbt uppdraget att dokumentera vardagen under och reaktionerna på pandemin. Även i Västnyland satsade Västra Nylands museum på att ta reda på hur västnylänningarnas vardag såg ut under epidemin genom frågor och bilder. Tanken var uttryckligen att dokumentera en bit historia för kommande generationer.

3. Arbete och näringsliv

För en stor del av näringslivet blev 2020 något av en lång och osäker kamp för överlevnad och anpassning. Då restriktioner började begränsa restaurangliv och turism, samtidigt som folk reste mindre och höll sig alltmer hemma, tvingades många företag snabbt minska sina kostnader för att överleva. Permitteringar och uppsägningar, men även konkurser blev resultatet.

I slutet av mars valde regeringen att stänga alla restauranger, barer och kaféer fram till slutet av maj. I en undersökning som Västra Nylands handelskammare gjorde i slutet av mars visade det sig att nästan alla företag i Västnyland redan påverkades av coronaviruset. Redan då sade en fjärdedel av företagen att deras omsättning hade minskat med över 20 procent. Under våren ökade också arbetslösheten, men redan i maj förbättrades läget. Särskilt många permitterade fick komma tillbaka till jobben under sommaren. Mot hösten blev läget åtminstone statistiskt ännu bättre. Som värst var arbetslösheten i Finland uppe på närmare 17 procent i april, i augusti var landet nere på 12,5 procent. Motsvarande period 2019 var arbetslösheten 8,9 procent.

Kommunerna försökte på ett flertal sätt hjälpa sina företagare med att skjuta upp hyror och andra avgifter. Även Business Finlands omdiskuterade stödpengar hittade till ett antal företag i Västnyland, bland dem avloppsvattensystembolaget Vestelli i Ingå, elbilsföretaget Toroidion i Pojo och plastföretaget Plastex i Lojo. Nationellt ifrågasattes en del av stöden på totalt 800 miljoner euro från Business Finland eftersom de enligt många inte riktats till de värst drabbade branscherna. I Västnyland fick företagen redan under den första stödrundan närmare 15 miljoner euro. Exempelvis Backers Baker fick ett stöd som kom lämpligt i samband med en ökning av exporten till Sverige.

Samtidigt fanns det många företag som knappt alls berördes, eller till och med klarade sig bättre än tidigare år. Några hittade även nya nischer i kölvattnet av viruset. Överlag kom Finland under 2020 också lindrigare undan än många andra länder, och fick internationellt ett berömligt vitsord för sin hantering av krisen, även ekonomiskt. Alla företagare höll givetvis inte med om det, och för många fortsatte kampen året ut. Traditionella butiker led till förmån för näthandel, medan restauranger, barer och kaféer kämpade hela året förutom under den överraskande goda

sommaren med enbart fåtal restriktioner. Särskilt i Hangö räddades den viktiga turismsäsongen av inhemska turister, i brist på utländska.

Hamnarna

Hangö hamn kunde i början av året presentera rekordsiffror för frakten till och från hamnen under 2019. Totalt fraktades 6,2 miljoner ton, en stor del av det tack vare det tillfälliga gasrörprojektet Nord Stream 2.

Hamnarna påverkades länge enbart minimalt av pandemin. I april började ändå tecken på en avmattning i både importen och exporten skönjas. Särskilt bilimporten led då både tillverkningen och försäljningen stannade av. I Hangö hamn blev den första större konsekvensen av krisen nedläggningen av trafiken mellan Hangö och Paldiski, som trafikerats av rederiet DFDS. I slutet av året hoppades Hangö hamn ännu på ett knappt plus, men ägaren Hangö stad skulle knappast kunna plocka ut sådana dividender som man gjort de senaste åren.

I slutet av året stormade det på annat sätt i hamnen då en möjlig intressekonflikt i samband med hamnens senaste utvidgning och den tekniska chefens agerande utreddes. Ärendet ledde snart till en förtroendekris där hamnstyrelsens ordförande avgick. Konflikten utreddes, men snart meddelade revisorerna att de inte uppdagat några oegentligheter.

Hangö Stevedoring, det största stuveriföretaget i Hangö hamn och samtidigt Hangös näststörsta arbetsgivare efter kommunen, blickade trots kriserna framåt. Företaget har den senaste tiden satsat på mer öppenhet och kommunikation. I Koverhar fortsatte också kolexporten från Ryssland, men i mindre kvantiteter än man ursprungligen hoppats.

I Ingå hamn kom glädjande nog ett positivt besked mitt i pandemin. Energibolaget St1 vill bygga en bränsleterminal och en ny kaj i hamnen. Bland annat förnybart bränsle ska därifrån transporteras till Helsingfors-Vanda flygplats. Bygget ska inledas 2022 och kostar runt 40 miljoner euro.

Hamnbolaget i Ingå, Inkoo Shipping, presenterade också positiva nyheter om ny verksamhet för sin hamn i Kantvik i Kyrkslätt. Enligt miljölovet får bolaget hantera 160 000 ton träflis i hamnen per år. Att göra flis av importerat energivirke ersätter därmed den tidigare stenkolshanteringen.



Hangöföretaget Filterpak växte stort under 2020, bland annat tack vare den nya satsningen på munskydd. Foto: Johan Ljungqvist

För utrikeshandeln och speciellt hamnarna avslutades året med en del frågetecken om vad ett möjligt avtalslöst Brexit skulle betyda i ökad byråkrati. I Hangö hamn intygade man ändå att handeln med Storbritannien är så liten att arbetsbördan inte blir så märkbar. På julafton stod det dessutom klart att man undviker de värsta komplikationerna. EU och Storbritannien hade slutligen nått ett handelsavtal.

Industri och affärer

Industrin var en av de första aktörerna i Västnyland att börja märka av pandemins konsekvenser. Redan i februari började leveranser från Kina försenas på grund av stängda fabriker och hamnar. Då viruset spred sig till Europa blev situationen ännu sämre. Innan viruset förde med sig stängningar och restriktioner i Finland var det främst importen som stördes. Samtidigt gick både livsmedels- och medicinindustrin på högvarv. I Hangö ökade efterfrågan hos medicinindustrin snabbt, men snart blev det dags för även regionala permitteringar. Fiskars var en av de berörda.

Andra industrier ångade fortsatt på. Cykeltillverkaren Helkama i Hangö kunde under epidemin meddela att man kommer att slå rekord för fjärde året i rad. Elcyklar är en av de största framgångarna. Även Sisu Auto som först lidit brist på

komponenter kom snart igång med besked, och hade lika många beställningar som under de tidigare rekordåren. Bland annat rodde man iland en beställning på sex bepansrade fordon för nästan fyra miljoner euro av Försvarsmakten.

I Hangö hoppades staden på att äntligen börja få tillbaka pengar för en stor satsning på en fiskehall som de senaste åren stått tom. Under sommaren hittade man en ny företagare i Njord Nordic och mot slutet av året stod man redo för ny produktion.

I Lappvik såg man under året med oro på hur samhället skulle klara sig när SSAB:s rörfabrik skulle stängas vid årsskiftet. Beslutet hade fattats redan 2018 men 2020 började nerkörningen på allvar. Byn skulle nu förlora sin andra stora arbetsgivare efter att FN-steels stålverk gått i konkurs 2012.

Hangö drabbades även senare under året av negativa nyheter, bland annat då anrika julpyntsproduktionen hos Koristevienti upphörde. Snart förlorade Hangö också en annan unik aktör då den 100 år gamla frimärksaffären Lauri Peltonen upphörde och flyttade till Åbo.

Även om julhandeln verkade bli som vanligt innebar avbokade julfester och inhiberade julmarknader ett hårt slag mot företagare i Västnyland. Under största delen av året hade särskilt specialbutikerna, restaurangerna och barerna kämpat med krisens verkningar.

Lokala företag i bräschen

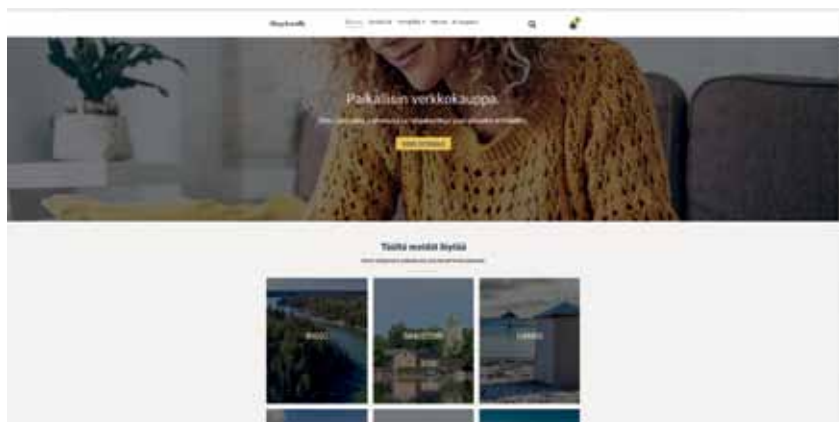
Både trots och delvis tack vare coronakrisen, utmärkte sig ett flertal västnyländska företag positivt under året. Västnyland visade återigen prov på initiativ, driftighet och anpassningsförmåga. Då pandemin slog till vidtog många företag snabbt åtgärder för att skydda både kunder och personal. Butiker öppnade tidigare på morgonen för riskgrupper och hemkörning började erbjudas av både mat och andra produkter i en aldrig förr skådad omfattning. En stark solidaritet uppkom snart även hos kunderna som började köpa gåvokort och handla på distans för att stöda butiker och till och med restauranger som nu stod mer eller mindre utan kunder. Många hyresvärdar kom också emot för att hjälpa samtidigt som banker, kommuner och staten gjorde sitt yttersta för att hjälpa särskilt företag ekonomiskt genom krisen.

Nästa steg blev den västnyländska nätbutiken shoplocally.fi som öppnades av företagarna Monica Javanainen från JCO Digital och Simon Gottberg från Simgo

för att samla butiker och andra företag i Västnyland på en gemensam plattform, särskilt viktigt för sådana butiker som själva inte hade haft nätbutiker. Något senare öppnade även Place2shop som en sida som samlar butikernas egna existerande webbbutiker på samma plats. På annat håll erbjöd lokala företagare olika tjänster på distans som annars krävt att man besöker butiken, exempelvis däckbyte hemma hos kunden.

I Hangö gick det framåt för luftfiltertillverkaren Filterpak, särskilt efter att man i maj valde att börja tillverka munskydd. Munskydden tillsammans med andra ny-satsningar krävde snart en expansion till en helt ny lokal och en personalökning från runt 40 till 100 personer. Senare blev Filterpak även årets företagare i Hangö.

Även vid sidan av krisen lyckades västnyländska företagare med bragder. Byrån JCO Digital tog första pris och vann dessutom publikomröstningen i Finnish Web Awards som utser landets bästa webbsidor. Senare under året blev kläd- och inredningsföretaget By Pia´s, med hemort i Hangö och Esbo, ett av fyra företag att få det riksomfattande företagarpiset. En av orsakerna var att företagets omsättning och resultat nästan tredubblats på fem år. Under året fick också golfbanan Han-Golf i Hangö ett internationellt miljöcertifikat som endast 10 av Finlands 150 golfbanor har. Elbilsinnovatören Toroidion från Pojo tog därtill hem det prestigefyllda priset Energy Globe Award för Finlands del för sitt arbete för hållbarhet. Priset delas ut till en aktör per land i totalt 187 länder.



Sajten Shop Locally var en av många kreativa regionala satsningar som svar på coronakrisens utmaningar. Foto: Annette Ström

Under året meddelande flera företag också om omfattande satsningar på mer hållbara och energisnåla produktionsätt, bland dem sanitetsporlinstillverkaren Geberit i Ekenäs. I Hangö siktade man på byggstart för Finlands första stora biogasverk som utnyttjar enzymslam. Staten har gått in med en finansiering på 2,5 miljoner euro för bygget. Senare under året stod det klart att bolaget Fiskars Kiertoalous ska testa ny komposteringsteknologi vid Rosk´n Rolls kompost i Hangö.

Karis Telefon firade 100 år av verksamhet med historik och nya satsningar på fiber i bygden. Bolaget vill genom sina investeringar säkra snabba nätförbindelser då man inte tror att trådlöst nät kommer att vara tillräckligt i framtiden. Redan under början av året fick man stöd för sin strategi då en undersökning visade att den ökade användningen av mobildata har gjort att de verkliga internethastigheterna för 4G-användare minskat de senaste åren. Ökande distansarbete i coronakrisens kölvatten gav också en allt större efterfrågan på goda nätförbindelser.

I Lojo lyftes företaget Emmy Clothing upp som ett nytänkande företag som samtidigt vunnit stort på en ny trend inom modevärlden. Företaget driver en webbshop för begagnade märkeskläder, en verksamhet som både gynnar miljön och ger pengar. För fem år sedan hade företaget ett litet lager i Lojo. Fram till 2020 hade det vuxit till en av Lojos främsta arbetsgivare för unga, med ett lager på 1 500 kvadratmeter och 40 anställda.

Då listorna på vilka bolag som år 2019 gjort störst vinst och betalat mest samfundsskatt i regionen publicerades under hösten visade det sig att trakten har ett flertal framgångsrika företag som till och med gjort miljonvinster. I Raseborg gjorde totalt 7 företag miljonvinster, i Hangö 4, i Ingå 5 och i Lojo hela 17. I Sjundeå höll sig samtliga företag under en miljon euro. Lilla Ingå stack ut mest i förhållande till sin storlek, och detsamma gällde då årets resultat i Kommunbarometern om företagervänligheten i Västnyland lanserades. Ingå fick nämligen idel beröm av företagarna, medan resten av regionen tyvärr fick det motsatta.

Under slutet av året premierades ännu årets företagare i kommunerna. Förutom Filterpak i Hangö blev N3M Power årets företagare i Raseborg. I Sjundeå var det företagsutvecklaren Novago medan kaféföretagaren Anniina Raita tog hem priset i Ingå. I Kyrkslätt gick utmärkelsen årets unga företagare till Christoffer Bäckman vid NC Fix, som bland annat reparerar telefoner. Föreningen Tenala–Bromarf Företagare delade också ut ett eget pris. Det gick till Petra Mannström som driver restaurangen Theodors i Bromarv.



Jordbruket både kämpade med och gynnades av coronakrisen. Foto: Johan Ljungqvist

Skogs- och jordbruk

För jord- och skogsbruket blev 2020 ett varierande år. I början av året led jordbruket på flera håll av den milda vintern. Bland annat potatisodlare hoppades in i det sista på kyla och tjäle för att skapa en bättre jordmån för potatisen. Även för skogsbruket var bristen på tjäle ett gissel. Då marken inte höll för de tunga maskinerna blev det till och med brist på flis i landet.

För potatisen blev det helt andra problem under våren. Samtidigt som den kunde sättas tidigt gjorde den kalla våren att den växte långsamt. Inom jordbruket lyftes även den vegetariska trenden upp. Frågan är nu om vegetarisk mat till och med är mera än en trend, helt enkelt här för att stanna och balansera ut den stora köttkonsumtionen i västvärlden.

I Karis var en av de mer udda lösningarna på klimatutmaningen gräshoppor som alternativ proteinrik mat. I Karis föder nämligen Villa Mangs upp gräshoppor. Eftersom många företagare i branschen slutat på grund av dålig lönsamhet tror Villa Mangs att de som finns kvar kommer att klara sig bra. En annan udda nisch som

växer i Västnyland är sprängticka. Efterfrågan är stor och björkbeståndet i södra Finland viktigt.

Mot sommaren fick även jordbruket kämpa med de första konsekvenserna av coronakrisen. Den största utmaningen blev att hitta personal till sommarsäsongen då gränserna nu var stängda och utländsk arbetskraft inte fick komma till Finland. På flera håll fick man ungdomar till exempelvis jordgubbsplockning, men många slutade efter en kort tid. Samtidigt hoppades jordbruket att epidemin skulle få upp människors ögon för inhemsk mat och jordbrukets betydelse.

Då det var dags för höstskörd inom jordbruket visade det sig trots osäkerheten på våren att en medelskörd var att vänta. Efter en mild vinter kom vårbruket igång överraskande bra och en rätt sval sommar gav främst en ojämn kvalitet men innebar ingen katastrof. Under sensommaren och hösten hoppades jordbrukarna på torrt och soligt väder.

Coronaepidemin gav ett uppsving i ett flertal branscher då distansjobb, permitteringar och restriktioner gjorde att människor plötsligt hade tid att pyssla med annat. Bland annat märktes en ökning i plantförsäljningen hos växthusen i Västnyland.

I Karis väckte skogsbrukets användning av järnvägen vid centrumområdet för stocklagring och -hantering igen debatt. Staden skulle önska att stockarna flyttas för att kunna utveckla området till annat och minska den tunga trafiken i centrum.

Framtida satsningar

Hangös omfattande satsningar på solkraft, och vision om att bli huvudstad för solenergi i Finland, tog under början av året ett steg framåt. Staden planerar ett eget gemensamt aktiebolag med bolaget Forus Capital. Tanken är att överlåta 120 hektar mark till bolaget och bygga ut solkraften med 100 megawatt för att sälja elen. Investeringen på 70 miljoner euro skulle göras av placerare. Sedan tidigare har Hangö stad solpaneler på ett flertal av stadens byggnader.

Under sommaren fick även Raseborgs Energi bygglov för sitt solkraftverk på en megawatt i Björknäs. Bygget inleddes direkt med miljön i fokus.

Även på datacenterfronten hoppades man på att det snart börjar röra på sig. Den nya satsningen Arctic Connect via Ishavet till Japan är en möjlighet där Västnyland igen kan bli en knutpunkt mot Sverige och Tyskland. Att staten under året lovade sänka Finlands elskatter, vilket hittills kan ha avskräckt datacentraler, var också lovande.

4. Västnyland och omvärlden

År 2020 blev ett år då Västnyland på många sätt påverkades av sin omvärld mer än någonsin tidigare. Utebliven turism från utlandet var en konsekvens av den pågående pandemin, men i Västnyland blev detta inte ett så allvarligt slag då inhemska turister i stället hittade till regionen.

Många evenemang som annars sätter Västnyland på kartan blev inte av under 2020, men däremot lyckades regionen som vanligt vara framgångsrik både vad gäller innovationer inom industrin (s. 129–131) liksom inom sport (s. 149–155) och kultur (s. 140–148).

Blicken utåt och inåt

I Finland uppstod under 2020 aldrig någon större allmän diskussion om hur finländarnas bild av sin omvärld förändrades av pandemin. Ute i världen ledde viruset först till en viss främlingsfientlighet mot asiater, men då viruset blev så gott som alla länders angelägenhet lades fokus på annat. I stället blev alla länder väldigt måna om det egna landet, med stängda gränser och ett fokus på att skydda både den egna befolkningen och den egna ekonomin. Mot sommaren uppkom ändå en viss misstro mot svenskar som kom till Finland. I och med att virussituationen under hela året var värre i Sverige ville man inte att svenskar skulle sprida smittan till det mycket lindrigare drabbade Finland, och något som kan liknas vid främlingsfientlighet uppkom.

I Västnyland väcktes inledningsvis också ett agg mot att många stugägare och fritidsboende från huvudstadsregionen plötsligt tog sig till Västnyland då läget i huvudstaden förvärrades. Eftersom Västnyland dittills klarat sig undan en större spridning såg man inte med blida ögon på ökningen av fritidsboende. Även regeringen gick ut med önskan om att man inte ska åka till stugan eftersom små kommuner inte har kapacitet att vårda ett större antal än sina egna invånare. Detta var en av orsakerna till stängningen av Nylands gränser i slutet av mars, men inom Nyland fortsatte resorna givetvis.

Samtidigt innebar önskan om att komma bort från storstäderna en möjlighet för många västnyländska kommuner att visa hur attraktiva de kan vara för distansjobb,

något som påtalades bland annat i Hangö. I Ingå svarade man på efterfrågan på ett konkret sätt, och erbjöd distansarbetspunkter i kommundelen.

En av Västnylands mer synliga platser utåt i Finland är Nylands brigad. Under året var garnisonen flera gånger på tapeten i och med coronapandemin och faktumet att brigaden samlar människor från en stor del av landet på samma plats. I slutet av året valdes också en ny kommandör för brigaden i Juha Kilpi, då kommodor Arvi Tavaiila slutade.

Förutom många priser inom kultur och näringsliv, lokalt, nationellt och internationellt, rodde västlänningarna även hem utmärkelser på andra plan. Lokalt uppmärksammades Sole Garghentino-Nygård, som har startat matsvinnbanken i Karis, som årets raseborgare. Tarja Lindström och Katri Forsman utsågs till Årets bybor i Pojo för deras frivilligarbete i ungdomslokalen. I Hangö blev fysioterapeuten Sari Niskanen årets positivaste Hangöbo.

Förutom inom kultur och sport uppmärksammades även ett flertal västnylänningar för sina bedrifter på annat håll. Under året valdes exempelvis Anita Westerholm från Raseborg till ny ordförande för Svenska Kvinnoförbundet. Inom den akademiska världen tilldelades Ekenäsbon Kasper Braskén Stiftelsen för Åbo Akademi Per Brahe-pris för sin forskning om antifascism. Billnäsbon Filip Saxén belönades i sin tur med statsförvaltningens jämställdhetspris Karlatag 2020 för sitt arbete för en jämställd sportbevakning.

Förutom inom kultur, idrott och företagande syns Västnyland även då och då ute i världen på andra sätt. De senaste åren har exempelvis de otaliga möjligheter sociala medier ger för att synas och bli känd, blivit alltför många. Under årets gavs många exempel på detta i Västnyland, bland annat Hangöbon Mía Nybergs Instagramkonto om surdegsbröd som följs av tusentals personer runtom i världen.

Västnyland och Hangö fick också synlighet då Hangöbördige Rasmus Lönnqvist och hans företag Prestige Car Center blev årets unga företagare i Österbotten och senare även årets nyföretagare på nationell nivå. Under året placerade sig Prestige Car Center också på plats 182 på Financial Times lista över de 1 000 snabbast växande företagen i Europa.

Vid sidan av den dominerande diskussionen om coronakrisen upptog presidentvalet i USA mycket av medieutrymmet under slutet av året, och diskuterades även vitt och brett i Västnyland. Vem som styr USA har en påverkan på hela världen, och intresserar därför även på lokalplanet i Västnyland. Andra globala fenomen

och debattämnen under året var exempelvis mörkhyades rättigheter, vilket under 2020 ledde till världsomspännande demonstrationer under devisen Black Lives Matter. Debatten är ingalunda ny och kampen har redan varit lång, men under 2020 uppmärksammades ett flertal övertramp och övervåld mot mörkhyade av exempelvis polis i USA i en helt ny omfattning. Även i Finland ledde detta till att exempelvis företag såg över gammalmodig marknadsföring där folkgrupper eller olika hudfärger framställs på ett oetiskt sätt.

Turismen

För turismen blev år 2020 en chock på de flesta håll både globalt och lokalt. Reserestriktioner utplånade nästan alla turism på enbart några veckor under våren, och snart stod både flygbolag och hotellkedjor i sin djupaste kris någonsin.

Hur coronaviruset skulle påverka den västnyländska turismen var först svårt att bedöma. Inledningsvis handlade det om bortfallet av kinesiska turister. Med stängningen av de nationella gränserna och restriktionerna på rörligheten inom landet blev turismen så gott som obefintlig. Turismföretagen blev allt oroligare för hur det skulle gå med den livsviktiga sommarsäsongen. Under 2019 hade turismen i Finland ökat med nästan 20 procent, och alltfler hade dessutom hittat till södra Finland. Nu var läget osäkrare än någonsin.

Då restriktionerna inom landet började luckras upp i maj såg det ändå ut som om den inhemska turismen skulle bli något att räkna med. Så blev också fallet. Plötsligt var all inkvartering som tidigare avbokats fullbokad. I mitten av juni vittnade turismföretagarna om att mängden folk på restauranger och i gästhamnar var på motsvarande nivå som sommaren 2019.

I början av augusti visade det sig att turismen i Västnyland till och med på sina håll slagit rekord. Bland annat i Fiskars slog man besöksrekord under sommarmånaderna. Företagarna vågade därför se framåt, och i Hangö skissade man vidare på planerna att göra Östra hamnen till landets bästa gästhamn, men även utveckla den lilla gästhamnen i Hangöby hamn.

Även på annat håll vågade man satsa på framtiden. I början av året presenterades stora planer för det gamla Raseborgsinstitutet. Efter misslyckandet och konkursen för Raasepori Resort tog bolaget SBG Invest över komplexet 2018. Nu hop-



Gästhamnarna i regionen ser mycket positivt på framtiden. I bland annat Bromarv togs nya steg under 2020. Foto: Johan Ljungqvist

pades man starta hotellverksamhet och i framtiden fokusera på kinesiska turister som längtar efter natur- och kulturupplevelser.

I Bromarv blev det ny fart i gästhamnen efter att Raseborgs tidigare stadsdirektör Mårten Johansson genom sitt nya bolag Strandbistro Bromarv tog över verksamheten i hamnen. Hamnen fick också en mycket annorlunda sevärdhet tack vare Bromarv byråråd. Inför sommaren restes en återskapad optisk telegraf för att börja sända ut positiva meddelanden om byn. Meddelandena kan sedan läsas med ett kodhäfte.

Mitt i pandemin kom också beskedet från Billnäs att företagaren Olli Muurainen är tillbaka med nya satsningar. Muurainen köpte delar av bruket år 2008 för att satsa på hotell och kongress, men råkade på bekymmer med den kommunala byråkratin. Nu har han köpt en ny byggnad för butiker och företag och satsar på att snygga upp hela området under epidemin. En ny plan för retreat-ön Supershe Island utanför Snappertuna gick också sakta framåt under året.

I Hangö lyckades man under året äntligen värva flera guider till den lokala guidföreningen. De senaste åren har man lidit brist på guider till de populära och tematiska rundvandringarna i staden. Nya turismsatsningar tog under året också fart

på Jussarö, som hela tiden lockar fler turister. Även i Pojo blickade man framåt och inledde planeringsarbetet för att möjliggöra flera fritidsbostäder i området kring Nordcenters golfbanor.

Regionala evenemang

Efter ett år som begränsade nästan samtliga evenemang fick Västnyland glädja sig över att coronaläget under sommaren ändå möjliggjorde en del mindre evenemang. Innan epidemin slog till hann en del evenemang också gå av stapeln.

Ungdomens kyrkodagar inledde året i Karis, och i Hangö hann man fira sitt eget lite speciella nyår i mars. Efter att det stora fyrverkeriet i Hangö nyåret 2018/2019 inte kunnat ordnas som tänkt på grund av stormen sköts det upp till sportlovet. Inför nyåret 2019/2020 hade arrangörerna beslutat sig för att man oberoende av väder gör lika 2020. Unika Hanko New Year blev en grej och skulle härifrån framåt börja ordnas den 22 februari varje år. Ironiskt nog blev det inget fyrverkeri i februari då stormen återigen sköt upp evenemanget. Några veckor senare blev det ändå av.

Kort därefter började coronepidemin göra sig tillkänna även i Finland. I Västnyland var Megamässan, som skulle ordnas i Karis i april, och rekryteringsmässan Rekryfestival, som skulle ordnas i Kyrkslätt i slutet av mars, de första evenemangen att gå ut med inhiberingar. Snart blev annulleringarna fler. Bland annat sköts världens största jongleringsfestival European Juggling Convention som skulle ta plats i Hangö upp till sommaren 2021. Den stora sommarpicknicken vid Casino i Hangö rodde under året i land ett femårigt lov, men även den inhiberades senare för år 2020.

Till sommaren visade sig ändå spridningen av coronaviruset avta i Finland, och sakta men säkert kunde mindre evenemang börja ordnas. Exempelvis i Hangö kastades Viking Friman i Casinos fontän som årets sjusovare. Ibland ordnades evenemangen verkligt uppfinningsrikt för att undvika trängsel. Ett exempel var komikerduon Enbää & Lundbää, alltså Uffe Enberg och Sixten Lundberg, som på midsommardagen uppträdde på en brygga i Ekenäs skärgård. Publiken fick komma dit med sina egna båtar. Andra evenemang, såsom Ingådagen ordnades helt virtuellt, medan Kyrkslättsdagarna ordnades i mindre skala.

Trots att de flesta sommarfestivalerna av olika slag inhiberades blev Facesfestivalen av i Karis. Med temat Stayin Alive var festivalen i år gratis med målet

att glädja i svåra tider, och som vanligt lyfta upp mångkulturalitet och mänskliga rättigheter. Däremot inhiberades Raseborgsfestivalen som tidigare under året fått stadens kulturpris.

I augusti blev det också efterlängtd premiär för Sirkus Finlandia, traditionsenligt i Karis men fyra månader senare än vanligt. I Ekenäs ordnades även festivalen Augustinatten, men med omfattande säkerhetsarrangemang. I Hangö blev motorbåtsevenemanget Poker Run av, men där lade en dramatisk dödsolycka sordin på stämningen och evenemanget avbröts. Olyckan ledde till en omfattande utredning liksom debatt om säkerhetsarrangemang.

Trots att många evenemang blev av fortsatte vissa arrangörer ta det säkra före det osäkra, särskilt då antalet coronafall igen började öka mot slutet av sommaren. På listan över inhiberade evenemang var Ekenäs höstmarknad och Slow Food-festivalen de mest uppmärksammade. Däremot ordnades exempelvis Mörka helgen i Raseborg och Hangö för andra året i rad.

Mot slutet av året flyttades firandet kring både självständighetsdagen och lucia till nätet. Redan vid ett tidigt skede inhiberades också nyårsfyrverkerierna i Pojo.



Årets Bokkalas gjorde rekord med totalt över 8 000 besökare, över 2 600 fler än ifjol då det också strömmades live. Foto: Mona Salama

5. Kultur

Kulturfältet blev troligtvis den sektor som fick vara mest uppfinningsrik under 2020, för att både överleva och få ut kulturen i samhället. Med stängda ateljéer, teatrar, biografier och framförallt en mängd inhiherade evenemang led både stora kulturaktörer och enskilda konstnärer snabbt av restriktioner, mindre publik och färre besökare.

Men på många håll var den kreativa branschen minst sagt kreativ. Allt från dans till litteratur flyttade till nätet. Konstundervisning ordnades på distans, och tack vare stöd från både myndigheter och stiftelser kämpade kulturen vidare. Kulturbanschen kunde därför trots begränsningarna bjuda på mycket positivt.

Kulturen i Västnyland syntes även på andra sätt än genom utställningar och produktioner. I maj fick Karisbon och den långvarige ”kultursnickaren” Holger Wickström Nylands svenska kulturfonds pris. Priset tilldelades för ett livslångt arbete för västnyländsk och finlandssvensk kultur. I oktober blev den nordiska kulturtidskriften Horisont, med västnyländska Camilla Lindberg som ansvarig redaktör, årets kulturtidskrift. Snart blev Lindberg dessutom vald till ny svensk redaktör för den tvåspråkiga nättidningen och kritikerforumet Lysmasken.

Tyvärr fick kulturbranschen även ta emot mer negativa nyheter, bland annat då utredningen och rättegången om kulturrådet Veijo Baltzar kom igång. Baltzar greps i november 2019, och anklagas för övergrepp och människohandel i sitt tidigare hem i Ekenäs.

Konst och design

Inom konst och design hände mycket under året, trots att det under vissa perioder var ganska tyst om hela kulturen. Västnyland fick som vanligt en del priser. Fiskars designteam belönades med det anrika internationella Red Dot-priset i kategorin Årets designteam. Fiskars hamnade därmed i fint sällskap tillsammans med fjolårets vinnare, den italienska lyxbilstillverkaren Ferrari. Under hösten fick konstnären och keramikern Karin Widnäs Design Forum Finlands pris, Estlander-medaljen i silver.

Konstfältet bjöd även på en del nya projekt. Under våren inledde den unga hobbyfotografen och Ingåbon Emma Reijonen ett intressant fotoprojekt med målet att ge ut en bok. Målet var att fota 100 Ingåbor i alla åldrar från 0 till 100. Projektet kallas Ingås ansikten.

Planeringen av det nya konstmuseet Kronan i Ekenäs fortsatte också. I planen räknar man med 50 000 besökare per år. Muséet ökar både besöken

och omsättningen för Raseborgs museum EKTA som ska driva museet. Ekonomiskt kommer det understödas av Albert de la Chapelles stiftelse och innebär ett stort tillskott för den västnyländska konsten.

Ganska snabbt under året blev det ändå tyst på utställningsfronten. Efter tystnaden var det i maj och juni dags för exempelvis bildkonstnären Nanna Susi, en av våra mest uppskattade samtidskonstnärer, att ställa ut i Hangö. Susi ställer vanligtvis ut i Helsingfors och Rom, men när coronaviruset slog till tackade hon ja till en inbjudan att ställa ut i Hangö i stället. Även i Ekenäs blev det utställningar på bland annat Perspektivet, exempelvis Ingrid Weckström som tänjde på verkligheten med sina verk och brittiska Jimmy Monahan som visade upp sina målningar av Raseborg. På Focus i Karis kunde man under sommaren bland annat ta del av en mer unik konststil i Janne Koivuniemis foton och målningar i stilen goth. Konstverk som stiftelsen Pro Artibus skaffat de senaste sju åren visades under hösten i Elverket i Ekenäs, och utställningen Samlade hemligheter. Fotocentrum Raseborg fick i sin tur bland annat besök av ett antal svenska konstnärer som genom ett tvärkonstnärligt grepp och i varsitt rum byggde upp en utställning med temat nordisk identitet som utgångspunkt.



Janina Knapes utställning av konstverk gjorda av böcker kunde ses hos Luckan Raseborg under sommaren. Foto: Pamela Andersson

Trots det hårda slaget mot konsten i och med coronakrisen vågade vissa konstnärer satsa lite extra. Bildkonstnären Olle Törnqvist öppnade ett ateljé-galleri i Ekenäs och i Sjundeå öppnade Anna Enkenberg en hemateljé.

Under sommaren firades Helene Schjerfbeck's födelsedag och bildkonstens dag i Ekenäs med att människor i alla åldrar fritt fick tolka omvärlden enligt temat ”Coronor i Helenes paradis”. I Hangö firade Kerstin Berglund 30 år som konstnär, och konstrundan Hangart ordnades med både skräpkonst och inspiration av havet på agendan. Fiskars sommarutställning fokuserade i sin tur på klimatkrisen.

I Karis fortsatte det fleråriga projektet 10300 under hela 2020, nu med målet att fota tonåringar och deras hobbyer. Dessutom blev utställningen kring profiler som gjort Karis till Karis nu digital. Gruppen Kaxiga Korsstyg, som kombinerar traditionellt korsstygnbroderi med moderna feministiska slagord, representerade Raseborgs Pride på Faces etnofestival.

Trots coronakrisen blev även Konstrundan av i september, med Kristian Saarikorpis och Kirsti Doukas smyckesateljé i Fiskars som ny deltagare. Även inom kläddesign hördes och syntes Västnyland då Jonathan Ingberg började skapa en klädkollektion för Paris Fashion Week inspirerad av Hinders gård i Ingå.

Under hösten hamnade Raseborgs stad däremot i blåsväder kring gatukonst då en gatukonstvägg i Pojo kyrkby först godkänkts men sedan plötsligt revs. Snart uppstod en debattstorm på Facebook, och till slut monterades den upp igen, efter att stadsdirektören, politiker och allmänheten rutit till. Till slut visade det sig att stadens kommunikation fallerat, inga lov hade någonsin beviljats. Därför revs den enligt praxis, men mot stadens egna initiativ. I Hangö gick det bättre för konsten i stadsbilden då ett projekt för att smycka elskåp i staden inleddes. Samma har tidigare gjorts i Raseborg.

Konsten inom det kommunala har under de senaste åren överlag fått ett uppsving då alltför kommuner valt att börja reservera pengar för konst i exempelvis nya byggprojekt. Under 2020 valde bland annat Sjundeå att satsa 90 000 euro på en konståvling för det nya skolcentret. Under slutet av året valdes också det första konstverket i Raseborg enligt den så kallade procentprincipen, att en procent av pengarna ska gå till konst då staden bygger nytt. Valet föll på Ida Koitilas skulptur Kolonn som ska finnas vid nya kulturhuset i Karis.

I december landade ännu ett betydande konstpris hos Lojobördige konstnären Hans Rosenström då han mottog Statens konstpris. Även om Rosenström numera bor i Stockholm fick Västnyland återigen ett litet erkännande inom konstvärlden.

Teater

Teateråret öppnades i Tenala med premiär för deckargåtan *En mördares manuskript*. Pjäsen spelades totalt 15 gånger i Tenala ungdomsförenings hus Bygdegården från och med slutet av januari. Ganska kort efter det slog ändå krisen till, och att spela teater för publik blev snart omöjligt.

Medan andra sommarteatrar ännu avvaktade valde Hangö Teaterträff tidigt under våren att ställa in sin planerade årliga festival i juni. I stället började styrelsen utreda alternativ att ordna festivalen elektroniskt. Den 6 juni ordnades hela festivalen på nätet.



Familjepjäsen Dexter Olssons äventyr, skriven av Michael Wiander, hann aldrig ha premiär våren 2020. I stället filmades den under hösten och kan ses via arrangörsföreningens hemsida prastkulla.fi. Foto: Chris Senn

Raseborgs sommarteater hoppades länge på premiär som tänkt och skötte övningarna på distans, men tvingades snart skjuta upp sin produktion *Peter Pan* till 2021. I stället satsade man under sommaren på radioteatern *Bakom Spånskivan*. Senare flyttades även höstens premiär av farsen *Weekend i Paradiset* till 2021. Andra regionala teaterpjäser flyttade till nätet, bland dem familjepjäsen om *Dexter Olssons äventyr* i Prästkulla.

Under hösten blev en del teater av igen. Åbo Svenska teater kunde inleda sina turnéer och besökte Västnyland med pjäsen *Kärleksbrev*. Glädjen var ändå inte långvarig eftersom teatrarna snart igen måste stänga.

Västnyland blickade ändå framåt mot framtida pjäser. Under hösten presenterades Tove Virtas och Kjell Ekholms nya pjäs *Älskade VR*. Pjäsen bygger på Ekholms och Virtas mångåriga erfarenhet av pendlade med VR, och alla anekdoter de sett och hört på vägen. Teaterkonsten lyftes också upp då skådespelaren Christoffer Strandberg blev årets Sjundeåbo.

Musik, dans och film

Under 2020 fick Västnyland extra mycket synlighet i filmens värld. I början av året var det premiär för storfilmen *Helene* om Helene Schjerfbeck, med sina starka kopplingar till Ekenäs. Efter det blev det premiär för flera filmer som spelats in i Västnyland. Karisbon Annika Grofs filmdebut kom med dramafilmen *Syksyn jälkeen saapuu kevät*, som har spelats in i Raseborg. Under 2020 lanserades den och lyfte upp den flyktingfientliga våg som svepte över Finland efter flyktingkrisen 2015. Även Klaus Härös film *Livet efter döden* som spelats in i Sjundeå hade premiär under året.

Dessutom kommer Västnyland synas på kommande filmer, bland annat då den *Den svavelgula himlen* av Kjell Westö under 2020 spelades in i en villa i Karis.

I dansens värld fortsatte Hurja Piruetti fira sitt 25-årsjubileum med ett kulturutbyte. I början av året besökte en grupp lankeser Karis för att dansa med föreningen. Snart blev det ändå undervisning på distans vid dansskolorna, men hos Hurja Piruetti drog man ändå inte av på takten. På hösten tog man nya steg och lanserade en grundutbildning i cirkuskonst, och under året utnämnde Förbundet för Finlands dansläroinrättningar också Katja Köngäs från Hurja Piruetti till årets dansfostrare.



Surviving story med Hurja Piruettis produktiongrupp. Foto: Chris Senn

Innan pandemin hann en hel del musikkonserter bli av, men snart minskade antalet rejält. Särskilt festivalsommaren blev begränsad. Festivalen Musik vid havet blev digital med enbart liten publik. Med temat vågornas lek blev det i alla fall musikfest, och samtidigt uppmärksammades Ludvig van Beethovens 250-årsjubileum. I Ekenäs var det också dags för en helt ny musikfestival, Lilla jazz- och poesifestivalen. Under 2020 ordnades den virtuellt, bland annat med en minneskonsert för Claes Andersson ett år efter hans bortgång. I Fiskars blev det också dirigent- och solistakademifestival, samt ett mentorprogram för unga dirigenter av den kända dirigenten Jukka-Pekka Saraste. Fler av de mest framgångsrika finländska dirigenterna kom till Fiskars för att utbilda unga dirigenter, och dirigera en dirigentgala samt en jubileumskonsert för att fira dirigent Jorma Panulas 90-årsdag. Fiskars var också platsen för festivalen Fiskars Fem som lyfte fram lokala kvinnliga artister.

Mycket annat sköts upp, alltifrån nya Raseborg Festival till Tomas Ledins sommarturné som skulle landa i Ekenäs. Även på hösten sköts en del upp, såsom talangtävlingen Grand Beat. Även en stor efterlängtat stämma för folkdansare och folkmusik i Ingå under sommaren måste inhiberas.

Trots det skapades musik såsom förr, på sina håll också mer än vanligt i och med uteblivna spelningar, och konserter av både enskilda musiker och större institutioner började strömmas på nätet. Under året lanserade bland annat Ingåbon

Susann Sonntag ny musik och utmanade på Vegatoppen med låten *Våga våga*. Även Ekenäsbördiga Thomas Lundin gav ut ny musik via albumet *Låt solen lysa inom dig*, och Ekenäsbördiga sångaren och låtskrivaren Frida Andersson lanserade en live-skiva med samlade låtar från sina tidigare år som musiker.

På hösten fick Västnyland återigen synlighet på Vegatoppen då 21-åriga Ekenäsböns Simon Kiuru debuterade och tog sig till toppen på listan. Där höll han sig också länge. Kiuru sticker ut då han vill återuppliva dansbandsintresset hos de yngre. På listan höll också Lilian Young från Hangö goda placeringar. Young gav under året också ut sin första egenskrivna låt, *Few More Years*. Även Ingåbördiga duon SamZimon nådde stora framgångar under året. Trots inställda spelningar har de i stället lyckas expandera sitt skivbolag till att omfatta 20 artister. I Hangö drog man under slutet av året lans för den lokala rockmusiken, och inledde arbetet med ett eget musikmagasin för den lokala rockscenen, med lansering 2021.

Även de regionala körerna var uppfinningsrika under året. Flera lokala konserter ordnades digitalt, och på hösten lanserade Sjundeå finska församling möjligheten att beställa hem en kulturupplevelse i form av musik och körsång. Årets stora händelse inom körsång var ändå Svenskfinlands största virtualkör som med hundratal sångare gav ut flera låtar under året. I kören fanns ett flertal lokala förmågor. Västnyländsk körsång uppmärksammades också då Finlands svenska manssångarförbund valde ny ordförande i Håkan Björk från Manskören Raseborg.

Västnyland syntes även på annat håll nationellt. Under hösten valdes exempelvis Fiskarsböns Jan Söderblom till konstnärlig ledare för Finländska Kammarorkestern. Samtidigt tar han över ansvaret för programmet vid Ekenäs sommarkonserter. Tika Sevón Liljegren tävlade som en av finalisterna i UMK med låten *I Let My Heart Break* och Ingåböns Nanny Hedberg fick chansen att dansa på Nationaloperans scen under hösten.

Litteratur

Även inom författarkretsarna rörde det på sig under 2020. Både romaner och facklitteratur utkom i ganska stor mån, och västnyländska författare fick synlighet både lokalt och nationellt. Bland de nya romanerna som publicerades under året kan Hangöbördiga Karin Collins *Under isen* nämnas. Ekenäsböns Kerstin Karlberg debuterade med romanen *Gården* och Sjundeåböns Jolin Slotte gav ut mininoveller

tillsammans med Heidi von Wright. Irmelin Sandman Lilius gav dessutom ut sin sjunde barnbok om Rasse Rask, *Rasse Rask och tofsugglorna*.

Monika Fagerholm hämtade i sin tur hem det stora Tollanderska priset på 40 000 euro för sin roman *Vem dödade bambi?* och ett livsverk inom litteraturen. För samma bok tilldelades hon även storslagna Nordiska rådets litteraturpris. Dessutom fick hon det rikssvenska Selma Lagerlöf-priset. Monika Fagerholm stod därmed i täten för ett mycket bra år för finländska, liksom finlandssvenska och västnyländska, författare och litteraturproducenter. På Nordiska rådets prisgala fick Finland faktiskt hela tre av fem pris, och konkurrerade därmed ut övriga Norden stort.

Litteraturen möttes ändå av även negativa nyheter. I början av året förlorade finlandssvenskt kulturliv nämligen en stor personlighet då Jörn Donner gick bort 86 år gammal. Även i Västnyland minns många Donner som hade starka kopplingar till regionen. Därtill kämpade även litteraturen givetvis med coronakrisen. Bokfestivalen Kirjakekkerit ställdes först in, men blev slutligen av i begränsad tappning på hösten. Snart gick också litteraturen ut digitalt. Bland annat ordnades Finlands första helt digitala litteraturfestival för barn och unga. Västnyländska Maria Turtschaninoff var en av de deltagande författarna.

I brist på byadagar och andra evenemang fick de lokalhistoriska böckerna och västnyländska publikationerna under året draghjälp av Kjell Ekholms nya litteraturpodd. I november var det därtill dags för 20-årsjubileum för Bokkalaset, med största delen av programmet på nätet. Även Barnens & de ungas bokkalas ordnades virtuellt, med författarträffar och poesitävling. Med temat minnen lyckades festivalen slå publikrekord, och bevisade därmed att kulturen även lever och mår bra genom virtuella lösningar. Litteratur fördes också fram utomhus, då bibliotek och annat begränsade sin verksamhet. I Hangö satsade man under sommaren exempelvis på evenemanget Poesi på träd, där dikter hängs i träden och sedan kan läsas av allmänheten när som helst under den tid de hänger där.

I Kyrkslätt öppnade det nya biblioteket Fyyri i oktober. Biblioteket har fått mycket beröm även om prislappen blev flera miljoner högre än tänkt. Biblioteket har även fått unika konstverk som skapats för att bli en del av arkitekturen.

Inom facklitteraturen hade Västnyland ett mycket produktivt år. Bland de lokalhistoriska verken kan Magnus Cederlöfs *Storstrejken i Ekenäs år 1905 – den sjungande revolutionen*, Johan Lönnbergs *Karis kyrka anno 1470*, och Kim Björklunds *Rilax Gård: Anor, odling, skönhet* nämnas. Karisbon Björklund stod under året



Kim Björklunds bok om *Rilax utkom 2020*, och presenterades bland annat på Prästkulla sommartorgs jippo i juli. Tv.h. Hans Wikström. Foto: Annette Ström

lanserades. Kokboken *Tack för maten mamma* berättar i ord och bild om maträdionerna vid Mariebergs gård i Ingå.

Pojobon Kåre Pihlström publicerade en bok om de finländska trädslagen, *Suomalaisten puut – arjessa ja ajatuksissa*, medan Finlands fyrsällskap lanserade boken *Fyrar och lotsar i Porkala*, med Pekka Väisänen som redaktör. Dessutom gav fyrsällskapet ut en tvåspråkig dokumentärfilm om fyrarna i Porkalavattnen. Kyrksläotts hembygdsförening utgav därtill en finskspråkig lokalhistorik, *Kantvik: Maalaiskylä – Sotilaskaupunki – Teollisuustaaajama*, som skrivits av Jukka Lehtonen.

Dessutom väntade flera priser. I Karis fick Victor Wilson Svenska litteratursällskapets pris för biografien *En stor aktör i ett litet samhälle. John Gardberg 1899–1974*. På hösten gick Finska modersmålläraryrket pris Pikku-Finlandia till Hangö-bon Adrian Sundberg för en essä om japansk kortdikt. I december landade i sin tur Pro Finlandia-medaljen hos författaren Leena Lehtolainen som i tjugoo års tid bott och skrivit sina populära deckare i Ingå.

även bakom Konstsamfundets färska 80-årshistorik.

Därtill publicerade Leif Höckerstedt boken *Språk, språk, språk*, Tomy Karlsson den tvåspråkiga bildhistoriken *Hanko Hangö 1874–1939*, och Kjell Ekholm verket *Nalle Lindqvist - Krögarkungen som aldrig gav upp*. Senare under hösten kom Tove Virtas efterlängtnade bok om mentalsjukhuset Ekåsens historia ut. Västnylands historia syntes även i Karis Telefons 100-årshistorik, skriven av Christoffer Holm. Även västnyländsk mat fick synlighet då Daniela Anderssons första helt egna litterära verk

6. Sport och idrott

Osäkerheten och avbrotten i både träningar och tävlingar blev krävande för de västnyländska idrottarna under 2020. I början av mars började beskedet om uppskjutna eller inhiberade tävlingar och matcher ute i världen strömma in. Då viruset spred sig till Finland lades flera ligor på is, och i Västnyland började både tävlingar och matcher inom fotboll, innebandy och handboll inhiberas. Stafettkarnevalen ställdes in och snart sköts både fotbolls-EM och sommar-OS upp ute i världen.

Samtidigt väntade permitteringar och lönesänkningar för att klubbar och föreningar skulle klara sig. Sportnyheterna försvann från medieflödet helt enkelt för att knappt någon sport alls ordnades från mitten av mars fram till högsommaren. På sommaren kom ändå en del verksamhet igång, och mot hösten var de flesta nationella och internationella tävlingarna och ligorna igång, dock utan eller med begränsad publik.

Fotboll

I Ekenäs inledde EIF säsongen redan i januari med match i finska cupen, men snart blev det paus. EIF var tillbaka på planen för gemensamma träningar i maj, medan matcherna i Ettan kom igång först i juni. Laget gick då ut starkt med flera vinster, men mötte sedan några motgångar. På hösten blev framgångarna igen fler och laget slutade på fjärde plats i den nästhögsta serien.

I slutskedet av säsongen kom beskedet att lagets spanska tränarduo fortsätter en säsong till, med målet att stiga till högsta ligan inför säsongen 2022. EIF satte även i övrigt ribban högre och förnyade organisationen och aktiebolaget bakom EIF, för att även på det planet möjliggöra ett avancemang. Bland åtgärderna fanns valet av Niclas Lindgren till ny vd, medan tidigare vd:n Peter Haglund blev sportchef.

Västnyländska fotbollsspelaren Benjamin Källman fortsatte karriären utomlands även under 2020. Först förlängde finländska ligaklubben FC Inter kontraktet med honom och hyrde ut honom till norska FK Haugesund. Där fick Källman igen mycket beröm, men på hösten bar det ändå av tillbaka till Åbo och FC Inter där Källman gjorde mål redan i första matchen.

Även Kyrkslätt syntes på den internationella fotbollskartan då 16-åriga fotbollsloffet Jimi Tauriainen, som inlett sin fotbollskarriär i Kyrkslätt, ska börja spela för

storlaget Chelsea FC:s akademi i England. Fotbollen i Kyrkslätt verkade under året också säkra en framtida plats för träningar vintertid då FC Kirkkonummi kom överens med kommunen om att köpa den medfarna kupolhallen i Masaby för femtio euro.

I Karis gick det sämre och BK-46:s fotbollslag föll under året till division 4, där man får spela med Hangö IK som höll sin plats i divisionen. I Ekenäs verkade också de ökade satsningarna på damfotboll de senaste åren bära frukt. Uppskattningen för damfotboll har ökat, men mycket arbetet återstår.

Handboll

Efter goda framgångar under 2019 fortsatte BK-46 imponera då säsongen fortsatte i början av året. Snart vann laget grundserien med minsta möjliga marginal, med ett avgörande sex sekunder innan slutsignalen. Taggade till tusen siktade laget därefter på ligaguld, med cupguld från december 2019 som extra inspiration. Snart ställde ändå coronapandemin till det då man bestämde att avsluta säsongen utan en vinnare. Då BK-46 knep grundseriesegern i den sista omgången fick laget ändå Finlands plats i nya European Handball League. De internationella kamperna blev ändå få, och snart hoppade BK av det internationella spelet på grund av pandemin. Tränaren Andreas Rönnberg var ändå nöjd med sitt lag och fick förlängt kontrakt till 2023. Under året fick BK också en ny motståndare i ligan, då handbollsförbundet godkände att HC Tallinn antrar den finländska ligan. Under hösten fick BK-46 möta laget för första gången i Karis, med en vinst som resultat.

Karisbördiga Nico Rönnberg blev årets idrottare inom handboll för tredje året i rad. Kort därefter meddelade han att han efter sju säsonger i livalaget Cocks flyttar till Frankrike för nya utmaningar i storlaget Ivry Handball. Samtidigt var han säker på att han i framtiden vill avsluta karriären i BK-46, och mycket snart bar det av hemåt igen. Efter enbart två matcher i Paris kom Rönnberg hem till Karis, delvis på grund av pandemins påverkan på idrott och vardag, en skada och att familjen blivit kvar i Karis. Kort därefter meddelade han att han ska spela i BK-46 igen, åtminstone säsongen till slut.

Under sensommaren valde BK-46 också ny handbollsordförande, då Roger Roos tog över efter Björn Siggborg. Säsongen 2020–2021 inleddes kort därefter, men tyvärr med förlust. Efter det började segrarna komma och BK visade igen att

man är ett lag att räkna med. Under året fick också Karisbon Oscar Kihlstedt ett kontrakt med svenska handbollsklubben HK Varberg.

I Hangö gick handbollen på sparlåga efter att man lämnat ligaspelet. Trots det visade de handbollsspelande Hangöborna upp sig. Hangöbon Nicolina Fredriks-son fortsatte briljera som bästa målskytt i Sjundeå IF, efter att ha lämnat BK-46. Snart bar det ändå av till Sverige för studier, och samtidigt spel i Damallsvenskan för Göteborgsklubben HK Aranäs. Hangöbon Teddy Nordling gjorde likaså väl ifrån sig i Sjundeå. Under 2020 förnyade han kontraktet som tränare för Sjundeå IF:s herrlag, men i slutet av året fick han plötsligt sparken. Orsaken var att kommunikationen inte fungerat, trots goda resultat. Andretränaren Marcus Sjöstedt tog direkt över rodret. Till årets unga idrottare i Sjundeå utsågs i sin tur handbollsspelaren Robin Järvinen.

I damlaget gjorde å sin sida Jan Hagman comeback som tränare. Innan coronaviruset stoppade så gott som all sport knep Sjundeå IF:s handbollsdamer en tredje plats i tabellen inför finalserien, men därefter avbröts säsongen även för dem. Då en ny säsong drog igång på hösten var handbollsdamerna i Sjundeå hungriga och redo att ta en finalplats. Trots det började säsongen dåligt med flera förluster. Först den sjätte matchen rodde man hem en poäng, och i den åttonde kom den första vinsten.

I Kyrkslätt gladdes man sig över hur väl Emma Aarnio, som inledde sin karriär i Kyrkslätt, lyckats i den högsta handbollsligan i Sverige. Under 2020 var hon lagkapten, bästa målskytt och främsta framspelare i sitt lag VästeråsIrsta HF. Även på hemmaplan visade damerna i Kyrkslätt IF upp nya takter då man slog ihop de lovande juniorerna med damlaget. Målet är att vinna ligan då föreningen firar 100 år 2024. Under året kom också beskedet att mästartränaren Birgitta Lindholm gör comeback i handbollsvärlden och blir chefstränare för Kyrkslätt IF.

Friddrott

Friddrottsåret inleddes med några tävlingar. IF Raseborgs Tomas Söderlund kom på tredje plats i kulstötning i inomhus-FM i friddrott, men några större framgångar blev det inte under året och i Kalevaspelen avbröts en nio år lång svit på medaljplats. Efter säsongen meddelade han som han tidigare antytt att han avslutar karriären.

Utomhussäsongen 2020 verkade också bli begränsad, med inställda tävlingar, uteblivna träningsläger och nya rutiner. Mot sensommaren började enstaka tävlingar ändå ordnas. Bland annat vann IF Raseborgs Teo Takala en spjuttävling i friidrottstävlingarna i Åbo. Under sommaren gjorde också Lojobon Henry Manni nytt europeiskt rekord på 400 meter rullstol i klassen T34.

Även de västnyländska juniorerna lyckades bra och tog hem två medaljer i junior-FM. IF Raseborgs Filip Wikholm tog silver i slägga, SIF:s Malin Karell vann brons i spjut. Något senare löpte IF Raseborgs Oliver Öhman hem det finska mästerskapet på 100 meter i klassen P15 i Nådendal. Saimi Lupala, även han från IF Raseborg, vann silver i höjd i Pedersöre där FM-tävlingarna för 16- och 17-åringar ordnades. Juniorernas FM-tävlingar gav också orsak att fira i Sjundeå då Sjundeå IF:s spjutkastare Emilia Karell vann guld i klassen F17.

Bland de vuxna gick det sämre. För Oliver Helander inleddes året med en axeloperation, men också med priset som årets herridrottare av Svenska Finlands Idrottsförbund. I FM-tävlingarna i friidrott uteblev de västnyländska medaljerna helt, något som inte hänt på länge. Höjdhopparen Linda Sandblom från Hangö var med sin fjärdeplacering bäst av de västnyländska idrottarna. Sandblom tog under året ny fart, med målet att slå det finska rekordet. Tyvärr inleddes säsongen sämre än tänkt, och under hösten valde hon att avsluta karriären då inspirationen minskat.

I slutet av året fick spjutkastaren Teo Takala från IF Raseborg ändå en positiv nyhet, rejält i efterskott. Då stod det nämligen klart att hans fjärde plats från Universiaden i Neapel 2019 byts ut till ett brons efter att segraren Andrian Mardare åkt fast för dopning.

Motorsport

Inom motorsporten hände det en hel del, trots ett år av inhiberad sport och idrott. Emil Lindholm från Ingå inledde året med en utkörning men fortsatte starkt med två vinster i rallyns FM-serie. Lindholm landade också på en elfte plats i svenska VM-rallyt, vilket blev hans bästa placering i VM-sammanhang under karriären.

Kollegan Niclas Grönholm, även han från Ingå, lyckades också bra och höll i början av året en femteplats i FM-serien. Lindholm befann sig på en tredje plats. Mot slutet av säsongen såg det bra ut för Lindholm, och det hela blev en nagelbi-



South West Motorsport ralliesprint ordnades i september i Prästkulla. Foto: Tony Axberg

tare som avgjordes i den sista deltävlingen. Där ledde en olycka till att titeln förlorades. Kort därefter fortsatte oturen med en utkörning i EM-rallyt i Portugal.

Snart lades även rallysäsongen på is, men med ett hopp om att kunna återupptas i slutet av sommaren. Då kalendern gjordes om kom det positiva beskedet att en av deltävlingarna i rallycross-VM för första gången på sex år kommer att ordnas i Finland.

I juli fick Emil Lindholm köra säsongens första deltävling i rally-EM i Italien, och stannade på en tionde plats. Tyvärr blev det inte mycket bättre senare under säsongen med flera avbrutna tävlingar. I augusti inleddes också VM-serien i rallycross. Niclas Grönholm satte direkt ribban högt med målet att bli världsmästare, men säsongen började tufft. Lika snabbt som säsongen började tog den också i november slut på hälften i och med det förvärrade coronaläget, och Grönholm stannade på en fjärde plats. I december blev det ändå en VM-rallydebut i Monza som plåster på såren. Snart stod det klart att även Emil Lindholms säsong skulle

fortsätta, då även han skulle delta i Monza. Tävligen blev dramatisk med flera utkörningar, även för Grönholm. Lindholm tog en elfte plats.

Övrig sport och idrott

Trots en dålig vinter lyckades Västnyland briljera i vinteridrotten under året. I februari skidade Österby Sportklubbs Saimi Lupala hem ett FM-silver i klassen D17 i skidskytte. Under våren fick Västnyland även del av ett VM-guld då Helsingforslaget Team Fintastic, med lagkapten Karita Auvinen från Ingå i spetsen, vann guld i junior-VM i synkroniserad konståkning i Storbritannien. I december blev hon årets unga idrottare i Ingå.

I februari var det dags för FM-tävlingar i taekwondo i Ekenäs bollhall. Raseborgsföreningen RasBudo stod för arrangemangen och värdföreningen tog hem hela 18 medaljer, bland annat vann Miro Ikäheimonen rörelseserien för herrar.

Västnyland fick också ta del av några av de större trenderna inom sport och idrott under 2020. Den tennisliknande sporten padel fick under 2020 ett rejält genombrott. Även på flera håll i Västnyland har padel-banorna rest sig, och flera är på väg. Även e-sport är något som vuxit de senaste åren. Huruvida datorspel är sport är fortfarande omdiskuterat, men att det som tidigare var en hobby nu kan var en hel karriär och föra med sig stora prispengar är klart. Även Västnyland finns numera på e-sportens karta då exempelvis Svartå har en klubb för e-sport.

Även den vanliga tennisen fick ett oväntat uppsving under coronatiderna. Tennisveckorna i både Ekenäs och Hangö slog rekord, och även flera andra tennisevenemang blev av. Många andra tävlingar inhiberades ändå, särskilt kända Hangöregattan och Sea Horse Week i Hangö. Hangö kompenserade ändå med bland annat evenemanget Hangö Classics för klassiska båtar.

Orientering blev en av få grenar man kunde idka under coronaepidemin, även om tävlingarna även där inhiberades. Exempelvis satsade Karisföreningen Ura på att göra upp en ny karta varje måndag för att få ut folk i skog och mark. Orientering gav också medaljer till Västnyland. Sara Lindholm från OK Raseborg vann sammanlagt hela fem FM-medaljer i sin tävlingsklass D35 under året. I golf knep Degerbybon Liv Lemström under försommaren ett FM-silver för under 16-åringar.

Under året tog den rullskidbana och skytteplats som Österby sportklubb planerat till Österby ett stort steg framåt. Raseborgs stad beslöt då att betala en fjärde-



Paddlingsloppet Gullö runt ordnades även sommaren 2020. Foto: Johan Ljungqvist

del av kostnaderna på runt 400 000 euro för att bygga banan. Klubben tror på ett uppsving regionalt och gäster även längre ifrån. I början av året blev skytten Niklas Hyvärinen från Raseborgs skyttar årets idrottare 2019 i Raseborg. I Sjundeå var det i sin tur trialföraren Sami Kymäläinen som stod för årets idrottsprestation 2019.

Inom amerikansk fotboll kom nyheten att Lojoföreningen Lohja Lions startat juniorverksamhet i amerikansk fotboll, efter att föreningens herrlag United Newland Crusaders på hösten stigit till den högsta serien.

Medan de övriga kommunerna inledde arbetet för att nominera och välja årets idrottare kom överraskande besked om valet av årets idrottare i Hangö, först för 2019 och sedan för 2020. Då ingen vuxen idrottare år 2019 uppfyllde kriterierna tillräckligt väl beslöt man nämligen att inte alls utse någon. Däremot kunde man välja Salla Simola som tävlar i brasiliansk jiu-jitsu till årets unga idrottare. I slutet av 2020 kom nästa besked då staden på grund av coronaviruset valde att inte utse någon årets idrottare heller för 2020. Nu var orsaken att alla idrottare i och med pandemin inte haft samma möjlighet som tidigare att utöva sin idrottsgren. Hangö fick ändå positiva nyheter då Cathina Grönholm i november vann FM-brons i klas-siskt styrkelyft.

7. Väder och klimat

Vädret under 2020 bjöd som vanligt på det mesta, med både värme och kyla, storm och översvämningar. Västnyland fick uppleva en fin sommar, men däremot ingen rejäl vinter. Klimatfrågorna som under de senaste åren fått mycket uppmärksamhet även i Västnyland, var under 2020 inte lika omtalade som vanligt. En orsak var säkerligen coronapandemin. Trots det kom även under 2020 oroande besked om klimatförändring, och under kortare perioder diskuterades särskilt de många värmerekord som slogs även 2020. Samtidigt visade ett år av mindre resande och minskad konsumtion att världen kan ställa om mot en hållbarare framtid, om man vill, eller tvingas till det. På flera håll i Västnyland inleddes också satsningar på en hållbarare och grönare framtid.

Vädret

Efter ett något kyligt men snöfritt nyår fortsatte det milda vädret genom januari. Temperaturen steg till och med så högt som närmare tio grader. Vädret var överlag sällsynt varmt och flera lokala värmerekord slogs runtom i Finland. Någon långvarig snö fick Västnyland aldrig se under vintern 2020. Kylan kom först i slutet av februari, men även den var kortvarig. Värtecknen var däremot tidigt många.

Det varma vädret väckte givetvis många tankar om en allt snabbare klimatförändring, och hade både sina fördelar och nackdelar. Den milda vintern gagnade djur- och växtriket på flera sätt, men för pollenallergiker och vinteridrottare var glädjen mindre. På många orter i Finland var januari tio grader varmare än vanligt. Algerna frodades likaså, skogs- och jordbruket kämpade med blöt mark och vägarna slets av dubbdäck. Golfarna var å sin sida nöjda över en lång säsong, och Ekenäs simhall hade ett rekordantal besökare.

Det varma vädret gav också en hel del stormar, liksom ett ovanligt högt vattenstånd. Flera stormar ledde till elavbrott och skador på byggnader. I Hangö revs en del av restaurang Casinos tak upp i en storm på gränsen till orkan i början av februari. Samma storm ledde också till att en kraftverkspipa började luta vid Finska Sockers fabrik i Kyrkslätt.

Västnyland led också av översvämningar, både vid vattendrag inne i landet och vid kusterna. Bland annat i Ekenäs stängdes gator då vattnet steg över kajer och bryggor. Badplatsen Simmis stängdes då vattnet skadade konstruktionerna. Raseborgs å svämmade över rekordtidigt i både Karis och Snappertuna.

Efter några köldknäppar i april, även med en del snö och hagel på sina håll, började våren i alla fall komma med besked. Samtidigt satte det regniga vintervädret sina spår både på vägar och byggnader. Det mesta hade tagit mer skada än en kall vinter.

I juni fick Finland uppleva värme som man sällan skådat så tidigt under sommaren. Både stränder och uteserveringar fylldes av människor. Under juli, då vädret annars brukar bli somrigt, blev det i stället svalt och regnigt. Då hösten började vara i antågande kunde regionen ändå njuta av en lång sensommar. Det varma vädret höll i sig ända in i oktober, och i september kunde man njuta av full sommarvärme. I slutet av september gav ändå hösten sig tillkänna på annat sätt, och de första höststormarna slog till. Stormen Aila ledde till rekommendationer om att stanna inomhus, men orsakade slutligen inga allvarliga skador i Västnyland.

Höststormarna till trots fortsatte det milda vädret in i november, på sina håll med rekordvärme. Snart föll en del snö här och där, men det milda vädret höll för det mesta i sig. Höststormarna fortsatte också. I slutet av november orsakade stormen Liisa tusentals elavbrott i Västnyland. Någon bestående snö blev det aldrig i december, i stället blev upptakten inför jul varm. Efter jul blev det några köldgrader och en del snö föll även i Västnyland. Snart var ändå värmen tillbaka, och Västnyland fick i stället hoppas på snö under 2021.

Klimat och hållbar utveckling

Även under 2020 togs en del tydliga steg för bland annat effektiverad energiförbrukning och en mer hållbar vardag. Alternativa energiformer såsom solkraft växte stort under året, och inom trafiken var uppsvinget för el- och hybridbilar tydligt. I slutet av året återinförde staten också en skrotningspremie för att förnya den nationella bilparken med elfordon.

På alltfler platser infördes även förbättrad återvinning, så även i Västnyland. Efter att andra kommuner fått plastinsamling för enskilda fastigheter under 2019

kom även Hangö med i skaran i januari 2020. I april blev det dessutom i hela landet obligatoriskt med platsinsamling vid fastigheter med minst 20 bostäder. Under året stod det också klart att alltfler jordbrukare nuförtiden låter grödor växa på åkrarna även på vinterhalvåret. Det hjälper till att binda koldioxid, men kan också underlätta arbetet för bönderna om vårarna, och minskar risken för att näringsämnen rinner ut i vattendrag. Även Ingå kommuns tävling Klimatsmarta Ingå var en positiv fläkt i klimatdebatten. I tävlingen fick man ge sina förslag till klimatgärningar som kommunen sedan ska infria. Inom klimatarbetet kom därmed flera positiva besked under året, men också negativa nyheter, exempelvis då matsvinnbanken i Karis lades ner på grund av finansieringsbekymmer.

I skuggan av coronakrisen verkade ändå debatten om miljö och hållbar utveckling på många håll ha fått sig en törn. I de regionala nyheterna lös nyheterna om klimatet med sin frånvaro, men nationellt och internationellt uppmärksammades som vanligt fler oroväckande milstolpar. I mitten av augusti hade världen levt över sina resurser för det året. Datumet hade senarelagts med nästan en månad jämfört med 2019 tack vare minskat resande och andra utsläpp i och med coronakrisen, men var trots det fortsättningsvis oroande. Globalt hade forskare under året också kommit fram till att slutet av 2020 skulle innebära den tidpunkt då människor och saker skapade av människan för första gången tillsammans skulle väga mer än allt naturligt, djur och natur på jorden. Människans påverkan på jorden blir därmed allt mer dominerande. Slutligen visade sig också 2020 igen slå rekord som ett av de tre varmaste åren sedan man börjat statistikföra temperaturen på 1800-talet.

Från statligt håll och bland företag fattades ändå många beslut, och ett flertal investeringar gjordes för att nå de miljömål som bland annat EU ställt upp för det pågående decenniet. Minskat resande, distanslösningar och minskad konsumtion under coronaåret bevisade också att världen klarar av omställningar som även gynnar klimatet. Huruvida lärdomarna beaktas då coronakrisen kommer till ända återstår att se.

Vid utgången av 2020 stod världen oberoende inför många utmaningar, inom ekonomi, på grund av coronaviruset och kopplat till miljön. Även i Västnyland möter vi världens utmaningar, så även 2021.



Många evenemang ordnades utomhus under året, såsom LillaLuckans skördefest i City-trädgården i Karis. A capella SixNotes uppträdde. Foto: Chris Senn

Västnyländsk årsbok postas hem till alla medlemmar i Västnyländska kultursamfundet. Årsboken och föreningens övriga böcker går att köpa i Luckan Raseborg, Karis eller i Luckans webbshop (<https://holvi.com/shop/LuckanRaseborg>). Äldre årgångar finns också till försäljning i Luckan, förutsatt att det finns kvar av dem i lager. Nästa års tema för årsboken planeras bli litteratur.

Det går även att läsa äldre årsböcker elektroniskt på föreningens webbplats (www.vastnylandskakultursamfundet.fi). På webbsidan finns ett elektroniskt formulär för medlemsansökan. Föreningens medlemmar får också 10–20 % rabatt på föreningens övriga böcker i Västnyländska kultursamfundets skriftserie.

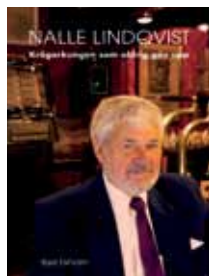


RÖSTER FRÅN EKÅSEN

- 100 år av berättelser från ett mentalsjukhus

Författare: Tove Virta. Pris 35 € (Andra upplagan)

Den här boken gläntar på mentalsjukhusets dörr för att få höra personliga historier från sjukhusets närmare 100 år långa historia 1924–2016 i Ekenäs..



NALLE LINDQVIST

- Krögarkungen som aldrig gav upp

Författare: Kjell Ekholm. Pris 28 € (Andra upplagan)

Nalle Lindqvist startade diskotek Gnägget och har under sin krögarkarriär ägt nio restauranger såsom Gästis, Knipan, Strandhotellet, Socis och Sunnan.

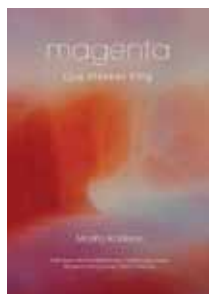


STORSTREJKEN I EKENÄS ÅR 1905

– Den sjungande revolutionen

Författare: Magnus Cederlöf. Pris 30 €

Ny bok om ett dramatiskt skede i Ekenäs och Finlands historia. Storstrejken var en landsomfattande strejkrörelse som spred sig också till Ekenäs.



MAGENTA - Ljus mörker färg

Författare: Marita Karlsson. Pris 30 €

Vilka var dessa dolda magenta-målare?

Marita Karlsson har sparat fyra av dem för intervjuerna i den här boken.

Köp i bokhandeln, Luckan Raseborg eller vår webshop

<https://holvi.com/shop/LuckanRaseborg/>

LUCKAN
RASEBORG

